

Onze Taal. Jaargang 8

bron

Onze Taal. Jaargang 8. Genootschap Onze Taal, Amsterdam 1939

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014193901_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

Statutair gebonden.

De redactie vraagt mij om een artikeltje voor ons orgaan. Wat zal ik schrijven dat hier niet al geschreven is? Wel, ik herinner mij dat ik, in de laatste vergadering, denkbeelden heb hooren uiten die mij in strijd leken met den geest van ons Genootschap zooals die bij de oprichting is bepaald en hoewel een van de aanwezigen ter vergadering terstond tegen die afwijking is opgekomen, is het misschien niet kwaad dat ik het ook nog eens doe in positieven zin n.l. door in herinnering te brengen, hoe en als wat O.T. is opgericht waaruit dan vanzelf volgt, waarvoor het niet is opgericht.

In April 1931 verzocht ons lid de heer P.C. Smit mij, het initiatief te willen nemen tot het oprichten van een vereeniging die zich het onderling handhaven van de zuiverheid der Nederlandsche taal ten doel zou stellen (dit naar aanleiding van vele artikelen die ik, tegen de meer en meer instroomende germanismen, in den loop der jaren in het Handelsblad had geschreven). Ik had weinig lust in het vormen van alweer een vereeniging maar liet mij er toe overhalen toen de heer Smit nadrukkelijk had gewezen op het bijzondere karakter dat deze vereeniging zou hebben: Ze zou niet naar buiten optreden en dus een 'onderonsje' zijn van leeken. Om dat aanstonds te doen uitkomen, heb ik toen voor O.T. de qualificatie 'Genootschap' gekozen die iets meer vertrouwelijk aandoet dan 'Vereeniging'. Ik heb echter terstond gevoeld dat zulk een 'onderonsje' van leeken, dat in zichzelf dus geen houvast voor gezaghebbende conclusies zou kunnen vinden, daaraan toch telkens wel behoefte zou gevoelen en ik heb mij daarom de figuur van een 'Raad van Deskundigen' voor den geest gehaald die deze leemte zou aanvullen met het maximum van gezag dat een college in ons land op 't stuk van de kennis der Nederlandsche taal zou kunnen hebben.

Ter oprichtingsvergadering is voorts vastgesteld dat het Genootschap niet uitsluitend, maar wel in de eerste plaats, strijdt tegen de germanismen (omdat die, als het meest verwant, het lichtst insluipen en, als indringers, onherkenbaar worden).

Men krijgt dus dit beeld: Een besloten gezelschap waarin de leden met elkaar kunnen keuvelen (natuurlijk meestal schriftelijk) over onzuiverheden in onze taal (voor al wat de germanismen belangt), in welke gedachtenwisselingen de redactie van het orgaan zich al of niet kan mengen maar waarin niemand uit den kring der leden, ook niet die redactie, dit doet met enig gezag. Dit laatste vindt men uitsluitend in den Raad van Deskundigen (vandaar ook dat ik mij steeds heb verzet tegen het benoemen van een doctor in de Ned. taal tot redacteur van het orgaan). En geen optreden naar buiten.

Wil men in dit beeld nu wijzigingen aanbrengen, wil men b.v. wèl naar buiten optreden of niet langer de germanismen als 'staatsvijand No. 1' beschouwen, dan staat dit het Genootschap natuurlijk vrij, maar dan is daarvoor statutenwijziging noodig, want dan zou, in de hierboven vermelde voorbeelden, Art. 3 ('onderlinge gedachtenwisseling') of van Art. 2 ('in 't bijzonder ten aanzien van germanismen') moeten worden veranderd. Zoo lang zulke wijzigingen niet zijn aangebracht, mag

niemand vergen dat gedaan wordt alsof het wèl zou zijn geschied. Aan onze statuten zijn wij gebonden. Gelijk elke ordelijke vereeniging.

C.K. ELOUT.

Een wederwoord.

Het artikel in ons nummer van November, waarin wij een bespreking in Muttersprache van den heer Karl Haag, met betrekking tot de Nederlandsche taal, critiseerden, heeft ons een aantal brieven bezorgd van lezers in ons land en in Duitschland; van velen, die instemming betuigden met ons betoog, en ook van enkelen, die zich daarmede niet konden vereenigen.

Om te beginnen heeft één schrijver er onvriendelijke gevoelens jegens het Duitsche volk in meenen te bespeuren, ja, er politieke toespelingen in gezien. Is het noodig, dat wij daartegenover de uitdrukkelijke verzekering stellen, dat bij hetgeen zoowel de redactie als de leden in ons orgaan schrijven niets gevonden kan, en ondersteld mag worden, dat ook maar zou kunnen zweemen naar een onvriendelijke bedoeling jegens ons buurvolk, of eenig ander volk, om van politieke toespelingen in het geheel niet te spreken? En dat, als wij b.v. het Italiaansch van Mussolini noemden, dat louter en alleen geschiedde omdat wij, ter illustreering van het absurde in het betoog van den heer Haag, een *R o m a a n s c h* voorbeeld wilden plaatsen naast het *G e r m a a n s c h e*? Met 'het Italiaansch van Mussolini' bedoelden wij niets anders dan het beschaafde, verzorgde Italiaansch van heden, - zooals wij zouden kunnen spreken van 'het Nederlandsch van Colijn'.

Er was voor ons, ter zake van het stukje van den heer Haag, ook niet de minste aanleiding tot onvriendelijke gevoelens jegens het Duitsche volk; dat wij er ons wel van bewust zijn geweest, dat het oordeel, door den heer Haag op zoo bevreemdende wijze over onze taal uitgesproken, niet als de meening van ons buurvolk mocht worden beschouwd ('dass dieser Aufsatz keineswegs die vorherrschende Meinung in Deutschland widerspiegelt', zooals een van onze Duitsche vrienden dit uitdrukte), hebben wij in ons stukje duidelijk genoeg in het licht gesteld.

Ons betoog bedoelde slechts scherp aan te toonen: de volstrekte onhoudbaarheid, uit wetenschappelijk oogpunt, van de voorstellingen van dezen schrijver, wiens artikel ons 'durch seine ihm eigentümliche und mit persönlichen Werturteilen stark durchsetzte Ausdrucksweise' - om weder een van onze correspondenten te citeeren - had getroffen.

Trouwens, ook de briefschrijver, wiens bezwaren wij hierboven weergaven, erkent de gegrondheid van onze critiek, als hij zegt: 'Über die Irrtümer und Ungenauigkeiten hat sich in sprachlicher, geschichtlicher und literaturgeschichtlicher Beziehung..... die holländische Besprechung mit Gründlichkeit ausgelassen'.

Deze 'Irrtümer und Ungenauigkeiten' - daar was het ons om te doen en om niets anders.

Wat een correspondent ter verontschuldiging aanvoert, 'dass der Verfasser beim Schreiben nur an deutsche Leser gedacht und sicher nicht mit holländischen gerechnet hat' (en dus.....), is een excuus, dat den schrijver van het gewraakte artikel o.i. weinig steun verleent.

Wij zouden hiermede de zaak als afgedaan kunnen beschouwen, wanneer het niet was dat de heer Haag het verzoek tot ons had gericht om ter kennis van onze lezers te brengen, dat hij zijn opstel heeft geschreven:

1. um deutsche Leser etwas bekannt zu machen mit dem Niederländischen.
2. um innere Sprachgesetze zu zeigen, wie den Wildwuchs in allem sprachlichen Werden.

3. um äussere Sprachgesetze zu zeigen, wie die Wirkung von Staatsgrenzen. (Das Niederländische behauptete sich zwischen zwei 'Grosssprachen' nur durch den Freiheitskamp, der einen eigenen Staat schuf.)
4. Aus Freude am Niederländischen.

Wij vermelden dit gaarne, maar dan moge de heer Haag ons toestaan daarbij op te merken:

1) dat wij, hoezeer wij waardeering hebben voor zijn streven om Duitsche lezers bekend te maken met het Nederlandsch, van meening zijn dat dit op een andere manier beter gedaan had kunnen worden.

2) Wat de schrijver aanwijst, is géén 'Wildwuchs', òfwel 'Wildwuchs' zooals deze evengoed in het Hd. voorkomt. Zoo iets zegt hij nu ook ('in al l e m sprachlichen Werden'), maar de voorstelling eerst berustte op al te populairen grondslag.

3) Ongetwijfeld heeft de vrijheidsoorlog (en hebben de staatsgrenzen) invloed gehad op de taalgeschiedenis. Maar het Nederlandsch had al eeuwen vóórdien een bloeiend onafhankelijk bestaan, waardoor het in niets de mindere was van het Hd. in zijn verschillende schakeeringen.

Wat er gebeurd zou zijn, als het gebeurde niet gebeurd was, is eenigszins ijdele filosofie. Maar, als wij ons daarin een oogenblik zouden begeven, zouden wij historische vergelijkingen willen maken. En dan zouden wij willen noemen het 'Vlaamsche' volk, eeuwenlang onder Spaansche en Oostenrijksche (en Fransche) heerschappij, en toch - Nederlandsch gebleven. En niet te vergeten het Zuidafrikaansch, onder den druk van het Engelsch!

4) Dit nu verzoent ons weer met den schrijver. De Duitsche taal heeft in ons land talrijke toegenegen vrienden en oprechte bewonderaars, en wij, voor ons, stellen er een eer in daartoe te behooren. Laat ons hopen dat de schrijver van het artikel, dat vele van deze vrienden, zij het dan onbedoeld, heeft gekwetst, thans, gedreven door zijne Freude am Niederländischen, zijn kennis van onze taal en haar geschiedenis zal verbreed en verdiepen en dàn in staat zal zijn tot een voorlichting, die hèm tot eer en zijnen lezers tot waarlijk nut zal strekken.

Van onze leden.

Hamsteren

- In het artikel Nationaal Denken in ons nummer van December noemde de schrijver hamsteren een Duitschen term, dien hij door opslaan, oppotten of opzouten wilde vervangen. Daar is ons medelid ir. A.J.L. Juten het niet mee eens; hamsteren, zegt hij, is niet opslaan (opbergen), noch oppotten (in een pot bewaren) of opzouten (ter bewaring in het zout leggen), maar: voorraad opdoen, zonder dien persoonlijk noodig te hebben. Want dat is het, wat de hamster doet en dit opslaan, oppotten of opzouten zal Dr. Colijn bedoeld hebben, toen hij zich begin October waarschuwend tot het Nederlandsche volk wendde. Dat dier, die hamster, is namelijk van oorsprong een steppedier en als hij zich voor den winter ging inrichten, rekende hij met een lange winterperiode en sloeg hij dus flink wat in; toen is hij met den mensch meegetrokken naar vruchtbaarder streken, met korteren wintertijd en langere oogstperioden, en was het volstrekt niet meer noodig zulke groote voorraden aan te leggen. Maar ook bij den hamster ging de natuur boven de leer, met het gevolg dat dit dier thans voorraden verzamelt, waar hij met den besten wil niet doorheen komt. Een antisociaal, kapitaalvernietigend wezen is de hamster en wie doet als hij, dus wie hamstert, dien treft ditzelfde oordeel.

Voor het overige is hamsteren geen specifiek Duitsche uitdrukking; het dier heet bij ons ook hamster en tegen hamsteren is dus - taalkundig gesproken - niets in te brengen.

- Een van onze leden heeft een uitnodiging ontvangen tot bijwoning van een feestavond. Gunstig antwoord wordt in gewaacht vóór een bepaalden datum; indien op dezen datum geen bericht is ontvangen, zal worden aangenomen, dat van de uitnodiging geen gebruik wordt gemaakt. De uitnodiging dient tevens als toegangsbewijs.

Ons lid zou willen spreken van een uitnodiging tot het bijwonen van een feestavond; voor 'wordt' zou hij willen lezen zal worden en voor toegangsbewijs: bewijs van toegang. Hij betwijfelt of 'inwachten' goed Nederlandsch is.

Ten aanzien van dit laatste punt kunnen wij ons lid geruststellen: inwachten is oud en goed Nederlandsch. En wat het woord toegangsbewijs aangaat, wij geven de voorkeur aan: bewijs van toegang, maar de gewraakte vorming zouden wij niet durven afkeuren; ontvangsbewijs naast bewijs van ontvangst, geboortebewijs, -acte, naast bewijs, acte van geboorte.

Opmerking verdient dat een groot dagblad, in een verslag van een vergadering, de uitdrukking: het lid van het Genootschap X, veranderde in: het genootschapslid X.

Je zult (zal)

- Ons lid Mr. C.H. Thiebout te Zwolle schrijft: Alhier en in den omtrek (ook in Deventer en ten Noorden van Zwolle) zegt men steeds: Je zult, Je kunt en niet: Je zal, Je kan. Dit laatste klinkt ons Zwollenaren afschuwelijk in de ooren. Komt hier

iemand wonen en spreekt hij of zijne vrouw van 'je kan' en 'kan je' dan vraag ik al spoedig: 'waar komt U vandaan, uit Holland?'

Naar mijne meening is: je kunt en kun je, en je zult en zul je, goed en het andere verkeer.

Mijn vraag is waar ligt de grens van deze twee zegswijzen en wat zegt men in het Zuiden? In Brabant en Limburg.

Uit het artikel Werkwoordsvormen bij jullie en U (1938, 13) hebben wij kunnen zien dat gij, jij (je) en jullie 2de-persoonspronomen zijn; wij dienen dus te zeggen: gij, jij (je), jullie hebt, zult.

Begeesterde gelaten

- Ons medelid de heer Menkman wijst ons met afkeuring op het gebruik van deze beide woorden en wij kunnen zijn afkeuring begrijpen. Het woord *gelaat* kent geen meervoud en *begeesterd* is geen Nederlandsch. 'In het Nederlandsch', zegt het Wdb. (II, 1374), 'zou begeesteren niet anders dan als frequentatieve vorm van begeesten te verklaren zijn, maar een frequentatieve afleiding is bij een dergelijk woord iets onmogelijks; men heeft dus gelijk met de bewering dat "begeesteren" door zijn vorm niet met den aard van onze taal overeenkomt'. (Zie verder t.a.p.).

Het Woordenboek geeft dus den heer Menkman gelijk.... in 't algemeen, maar niet heeft ons lid gelijk wanneer hij - zooals hij in dit geval heeft gedaan - aanmerking maakt op het bezigen van de genoemde woorden in een gedicht. Want met hoeveel recht wij elkander mogen wijzen op fouten in de dagelijksche schrijftaal en elkaar mogen aansporen om de taalwetten in acht te nemen, de dichters staat boven critiek. Althans boven onze critiek!

-Or of -eur

- Een lid vraagt of de keuze tusschen de uitgangen -or en -eur aan een regel is gebonden. Wij zouden denken dat wij bij woorden, rechtstreeks aan het Latijn ontleend, den uitgang -or toepassen en bij woorden, uit het Fransch genomen, -eur. Compressor, motor, promotor, respirator - maar chanteur, chauffeur, conducteur. Operateur, maar coöperator; directeur, maar rector; de medicus zal spreken van een vaporisator, de kapper van een vaporisateur. Een toestel, dat warmte uitstraalt ter verwarming, heet radiator (bij de centrale verwarming); is zijn doel overvloedige warmte te spuien, dan hoort men het vaak met radiateur bestempelen (bij een auto b.v.). De autohandel schijnt Fransch georiënteerd te zijn: carburator hoort men minder bezigen dan carburateur.

Ingevoerde agenten

- Ons lid de heer Du Croo vraagt ons nog eens de aandacht te vestigen op dezen ingevoerden term, waarvan hij het veelvuldig gebruik betreurt. Wij deelen het inzicht van ons lid en merken op dat onze eerste lijst van germanismen, die van Maart 1932, deze uitdrukking reeds vermeldde. Een goed 'beklante' agent zou men kunnen zeggen, maar dat is misschien niet deftig genoeg. Goed 'ingewerkt' dan? Ook niet? Wat moet het dan zijn - een agent met veel relaties, - die overal zijn introducties heeft? Laat ons dan zeggen een goed i n g e l e i d e agent of, als men bepaald een vreemd woord wil, een goed 'geïntroduceerde' agent. Dat is in elk geval beter dan dat ingevoerd, een woord dat men niet zou verstaan als men geen Duitsch kende.

Regelmatige dienst

- Gebruiken scheepvaartmaatschappijen bij voorkeur de uitdrukking 'een r e g e l m a t i g e dienst', in plaats van 'een g e r e g e l d e dienst'? Neen, zegt ons lid de heer Donker; 'ik heb gedurende mijn 37-jarige praktijk steeds "geregeld" gebruikt en kan mij niet herinneren in advertenties, dienstregelingen of prospecti ooit het woord "regelmatige" dienst te hebben gelezen.'

Het schijnt dus dat wij met onze verdenking ten aanzien van scheepvaartmaatschappijen in het algemeen, hebben gegeneraliseerd en dit blijkt ook uit een advertentie van twee maatschappijen. 'The Regents Line (Grand Union (Shipping) Ltd. London.) Van Januari 1939 af geregelde afvaarten' - 'Oranje Lijn. Regelmatige winterafvaarten naar....; regelmatige 14-daagsche directe verschepingsgelegenheid....'

Onze verontschuldigen tegenover de..... buitenlandsche Maatschappij!

Den staf breken

- '... Vosmaer..., die een staf gebroken heeft voor Multatuli's kunstenaarschap, die de baanbrekende beteekenis van Multatuli's proza doorzag.' De uitdrukking 'een staf breken' is hier verkeerdelijk gebruikt; 'den staf breken over iemand' wil zeggen: een a f k e u r e n d oordeel over hem uitspreken. Hier was 'een lans breken' ter plaatse geweest; het opnemen voor iemand, hem verdedigen. 'Vosmaer, die den handschoen voor Multatuli opgenomen heeft, die voor Multatuli een lans heeft gebroken.'

Zeetermen

- Een belangstellende lezer vestigt de aandacht op de vele verhaspelde termen in gebruik bij de zeevaart, - woorden als 'kabelklaring', 'vissing' en dgl. Het eenvoudige woord w i p p e r is 'Whipper' geworden, de d i r k een 'Derrick'; zelfs spreekt men van 'een derrickende kraan'! Als een der 'gruwelijkheden' van den allerlaatsten tijd

- een vorming, die onze correspondent aan de dagbladers ten laste legt - noemt hij 'stapelloop'.

Uitwegen

- 'Het voorstel-Ankersmit om de werkwoorden "uitwegen" en "uit te wegen" te vervangen door "uitweg maken" en "uitweg hebben", werd verworpen met 42 tegen 11 stemmen.'

Wij hebben dit fraaie werkwoord *u i t w e g e n* reeds een paar jaren geleden gesignaleerd (jg. 1934, 11, 21); één lid van onzen Raad noemde het een *m o n s t r u m* en een ander lid spotte: is vroeger uitgeweegd? of: heeft vroeger uitgewogen?

Tweeënveertig tegen elf stemmen!

Er

- Een lid heeft opgemerkt dat, in het bijzonder in officieele stukken, (naar Duitsch of Engelsch voorbeeld?) *e r* wordt weggelaten, waar het naar ons taalgebruik niet gemist kan worden. Als voorbeelden haalt ons lid aan: '... in hoeverre grondstoffen nog beschikbaar zijn' i.p.v. 'in hoeverre er nog grondstoffen beschikbaar zijn; '... dat voedselschaarste niet dreigt' i.p.v. 'dat er geen voedselschaarste dreigt'. Wij weten niet wat onze autoriteiten heeft geleid tot het kiezen van deze zinsconstructie; klinkt hun de vorm met *e r* soms wat te huiselijk in de ooren?

Vrijbank

- 'De vrijbank is de grootste concurrent van den slager.' Begrijpt gij het niet? De vrijbank is - kan niets anders zijn dan - de bank in het park, waarop minnekoozende paartjes zich neerlaten; zij is hier het symbool van de 'zarte Sehnsucht'. De getroffenen door deze gemoedsstemming kenmerken zich door hun afkeer van materieele genoegens, in het bijzonder culinaire; zij leven in hogere sferen. Zij dragen dus niet bij tot de vergroting van het debiet des slaggers en, overdrachtelijk gesproken, is de vrijbank dus des slaggers concurrent; zij neemt hem zijn klanten af.

De overladen zin

- Als een staaltje van de verwarring, die de 'frommel'-stijl teweeg brengt in onze waardeering van de functie der woorden in den zin, vermeldt een lid de volgende tirade (met een enkele wijziging, die niet ter zake doet, ontleend aan een brief van een belangrijke instelling): '.... deze door U als bekwaam en voortvarend geschetsten vertegenwoordiger....'.

Ont-

- ‘Een vrouw is uit het krankzinnigengesticht ontvlucht’. Ont- geeft reeds het begrip verwijdering (van of uit iets) te kennen (een heel enkele keer: nadering, b.v. in ontbieden); wij kunnen dus zonder bezwaar spreken van: uit het gesticht g e v lucht, of: het gesticht o n t v lucht.

Instantie

- Het ‘Crisis Invoer Bureau’ te 's-Gravenhage noemt zich een ‘instantie’; beter ware instelling.

[Nummer 2]

Het niet-Duitsgekleurde woord.

Geef het niet-Duitsgekleurde woord een kans.

‘Maar’, brengt iemand daartegen in, ‘wij zien en horen zoveel Duits, dat Duits-gekleurde woorden ons het gemakkelijkst afgaan; dit ligt voor de hand en het tegengestelde zou onnatuurlijk zijn’. M.a.w. de kennis van het Duits zou de germanisatie van het Nederlands in de hand werken.

Deze bewering gaat niet op; zij is een voorwendsel voor gemakzucht, slofheid en onverschilligheid. Het is juist andersom: de o n k u n d e van het Duits werkt de germanisatie van het Nederlands in de hand. Wie let op de taak, die de ‘w’ en de ‘j’ in de Duitse spelling van vreemde woorden moeten vervullen, omdat in het Duits een zachte ‘v’ en een deelteken ontbreken, spelt in het Nederlands niet: ‘Sowjet’ voor: ‘Soviët’. Wie een woord als ‘Grobian’ kent, kan bevroeden waarom de Duitse achtervoegsels ‘an’ en ‘anisch’ denkbeelden opwekken, die hemelsbreed verschillen van die, opgewekt door ‘aan’ en ‘aans’ in het Nederlands, zodat een Duits ‘heglianisch’ niet, maar een Nederlands ‘hegeliaansch’ wel aanvaardbaar is, terwijl een Nederlands bijvoegelijk naamwoord ‘Hegels’ (‘Hegelse’) meer aan een plaats zou doen denken dan aan een persoon.

Dat een degelijke kennis van Duits de germanisatie van het Nederlands niet in de hand werkt, blijkt uit het proza van uitnemende kenners van de Duitse taal.

De brieven van Thorbecke, uit de reeks ‘Brieven van Groote Nederlanders’ (Meulenhoff, 1936) zijn leerzaam in dit opzicht. Hier is een man, die gedurende de twee jaar van zijn engagement aan zijn Duitse aanstaande de keurigste brieven schrijft in een Duits, dat ons onberispelijk lijkt, en die haar later, als hij met haar gehuwd is, Nederlandse brieven schrijft, nagenoeg zonder iets van Duitse invloed te doen blijken. Hoe moet hij de Duitse taal hebben gekend, gevoeld, in haar schakeringen gezien, om haar aldus te hanteren. En juist omdat hij haar kent, beseft hij hoe verschillend zij is van zijn moedertaal, hoe moordend haar klakkeloze nabootsing zou zijn voor het genie van het Nederlands.

Geef het niet-Duitsgekleurde woord een kans.

‘Maar’, brengt een ander daartegen in, ‘wij zijn geen Thorbeckes; wij geven toe dat de onkunde van het Duits het Nederlands kwaad doet, maar die onkunde bestaat: hoe moeten wij uitmaken of een woord Duits-gekleurd is?’

Het antwoord is: als wij maar eens een poging deden om dat uit te maken, dan was het pleit reeds gewonnen. Het is er niet om te doen elk woord door een vergrootglas te bekijken; waar wij behoefte aan hebben, is belangstelling, verzet tegen de dodende onverschilligheid.

Aan het besef dat wie er aan medewerkt onze taal een vreemde aard en een vreemd voorkomen te geven, de taal te gronde richt.

G-n.

Wij zijn het met de strekking van dit betoog geheel eens; de studie van het Duitsch, het nadenken over de vele punten van overeenkomst tusschen het Duitsch en het Nederlandsch, maar ook het overwegen van de vele verschillen, die tusschen deze beide talen bestaan, zal het hanteeren van onze taal vergemakkelijken. Een ieder het zijne; en zou men twifelen bij een woord, dan is onze taal rijk genoeg om U dadelijk een reeks van woorden aan te bieden, waaraan geen twijfel behoeft te bestaan. ‘Wie zich doorlopend zóó uitdrukt, als in een andere taal óók kan, of nagenoeg zoo, geeft er blijk van dat hij z i j n taal niet in de macht heeft.’

Eén opmerking slechts willen wij maken, en wel terzake van hetgeen de geachte schrijver opmerkt met betrekking tot het

Duitsche achtervoegsel -a n ; wij gelooven niet dat dit suffix een ongunstige beteekenis geeft aan een woord. ‘Grobian’ en ‘Schlendrian’ ontleenen hun (ongunstige) beteekenis aan het bnw. ‘grob’ en het znw. ‘Schlender’. Een woord als ‘heglianisch’ bestaat in het Duitsch niet, voor zoover wij weten, maar woorden op -aner (-ianer) kent het Duitsch in grooten getale; Heglianer, Primaner, Tertianer, Quintaner - en die woorden hebben volstrekt geen geringschattende beteekenis. Elke associatie met ‘Grobian’ en ‘Schlendrian’ en dgl. ontbreekt daarbij.

Dit wil echter niet zeggen dat ze er etymologisch niets mee te maken hebben: de beide laatstgenoemde woorden zijn plm. 1500 gevormd door de humanisten met den Latijnschen uitgang -anus (of -ianus) van ‘grob’ en ‘Schlender’, doch ze zijn ‘Einzelbildungen’ gebleven en hebben geen navolging gevonden. De woorden op -aner zijn in principe net zulke formaties, maar in een jonger vorm: met een tweede suffix -er (verg. b.v. ook hd. ‘Dominikaner’ tegenover ndl. ‘Dominicaan’, beide uit lat. ‘Dominicanus’, hd. ‘Italiäner’ (de ‘Umlaut’ heeft nog weer een afzonderlijke verklaring) tegenover ndl. ‘Italiaan’). Die formatie is zeer productief en ondervindt, zooals wij reeds zeiden, in zijn beteekenis van ‘Grobian’ volstrekt geen depreciërenden invloed. Men kan dan ook gerust zeggen dat ‘Grobian’ ook stellig geen beletsel zou zijn geweest om ‘heglianisch’ te vormen. Waarom dat woord dan inderdaad niet bestaat, kunnen wij niet zeggen en dat zal wel niemand kunnen. Er is nu eenmaal zeer veel onnaspeurlijks in iedere taal en daarin moet men berusten.

Van onze leden.

Reewild

- Een lid te Deventer vraagt ons of *reewild* als een Germanisme moet beschouwd worden. In de samenstellingen grootwild, kleinwild, grofwild, roodwild, veerwild en haarwild blijft - zegt hij - het woord wild verschillende soorten dieren aanduiden, wat in reewild niet het geval zou zijn; alle genoemde samenstellingen komen ook in het Duitsch voor. Ons medelid beschouwt de woorden grootwild tot haarwild niet als Germanismen, hij twijfelt echter ten aanzien van reewild.

Een lid van onzen Raad, door ons om voorlichting verzocht, zegt hierop het volgende:

Samenstellingen van een bnw. en het znw. wild zijn in het Hoogd. zeer algemeen. Ik heb aangeteekend: edel-, grob-, grosz-, hoch-, rot-, schwarzwild. De beide laatste zijn zelfs reeds in het Middelhd. bekend. Voor het Nederl. echter staan de zaken anders. In het Ndl. Wdb. vind ik alleen edelwild en grofwild vermeld; groot- en kleinwild zijn er niet in opgenomen en ik heb die ook niet bij Van Dale gevonden. Bij edelwild staan geen citaten; bij grofwild staat één, en wel uit Verster van Wulverhorst, Proeve eener Nederl. Jagtterminologie (a^o 1857). In datzelfde citaat komt ook edelwild voor, doch van grof wild (in twee woorden) geeft het Wdb. veel oudere voorbeelden, en ook een uit het Staatsblad van 1857: ‘Onder wild wordt verstaan: “grof wild”, herten en reeën; “klein wild”: hazen, fazanten enz. ...; “waterwild”: eenden enz.’ Ik geloof dat wij verstandig doen in *o n z e t a a l*

samenstellingen te vermijden en het voorbeeld van het Staatsblad voor oogen te houden. *)

Haar- en veerwild zijn mij onbekend en in het Hd. heb ik alleen federwild gevonden. Wil men echter deze samenstellingen gebruiken, dan is daar, dunkt mij, geen bezwaar tegen. En hetzelfde geldt m.i. voor reewild. Het Wdb. is nog niet tot de r gevorderd, doch bij grofwild komt, in het reeds genoemde citaat uit Verster van Wulverhorst, ook reewild voor. Het lijkt mij niet onwaarschijnlijk dat het in navolging van Hd. rehwild is ontstaan, maar het type van samenstelling is bij ons even gewoon als bij onze oosterburen. Het is zóó gevormd, dat het tweede lid in een collectivum het genus uitdrukt en het eerste lid de species. Zoo vindt men b.v. Alpegebergte, jagers-, Joden-, herders-, visschersvolk. In andere gevallen is het tweede lid niet collectief, doch de verhouding der leden blijft die van species tot genus, b.v. manspersoon, manskerel, keisteen, koebeest, Janmaat, Pieterbaas, heerom. In Grimm's Wtb. wordt rehwild omschreven met 'die wildgattung der rehe' en bij ons zouden we zeggen: 'de wildsoort die uit reeën bestaat'. Ik resumeer tenslotte aldus: reewild representeert een in het Nederl. bekend type van samenstelling en is daarom wel toelaatbaar, doch het woord zelf is ten onzent, evenals de zaak die het aanduidt, veel minder gebruikelijk dan in het Duitsch.

Kengetal

- Ons lid de heer Witte Hoogendijk juicht het toe, dat de luchtvaart er in geslaagd is zich te ontdoen van vele vreemde termen. Hier is, zegt ons lid, te juister tijd ingegrepen, want over tien jaar zou het vreselijk acbracadabra onuitroeibaar zijn, zoals het nu reeds is in het rijwielvak, en waarschijnlijk ook reeds in het automobielenvak.

Voorkomen is beter dan genezen. Over 'n paar jaar zullen we onherstelbaar opgescheept zitten met 'n buitengewoon ellendig woord, dat ons opgedrongen wordt door de P.T.T., want als dan alle telefoondistricten automatisch werken, dan zal elk brievenhoofd, vóór het telefoonnummer, vermelden het.... Kengetal!

De P.T.T. zou ons volk verplichten, als zij dit woord zou vervangen b.v. door 'Net nummer'. Desnoods zou 'nul-nummer' goed zijn, en dan kan meteen de ietwat komieke formule 'K = Nul' vervallen, nodig omdat niet alle telefoontoestellen de letter 'K' vertonen. Zou de 'K' reeds onvervangbaar geacht worden, dan stelle zij 'kring' voor, ook al dreigt dan verwarring met het begrip 'tariefskring'.

En als dat dan allemaal onuitvoerbaar blijkt, welnu, dan bekenne de P.T.T. haar onmacht, en spreke nu maar verder ronduit van 'Kennzahl', zelfs al is dat woord niet eens g o e d Duits, want in die taal bestaat hetzelfde onderscheid als in de onze tussen 'getal' en 'nummer'!

*) Spatiëring van ons - Red.

Insluiten

- Herhaaldelijk leest men, schrijft ons medelid Mr. Montijn, dat een verdachte wordt ingesloten. Het komt mij voor, dat een stad, een vesting kan worden ingesloten (omsingeld), maar dat een verdachte, die in een cel wordt gezet, allerm minst wordt ingesloten. doch wel opgesloten. Mij dunkt, dat e insperren het op tot in heeft verbasterd.

Wij gelooven dat ons lid ten onrechte insluiten een verbastering noemt van opsluiten. Insluiten is al heel oud; het Woordenboek zegt (VI, 1932): Insluiten. Een persoon of een dier opsluiten binnen eene ruimte (een vertrek, een gebouw, enz.). Zij hebben hem op zijne kamer ingesloten. De kat is den geheelen nacht ingesloten geweest. In ruimer opvatting. Iemand van zijne vrijheid berooven; verg. het verl. deelw. 'ingesloten', bij Cats.

Een onderzoek zou moeten uitmaken of ons tegenwoordige insluiten een voortzetting is van het oude gebruik, ofwel dat insluiten verouderd is geraakt en zijn plaats heeft moeten afstaan aan opsluiten, welk laatste woord dan nu weer schade ondervindt van het hd. einsperren.

Stellen

- Het lid, dat hier aan het woord was, maakt ook bezwaar tegen den term: in hechtenis stellen, voor in hechtenis nemen; ons lid gevoelt hier een germanisme in. Ten aanzien van dit bezwaar geldt hetzelfde als opgemerkt met betrekking tot insluiten. Vroeger spraken wij van in hechtenis besluiten, sluiten, zetten, stellen, nemen. Alleen de laatste twee hebben zich gehandhaafd, althans in verbinding met 'hechtenis' (en verzekering, verzekerde bewaring); de uitdrukking 'in de gevangenis stellen' beschouwt het Wdb. als verouderd.

Verouderd is stellen ook in de volgende verbindingen: iemand een pistool op de borst stellen, naar zijn hand stellen, iets op losse schroeven stellen, alles op één kaart stellen, ergens een mouw aan weten te stellen, de hand aan het werk stellen, de laatste hand aan iets stellen, in brand stellen, een eind stellen aan, het op een loopen stellen, een kanon stellen op (richten), ergens niets (mee) te stellen hebben, een piano stellen (stemmen), een handteekening stellen (plaatsen). Maar in tal van verbindingen, te veel om op te noemen, hebben wij stellen bewaard.

Ring tot oogglas

- Ons lid de heer G.J. van Meurs te Dordrecht vestigt de aandacht op een zonderling verschijnsel bij de militaire terminologie: het bezigen van tot in de beteekenis van voor; ring tot oogglas, ring tot beugelkoppelstuk, splitpennen tot ventielstuk, koppelstuk tot vullingbuis, slang tot gasmasker, sluitpen tot geluidregelplaat, gat tot stelpen, emmers tot neutraliseerende stoffen, brillenzalf tot gasmaskers, enz.

Ons lid de heer Kokje, desgevraagd, vermoedt dat wij hier te doen hebben met een zeer ouden vorm; een vorm, die sinds jaar en dag in de zoogenaamde 'Instructie-Inventaris' voorkomt. In militaire ooren, zegt hij, klinkt het niet zoo dwaas. Er worden weleens grapjes op gemaakt, waarbij drie, vier tot 's aaneengeregen worden (ring tot oogglas tot prisma-kijker tot artillerist, bv.).

Zunder

- De heer Van Meurs heeft ook bezwaar gemaakt tegen den term *z u n d e r* (in traangaszunder e.d.), en dit bezwaar deelt de heer Kokje. Wel hebben wij van oudsher aan het kanon het *z u n d g a t* gekend, maar ik geloof niet, dat zulks ook het geval is met het woord 'zunder'. Men spreekt veelvuldig van 'ontsteken' en daarom zou men zeer goed 'ontsteker' kunnen zeggen. 'Maar', voegt ons lid hieraan toe, met de bescheidenheid die ons, leden van Onze Taal, leeken op het gebied van de taal, past, 'hierover zou men het oordeel van terzake kundigen moeten vragen.'

Strijdgassen

- Een laatste opmerking van ons lid te Dordrecht: voor *s t r i j d g a s s e n* moesten wij maar zeggen: *o o r l o g s g a s s e n*, want het bedrijf, waarin deze stoffen gebruikt worden, heet in het Nederlandsch niet 'strijd', maar 'oorlog'.

- Ons lid de heer Menkman schrijft: In hetzelfde blad dat onlangs een militair zich zelf liet pensionneeren lees ik nu van een anderen militair, die 'over' drie eervolle vermeldingen 'beschikken kon'. Andere bladen berichtten dat de storm ergens een 'doodelijk' slachtoffer geeischt had, dat door een zekere straf de maatschappij niet 'durend' tegen een zekeren misdadiger beschermd zou worden en dat er te Marseille, na den grooten brand, veel 'ruimingswerk' te doen viel.

Pers en journalistiek leggen een steeds grooter wordende voorkeur voor het Engelsch aan den dag; films en romans hebben al of niet een 'happy end' (m.z. happy ending). In een feuilleton, voorkomend in een groot dagblad, laat men iemand zijn hoed en jas op de 'coach' leggen. Mij dunkt dat men geen gezag op taalgebied behoeft te hebben, om onzuiverheden zooals er dagelijks in onze dagbladen (om alleen maar van deze te spreken) voorkomen, aan de kaak te mogen stellen.

Nieuwe germanismen

- noemt ons lid de heer Kokje de volgende woorden, die hij in de dagbladpers heeft gevonden: *a r m e e r i n g s a r b e i d e r s*, *g e z w a k t*, *i n s t r u c t i e s* die zullen *a f g a a n* naar..., *m a r c h e e r e n* tegen een bepaald land, *v o o r b i j m a r s c h*, *i n m a r s c h*, *a u t o b a a n*.

Slordigheden.

- Een van onze leden gaf ons een stuk ter lezing, waarin de schrijver te velde trekt tegen velerlei slordigheden bij het gebruik van de taal. Hoe weinigen houden het verschil in het oog tusschen de stijds en in dertijd; wie denkt er nog over na dat de eigendom iets anders is dan het eigendom, en het getuigenis iets anders dan de getuigenis? Dat werkloos niet hetzelfde is als werkeloos, evenmin als zinloos en zinneeloos dezelfde beteekenis hebben? Waarom spreken wij steeds van meerdere, meerdere malen, meerdere plaatsen?

De schrijver geeft een reeks van voorbeelden van slordigheid, geput uit kranten, tijdschriften en officiële correspondentie. - Men bedenke, dat de kosten gewoonlijk minimum bedroeg f20.-. - Ik kon hun er niet van overtuigen. - Zóó wordt hen geleerd om een stempel te zetten op den Zondag en het te maken tot een feestdag. - Zij krijgen dingen, waarvan gevoeld wordt dat het een groot gemis is in het leven. - Het is een zoeken om wegen te vinden deze dingen den leerlingen bij te brengen. - Hij geeft zich zelf de mislukking van dit plan toe. - Die regeling kan mede ongeveer luiden als de Hervormde kerk. - Die man wordt bekostigd door de gemeente. - Door mij worden de menschen aangeraden het voorstel te verwerpen. - De bedoeling is om den man te helpen. - Deze groep gaat om drie mannen en twee vrouwen. - Onze taak is, behalve de goede administratie, tusschenpersoon te willen zijn met een Commissie. - De toestand komt voor onze rekening, die zulke verschillen daar hebben gebracht. - De fraude gepleegd hebben de kellner.

Er ‘neven’

- ‘Begrijpelijk is die wereldaandacht, maar daar doorheen speelt een sombere nevengedachte...’ ‘... dan kan zulk een nevenberoep wel eens meer schade aanrichten dan nut brengen.’

‘Maar de successen van de rijsschool voor de rijnsport zijn slechts een nevenresultaat. Het doel is....’

Steeds weer dit ‘neven-’ voor ‘bij-’. Wat schuilt hier achter? Vanwaar deze algemeene voorkeur voor het Duitsche woord? Klinkt neven netter dan bij, meer gesoigneerd? ‘Het is fout, dus zegt men het’ is een grapje. Wat schuilt hier achter?

Regelmatig

- ‘Der Vaderen Erfdeel bevat regelmatig bijdragen op het gebied der volkskunde en der rassenkunde.’ Dit ‘regelmatig’ is niet ‘der Vaderen Erfdeel’; het is een aanwendsel uit den laatsten tijd, dat geregeld voorkomt.

Tendenz

- In het 'Taalhoekje' van het Hollands Weekblad voor Zuid-Afrika pleit J. Krul voor een terugkeer tot het woord *t e n d e n t i e*. Wil men - betoogt hij - een vreemd woord gebruiken voor strekking, dan moet het tendentie zijn, een woord, dat de oudste rechten heeft. Zoo min als men spreekt van Excellenz, Eminenz, penitenz, urgenz (voor Excellentie, Eminentie, penitentie, urgentie), zoo min is tendenz geijkt Nederlandsch. Reeds in onze 17e-eeuwsche geschriften komt men het woord *t e n d e n t i e* tegen.

Verpleging

- De Berlijnsche correspondent van een van onze dagbladen schrijft over de Reichswerke ('Rijkswerken' maakt het hoofdje er van) Hermann Goering; '... men moest ook de noodige arbeidskrachten concentreren in de nieuwe bedrijfscentra en zulks vergde ook weder een geweldige ontplooiing van energie. Men moest voor de huisvesting en de verpleging van al deze menschen zorgen.'

Wil deze correspondent ons doen gelooven, dat er alleen maar zieke menschen beschikbaar waren, die verpleging behoeften?

Beïnvloeden

- Hoe sterk dit modewoord terrein wint, toont ons een stukje in een dagblad, waarin ons verteld wordt van den last, dien spelers ondervinden van dieren die de golfballen meenemen, waarna de schrijver voort gaat: 'Een enkele keer gebeurt het echter ook wel dat een dier op gunstige wijze het spel *b e ï n v l o e d t*'.

'De recente gebeurtenissen op monetair gebied hebben de marktpositie ongunstig beïnvloed.' 'De in de laatste maanden opgetreden overstromingen hebben de ontwikkeling der krijgsverrichtingen ongunstig beïnvloed.' 'De sprinkhaan, die op M'Gregors bal sprong, heeft op gunstige wijze diens spel beïnvloed.'

Loven

- 'World-Radio bevat bij een portret een zeer lovend artikeltje over H.'; '.... heeft het groote dagblad, naast het loven van Kemal Atatürk's werk, gemeend...'. Het bezigen hier van *l o v e n* is niet aan te bevelen; stellig is loven een goed Nederlandsch woord, maar het gebruik er van blijve o.i. beperkt tot min of meer deftige taal. In de gegeven voorbeelden zou *p r i j z e n* ter plaatse geweest zijn. Het *h d. l o b e n* zal hier zijn invloed hebben uitgeoefend.

Milde aanpassing

- ‘Men moet het mild nemen en zich aanpassen’. ‘De toestand, waarin..., moet men zien als een maatschappelijke groei, waaraan n i e t s te doen is. Een groei, die men moet nemen en waarbij men zich moet aanpassen; men moet hem dus m i l d nemen...’ Wij weigeren ons hierbij aan te passen; wij weigeren dit mild te nemen, kortom... wij n e m e n dit niet!

[Nummer 3]

‘Leegloop’

Men heeft ons onlangs om raad gevraagd met betrekking tot het woord, dat wij hierboven hebben afgeschreven. ‘In de bedrijfshuishoudkunde’, zoo schreef men ons, ‘wordt geregeld gebruik gemaakt van de term l e e g l o o p, waarmede wordt aangeduid, dat een machine gedurende een bepaalde tijd wel met het geheel van het bedrijfsapparaat meedraait, doch geen diensten verricht. Iedereen vindt de term afschuwelijk, doch alle pogingen om ze door een beter Nederlands of desnoods door een vreemde term te vervangen, hebben tot nog toe gefaald. Kan de redactie van Onze Taal helpen?’

Wij hebben hierop geantwoord, dat ons het gewraakte woord niet zoo afkeurenswaardig voorkwam. Immers, wij hebben ‘lediggang’ als oud en goed Nederlandsch; en leeg loopen = ledig gaan. Men zou dus ook ‘leeggang’ kunnen zeggen, desnoods dan op te vatten als overdracht van leeggang van persoon op ding; en, waar ‘gang’ en ‘loop’ beide gewone woorden zijn in toepassing op een machine, ‘leegloop’ als synonieme analogie-formatie. Wil men beslist geen van beide, dan zegge men ‘meeloop’ (vgl. aan-, uit-, voorloop). Daar kon o.i. niets tegen zijn.

Ons antwoord heeft onzen correspondent maar weinig bevredigd en hij schreef: ‘Het spijt mij, dat ik het met Uw redactie niet eens kan zijn. Blijkbaar heeft U zich op het standpunt gesteld, dat “leegloop” de combinatie is van een adjectief en een substantief, welke formatie in het Nederlands meer voorkomt. Het bezwaar bestaat echter niet tegen de formatie, doch tegen de betekenis.

Bij leegloop denkt ieder aan leeglopen. Leeggang zou iets beter zijn, doch het begrip leeg is ook hier onjuist. Het betreft het meedraaien van machines zonder dat productieve arbeid wordt verricht. Dit onproductieve begrip wordt door leeg onjuist weergegeven. Meeloop is niet te aanvaarden, daar ook hier niets blijkt van het onproductieve karakter van het meedraaien. Ik ben dan ook overtuigd, dat in de kringen der bedrijfseconomen de woorden leeggang en meeloop niet als beter dan leegloop zullen worden beschouwd.’

Ten aanzien hiervan zouden wij het volgende willen opmerken. ‘Bij leegloop denkt ieder aan leeglopen’. Dit is, dunkt ons, allerminst een bezwaar. De machine ‘loopt’ wel, maar loopt ‘leeg’, zooals bv. een ontslagen brievenbesteller ‘leeglopen’ kan, ook al maakt hij nog precies dezelfde rondwandeling als vroeger.

‘Leeggang zou iets beter zijn, doch het begrip leeg is ook hier onjuist.’ Waarom ‘onjuist’? Dat ‘leeg’ geeft in beide woorden (ons schijnt -loop hier echter verkieslijker dan -gang) het ledig loopen, gaan, d.i. zonder iets wezenlijks te doen in beweging zijn, aan. Dit kan o.i. het vereischte begrip best aanduiden; het behoeft althans niet als ‘onjuist’ te worden aangemerkt.

‘Dit onproductieve begrip wordt door leeg onjuist weergegeven.’ Wij kunnen dit niet voelen; ‘leeg’ wordt immers in dezen zin vaak gebezigd. De ontslagen postbode loopt niet ‘leeg’, omdat hij zijn tasch niet meer over den schouder heeft hangen en ook niet, omdat - gesteld dat hij er plezier in had zoo'n tasch te blijven meedragen - zijn tasch nu ‘leeg’ is, maar omdat hij ‘ledig aan de (arbeids)markt staat’, geen maatschappelijk-nuttig (d.i. productief) werk verricht. Een zakenman, die zich ‘druk’ maakt met autosport, een arbeider, die zich in het zweet pleegt te ‘werken’, ja zich af‘werkt’, met voetballen, kan toch ‘niets te doen hebben’ en dus ‘leeglopen’.

‘Leeg’ is o.i. net precies het woord, dat wij voor dat improductieve moeten hebben. Alleen krijgen wij hier een overdracht van persoon op machine; maar is zulk een overdracht niet volkomen verantwoord?

Bij: leegloop, leeggang dringt zich de vergelijking op met stilstand, diepgang en dgl., die vormen zullen zijn, niet van stil en stand, enz., maar van ‘stilstaan’, ‘diepgaan’. Zoo zouden wij bij een machine heel goed kunnen onderscheiden: stilstand, leeg(of mee-)loop, -gang, werkloop, -gang, (desnoods: baat- of nutloop, -gang). ‘Meeloop is niet te aanvaarden, daar ook hier niets blijkt van het onproductieve karakter van het meedraaien.’

Bedoelt onze correspondent, dat in ‘meeloop’ niets van het improductieve zou kunnen blijken? Wij kennen: meeloopers, meepratens (meestemmers), die wel den omvang en het rumoer van een ‘beweging’ vergrooten, maar waarvan niets uitgaat, geen andere kracht, geen eigen, nuttig effect. Lijkt dat al niet veel op zoo'n onnut meedraaiende machine? ‘Mee’ heeft bij werkwoorden vaak juist die beteekenis: meeschreeuwen, meedraven, meejoelen, mee draaien, enz. (ook in het gemeenzame taalgebruik).

‘Ik ben dan ook overtuigd, dat in de kringen der bedrijfseconomen de woorden leeggang en meeloop niet als beter dan leegloop zullen worden beschouwd.’ Het is spijtig, dat onze correspondent zoo ongunstig profeteeren moet over het te verwachten oordeel van bedrijfseconomische kringen. Op welken grond echter? willen die kringen dan zoo slecht verstaan? En zoo ja, zou onze correspondent dan wenschen dat wij ons advies afhankelijk zouden maken van de vermoedelijke ontvangst er van in bepaalde kringen? Misschien zou onze correspondent bevinden dat die ontvangst best meeviel, als hij er onze argumenteering bij zou geven!

Ten slotte dit. Onze correspondent maakt bij de beoordeeling van dit nieuwgevormde woord een fout, de bekende, ook bij ons helaas telkens weer voorkomende en door onzen Raad zoo scherp gehekelde fout, van in zulk een woord terstond den vollen zin duidelijk te willen hooren. Eén lid van onzen Raad heeft eens gezegd: De taal is geen definitie-archief, maar een *se i n -k u n s t*, en een ander lid drukte deze gedachte uit met de woorden: bij nieuwe benoeming van een ding door een samenstelling kan men niet meer doen dan het bij bepaalde beschouwingswijze domineerende kenmerk a a n d u i d e n . De vast- en volheid van beteekenis komt eerst door het gebruik tot stand. Wanneer onze correspondent dit had overdacht, zou hij bevonden hebben dat hier het domineerende kenmerk, het ijdele, onnutte, slechts de beweging vergrootende (gedraai) door ons ‘leeg’ uitnemend kan worden uitgedrukt; mits men de overdracht of (en) analogie aanvoelen kan en wil.....

In dezen geest wilden wij dus onzen correspondent antwoorden, maar, bedenkende dat wij, al pratende, wel wat al te dicht waren genaderd tot het gebied, dat rechtens onzen Raad toekomt (immers de Redactie mag wel antwoorden op een vraag, die men haar heeft gesteld, mits zij daarbij de uiterste terughouding in acht neemt en zich niet waagt aan de beoordeeling van taalvraagstukken), hebben wij onze overwegingen aan den Raad voorgelegd en ten aanzien daarvan om het oordeel van ons deskundig college verzocht.

Dit nu zegt de Raad.

*'Leegloop', blijkbaar in de sfeer van fabriek en machinaal bedrijf spontaan gevormd, een echt vakwoord dus, acht ik den besten term. De vorming kan uit het oogpunt der Nederlandsche taalkunde niet verkeerd genoemd worden; zij vindt, althans achteraf, steun in: 'leeg loopen', 'zitten', in 'lediggang' en in 'onledig zijn, zich houden met iets'. Maar het litteraire 'ledig' is te statig voor de vaktaal, het wordt daar noodzakelijk 'leeg', eenlettergrepig. 'Loop' beteekent: het 'loopen', en dat dunkt mij het gebruikelijke woord in de fabriek; niet 'gaan'.

*Wil men voor 'leegloop' iets beters, dan is alleen 'lediggang' aan te bevelen. Dat is het oude woord. 'Leeggang' is een moderniseering, die dermate ook tegen mijn taalgevoel indruischt, dat ik geheel met Uw correspondents afkeuring meega.

*Tegen de door U voorgestelde benamingen heb ik heel weinig bezwaar. Mij dunkt dat 'leeggang', 'leegloop' en 'meeloop' alle drie kunnen dienen om het bedoelde begrip weer te geven. Wel moet ik bekennen dat ik bij 'leegloop' (ik kende den technischen term niet) allereerst dacht aan het leegloopen van een vat, maar die opvatting kwam uit onkunde voort. Evenwel, ik heb mij afgevraagd waarom niet 'lediggang' zou worden gekozen. Dat woord heeft volgens mij drie voordeelen boven leegloop. In de eerste plaats kan het nooit onder de verdenking staan van uit het Duitsch te zijn vertaald, en dat is bij leegloop, niet geheel ten onrechte, wel het geval. In de tweede plaats is de beteekenis van lediggang aan ieder, ook aan niet-technici, bekend en kan het woord dus geen verkeerd begrip oproepen. En in de derde plaats verkies ik 'lediggang' om zijn mooier rhythme boven 'leegloop'. Dit laatste argument is niet erg belangrijk en zal op de heeren der bedrijfshuishoudkunde misschien weinig indruk maken; uit taalkundig oogpunt gezien bestaat het niettemin.

*Uw gedachtegang en redeneering is grootendeels juist. Er is tegen 'leegloop' alleen dit bezwaar dat 'leegloopen' de beteekenis 'zijn vloeibaren (of gasvormigen) inhoud verliezen' en 'lulakken' óók heeft. Daardoor is het woord leegloop van bijzondere 'associaties' moeilijk vrij

te houden. Het bezwaar wordt eenigszins ondervangen door het feit, dat het substantief leegloop die beide beteekenissen niet heeft. Ik acht daarom toch 'meeloop' of 'leeggang' beter.

Kunt U niet eens informeerden, of er bij de scheepvaart niet een woord is voor het varen zonder vracht op een bepaalde route en tijd? Er zijn daar voor dergelijke begrippen speciale termen; ik denk bijv. aan 'waarloos' (= als reserve voorradig).

*Wat de kwestie van 'leegloop' betreft, dit woord lijkt mij niet onjuist, maar het heeft het nadeel der dubbelzinnigheid (wat overigens het gebruikelijke ww. 'leeglopen' ook heeft); leeggang is denkkelijk lastig om te zeggen; meeloop lijkt mij het begrip voldoende te suggereeren; bijloop zou ook nog te overwegen zijn.

Wij hadden, omdat het hier een technischen term betreft, onze opmerkingen ook ter lezing gegeven aan een technicus, opdat deze het vraagstuk van zijn standpunt zou kunnen bezien, en diens commentaar schrijven wij thans af.

Wat de hoofdzaak aangaat, voel ik meer voor 'leeg- of lediggang' dan voor 'leegloop' omdat bij 'leegloop(en)' zeer gemakkelijk gedacht wordt aan de andere beteekenis, nl. die van het leeglopen van een vat of van een zaal.

Hierbij doet zich voor mijn gevoel de eigenaardigheid voor, dat ik zou zeggen van een machine, dat ze rustig 'loopt', en niet dat ze rustig 'gaat', maar daartegenover dat ze een rustigen 'gang' heeft en niet een rustigen 'loop'. Waarom, zou ik U niet kunnen zeggen, maar ik zou in het laatste geval niet het woord 'loop' gebruiken.

Wanneer ik dus zou moeten kiezen tusschen de werkwoorden 'leeglopen' en 'leeggaan' zou ik bij het gebruik van het werkwoord zeggen: de machine loopt leeg, terwijl ik bij het gebruik van het zelfstandig naamwoord, 'lediggang' als een goede Nederlandsche uitdrukking zou gevoelen en 'ledigloop' als een overzetting, dus geen vertaling, van het Duitsche woord 'Leerlauf'.

Dat in Uwe bespreking ook het woord 'meelopen' naar voren is gekomen, wijt ik aan de niet volledige omschrijving van de bedoeling door Uwen correspondent. Ik zou toch ook spreken van 'leeglopen' wanneer een machine onbelast loopt, ook al liep ze alleen. Ik denk b.v. aan een zelfstandige stoommachine.

Dat Uw correspondent hieraan niet heeft gedacht, ligt waarschijnlijk daaraan, dat hij alleen gedacht heeft aan electriche dynamo's, welke in een centrale loopen en waar steeds wel een dynamo is die belast is omdat een onbelast net in den tegenwoordigen tijd ondenkbaar is. Het woord 'meeloop' houdt naar mijn gevoelen een onnoodige beperking van het begrip in.

Moge het mij verder nog veroorloofd zijn op te merken, dat ik in den aanhef van Uw artikel, in den bijzin 'dat wij hierboven hebben afgeschreven', het woord 'afschrijven' in dit verband als een germanisme gevoel. Ik zou hier willen zetten 'afgedrukt', maar bij schrijven het voorvoegsel 'af' weglaten.

Ik moet wederom zeggen, waarom weet ik niet, maar ik voel het heel duidelijk zoo. Afschrijven doet mij denken aan een schooljongen die, wanneer hij zijn werk maakt, met een schuin oog naar het werk van zijn buurman kijkt. Dit natuurlijk afgezien van de geheel andere beteekenis, als het afschrijven in een balans of het afschrijven van iemand met wien men een afspraak heeft.

De kwestie is dus nu van vele zijden gezien geworden, taalkundig door onzen Raad en technisch door den laatsten beoordeelaar; wanneer er nu onder onze leden zijn, die zich in staat achten nieuwe gezichtspunten te openen, dan zullen wij gaarne hun opmerkingen ontvangen. Uiteraard staan voor *c r i t i e k* alleen open onze (redactioneële) beschouwingen en die van den technischen beoordeelaar.

Eén woord tenslotte naar aanleiding van de opmerking met betrekking tot 'afschrijven': wij hebben het gewraakte woord inderdaad gebezigt in de beteekenis van het voorbeeld van den schooljongen; zij het dat wij niet met een 'schuin oog' naar het voorbeeld hebben gekeken. Onze correspondent heeft het woord neergeschreven, en wij hebben het van hem afgeschreven.

De P.T.T. en Onze Taal.

Kengetal

- In ons nummer van Februari heeft ons medelid de heer Hoogendijk ter sprake gebracht de wenschelijkheid van een vervanging van het woord 'kengetal', in gebruik bij de P.T.T., ter aanduiding van het nummer van een telefoon-net, door *n e t n u m m e r*.

Het Hoofdbestuur van de P.T.T., dat reeds een vervanging van het woord 'Kengetal' door een beter woord in onderzoek had en door het stukje van ons medelid zijn aandacht opnieuw op deze kwestie zag gevestigd, heeft thans besloten het woord 'netnummer' in te voeren.

In verband met de in gebruik zijnde boeken, formulieren e.d., waarin het woord 'kengetal' voorkomt, zal eerst over eenigen tijd deze wijziging officieel worden bekend gemaakt.

Wij gelooven dat een woord van erkentelijkheid ten aanzien van de P.T.T. voor dit besluit hier ter plaatse is. De zorg voor de taal, die daaruit spreekt, moge velen van ons ten voorbeeld strekken.

Van onze leden.

Zou

- Ons lid Mr. Thiebout heeft bezwaar tegen het gebruik van *z o u* in opschriften boven krantenberichten, als ‘Duitschland zou drie legercorpsen mobiliseeren’, ‘In Oostenrijk zouden 135 leden der N.S.D.A.P. zijn doodgeschoten’. ‘Ik gevoel mij steeds geneigd’ - aldus ons lid - ‘een zin als dezen laatste aan te vullen met: indien men niet tusschenbeide was gekomen, of: indien dit of dat was gebeurd. M.i. is deze vorm van het vermelden van een bericht een uitvloeisel van zucht tot korthed, beknoptheid, die geheel verkeerd is en onze taal verdraait.’

Wij hebben hier te doen met het verschijnsel der *t a a l v e r k o r t i n g*, een uitvloeisel niet van ‘zucht’, maar van de noodzaak tot uiterste korthed. ‘Ge hebt weinig mededoogen’, voegde het A.N.P. ons toe, toen wij eens aanmerking hadden gemaakt op het hoofdje ‘Max Euwe overziet een sterken paardezet van Aljechin’ boven een krantenbericht, ‘ge hebt weinig mededoogen met de lieden, die in kopjes boven berichten de taal verkorten. Typografische redenen dwingen de redacties zooveel mogelijk te zeggen in.... zestien letters.’

Bij de constructie met *z o u*, die ons lid bedoelt, behoort de aanvulling ‘naar men verneemt’, ‘naar men zegt’ of ‘volgens het gerucht’; in de voorbeelden, die Overdiep in zijn ‘Stilistische Grammatica van het moderne Nederlandsch’ (Zwolle 1937) van deze constructie geeft, is een der bovengenoemde aanvullingen dan ook steeds aanwezig.

Een andere manier om de onzekerheid van een gerucht aan te duiden kent het Nederlandsch in een constructie met ‘moeten’. Overdiep geeft als voorbeeld: ‘Het moet daar een vreemde toestand zijn’, en wij vinden in Paul's Deutsches Wörterbuch: ‘Er soll gestern angekommen sein’.

De constructie met ‘moeten’ mogen wij in principe gelijk stellen met die met ‘zou’. Ook bij de eerste zou een toevoeging ‘naar men zegt’ en dergelijke de bedoeling van den spreker nog duidelijker weergeven, maar noch bij ‘zou’, noch bij ‘moeten’ achten wij deze noodzakelijk; zeker niet in een (verkort) opschrift boven een krantenbericht.

Dit verschijnsel van taalverkorting is volgens het lid van onzen Raad, Prof. Overdiep, wiens Stilistische Grammatica wij hierboven aanhaalden, niet anders dan als *n o r m a a l* te beschouwen, als ‘ontwikkeling’ of ‘leven’ der taal.

Wel

- Een van onze leden maakt aanmerking op het bezigen van *w e l* ter versterking van een bijwoord van graad, in zinnen als: een balans, die een wel zeer ongunstige ontwikkeling toont; een saldo, dat door een bijzonderen factor wel zeer ten ongunste is beïnvloed. Deelen onze leden de opvatting van ons medelid?

Ruw-

- In ons nummer van Januari 1938 (blz. 7) hebben wij een vraag opgenomen van een van onze leden, met betrekking tot eenige samenstellingen met ruw-, in de hoop dat daarop een antwoord zou komen. Dit is niet geschied en ons lid stelt nu de zaak nogmaals aan de orde.

Hij schrijft: De technicus spreekt van 'ruwwater' en 'reinwater'; best mogelijk dat ze beide glashelder zijn, maar ruwwater bevat ongewenste chemische en organische bestanddeelen, die er door het reinigingsproces uit verwijderd worden. Het ware dan misschien beter te spreken van ongezuiverd en gezuiverd water. Ik geloof echter niet, dat deze termen er gemakkelijk in zullen komen, omdat samengestelde woorden zoals 'ruwwaterfilter' en 'ruwwatersproeier' veel gemakkelijker zijn dan 'filter voor ongezuiverd water', enz.

Het woord 'ruwmateriaal' vindt veel toepassing waar men beter 'grondstof' zou kunnen zeggen, maar wat denkt U van 'ruwijzer' en 'ruwstaal'? Ook deze woorden bevallen mij niet; is 'rauw ijzer' soms beter? Het lijkt mij niet.

Wie van onze leden zich nu in staat achten ons medelid op weg te helpen, mogen dit thans doen. Wij zullen later wel trachten een uitspraak van onzen Raad te verkrijgen, maar het woord is eerst aan de technici.

Voor hen die zouden willen vernemen wat het Ndl. Wdb. er van zegt, diene het volgende (Wdb. XIII, 1936 v.v.): Ruw, i.d.b.v. onbewerkt, onbereid; onafgewerkt, niet fijn afgewerkt. 'Ruwe producten zijn natuur-voortbrengselen, die niet verwerkt, niet toebereid zijn (bijv. ongelooide huiden)'. Ruw ivoor, ruwe zijde, ruwe rijst, ruwe cacao, ruwe en verwerkte fosphaat, ruwe honing, ruw (= ongehekeld) vlas, ruw (= niet gewasschen, niet gevold, niet geklopt) linnen, ruwe (= gevormde maar nog ongebakken) steen, ruwe diamant, ruwe soda, ruw (= ongeraffineerd) zout, ruwe wijn, ruw nat (benaming voor het eerste distillaat in branderijen, tegenover 'enkel nat', het tweede distillaat). Van metalen: zooals zij uit den hoogoven komen, waar zij van vreemde bijmengsels worden ontdaan. 'Het zoogenoemde ruwe of gietijzer'. 'Er zijn vierderlei soorten van staal in den handel, als: 1°. het ruwe of smeltstaal, dat de gemeenste soort is; 2°. het cement of brandstaal enz.' Ruw zink, ruw lood.

Ten aanzien van samenstellingen met ruw- (ibid 1948): Ruwijzer, hd. roheisen (naast rauheisen), hetzelfde als ruw ijzer; ruwkoper, ruwmessing, ruwstaal, ruwzink, ruwslak, ruwsteen, ruwsuiker, ruwvlas.

Wij behoeven, dunkt ons, niet onze toevlucht te nemen tot rauw-; het Wdb. noemt het, bij al de voorbeelden van ruw-, slechts één keer en wel bij 'steen': Ruwe, Rauwe steen. Samenstellingen met ruw- vinden o.i. in de vele geciteerde voorbeelden haar volstrekke rechtvaardiging.

Doelstelling

- Ons medelid Jhr. C.A.L. van der Wyck vraagt ons om ons oordeel over het gebruik van het woord doelstelling, dat veelal in de plaats komt van: doel.

Wij zullen ons lid méér geven dan hij vraagt; wij zullen hem het oordeel van onzen Raad geven.

Dit zegt de Raad. 'De ergernis' (wij hadden gezegt dat vele leden zich aan het gebruik van doelstelling ergerden) 'de ergernis - mij persoonlijk ook niet vreemd - zal haar oorsprong hebben in twee dingen: 1° de voorkeur voor het lange, quasi-gewichtige, dikdoenerige woord, wanneer men eenvoudig meent: doel, bedoeling. 2° het wereldwijsgeerige air van zich niet te kunnen binden aan een eenvoudig, klaar bedoelen, maar alleen een algemeene richting te kunnen aangeven waarin men zich bewegen zal.

Het woord komt nogal eens voor in wetten, reglementen, statuten of dgl. van verenigingen met een weidsch, maar vaag, slechts als ver ideaal gezien doel, waarin men zooveel mogelijk vogels van allerlei veeren samenbrengen wil, en zoo weinig mogelijk zich binden aan bepaalde beginselen of een vast program. Zoowel die inhoud als het Duitsche makelij zullen den - gegronden, echt Nederlandschen - afkeer veroorzaken.'

Een oordeel, dat aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat.

Korte(n)tijdspremie

- Ons lid de heer H. van Barneveld schrijft: Te mijnen kantore heerscht geen eenstemmigheid ten aanzien van het antwoord op de vraag, of onze taal één woord kent, ter aanduiding van een verzekeringspremie, berekend over een korteren dan den normalen termijn.

Mag ik U nu de volgende vragen voorleggen?

1. Is 'kortentijdspremie' een goed Nederlandsch woord? (Het vertoont overeenstemming met het woord oudemanhuispoort en met de woorden, die daarmee verwant zijn, als oude vrouwenhuis e.d., naar ik meen. Andere analogieën heb ik evenwel niet kunnen bedenken.)
2. Indien U vraag 1 bevestigend beantwoordt, moet ik dan schrijven kortentijdspremie, of kortetijdspremie (dus zonder n.)?
3. Indien U vraag 1 ontkennend beantwoordt, kunt U mij dan aan een goed Nederlandsch woord voor dit begrip helpen?

Tegen korte-tijdspremie is onzes inziens geen bezwaar, maar het dient gespeld te worden zooals hier is aangegeven: zonder n en met een streepje tusschen korte en tijd. (Zie Te Winkel, Grondbeginselen der Nederlandsche Spelling 5 § 158, waar ook andere voorbeelden van deze vorming worden genoemd: dolle-hondsbeet,

oude-kleerkoop, klein-kinderschooltje, oude-mannenhuus, Groene-weeshuis, Lieve-Vrouwenkerk e.a.)

Verdrogen

- Een bericht in de krant spreekt van een belangrijke proef op het gebied van de veevoeding: het kunstmatig drogen van gras. Elders in het artikel heet het: het *verdrogen* (transitief) van gras tot hooi, het kunstmatig verdrogen van gras.

Wij kennen 'verdrogen' in transitieve beteekenis en wel in 'een kind verdrogen', maar ook alleen in deze uitdrukking. Het transitieve gebruik van verdrogen in den zin van *drogen* verdient o.i. geen aanbeveling, en wel om de volgende reden. Aan den eenen kant kent het Nederlandsch tal van formaties, afleidingen van *bnw.* met *ver-*en, die beteekenen: in een toestand brengen die door het *bnw.* wordt aangegeven, bv. veraangenamen, verblijden, verblinden, verbreeden, verfijnen, verfraaien, verfrisschen, maar die komen geen van alle *intrans.* voor. Toch zullen ze op het *trans.* gebruik van *verdrogen* wel van invloed zijn geweest, evenals de werkw. 'verasschen' en 'vergassen', die weliswaar van een *znw.* zijn afgeleid, maar een soortgelijke technische beteekenis hebben als het nieuwe 'verdrogen'. Aan den anderen kant kent onze taal afleidingen met *ver-*en van een *bnw.*, zooals 'verbleeken' en 'verflauwen', die uitsluitend *intransitieve* beteekenis hebben, en daarbij hoort o.i. 'verdrogen' ook. Men zou daaruit opmaken dat de taal het *trans.* en het *intrans.* gebruik bij één werkw. liever vermijdt, al gelooven wij dat in sommige gevallen, zooals bv. bij *verfranschen*, het dubbele gebruik wel bestaat. Het is echter o.i. beter dat het aantal van die gevallen niet wordt vergroot. (Met *indrogen* is het evenzoo gesteld. Het Duitsch bezigt 'eintrocknen' zoowel *intransitief* als *transitief*), maar wij doen dat niet. Het Wdb., VI, 1575, geeft ook alleen voorbeelden van *intrans.* gebruik.)

Geopend

- De Redactie van Neerlandia vraagt: Zoudt U aan Uw Raad van Deskundigen de vraag eens willen voorleggen of het fout is te zeggen: De tentoonstelling is dagelijks van 9 tot 5 uur *geopend*?

Alvorens dit te doen, zouden wij de Redactie van Neerlandia willen vragen welk bezwaar men tegen *geopend* - in den zin van *open* - zou willen inbrengen. De tentoonstelling wordt te 9 uur geopend en blijft geopend tot 5 uur. 'Een geopend oorn vinden', 'een geopend krediet', 'gedurende drie dagen zal de gelegenheid geopend zijn tot het omwisselen der stukken'. Het Wdb. (XI, 591) stelt 'geopend' gelijk aan 'open', voor den dienst open, voor bezoekers enz. toegankelijk. 'Het museum (de bibliotheek, het belastingkantoor enz.) is slechts op bepaalde uren van den dag geopend.'

*) het gesproken Duitsch althans. Onze groote *Duden* (van 1929) vermeldt merkwaardigerwijze *eintrocknen* niet.

Eigenaardigheden

- ‘De hulsels der slachtoffers’. Vroeger sprak men van het om hulsel en liet dit dan steeds voorafgaan door b.v.: stoffelijke. - ‘Het komt voor dat...’, zonder dat medegedeeld wordt aan wie(n) dit zoo voorkomt. Deze eigenaardige manier van zeggen komt tegenwoordig telkens voor, ook in ambtelijke publicaties. - ‘De minister brengt onder de aandacht, dat...’ Onder wiens (wier) aandacht? - ‘Vergaderingen verslaan’ (Werd vroeger bij wijze van grap gezegd en het woord werd dan tusschen aanhalingsteekens geplaatst [Red.]) - De Prinses en de Prins zijn gedraaid. - Een staatsleening, welke opzienbarend succes boekt. - Een held, die zijn opvoeding ‘ondergaat’. - ‘...dat er hier een zeker sociaal element is, dat de verdere ontwikkeling van den held accentueert’ - ‘Het onrijpe sociale aanvoelen en de even onrijpe sociale bewustwording.’ - ‘...prachtig van toets om het geheel vast te houden in een bepaalde groep.’ - Beïnvloeding van den godsdienst op het kind.’ - ‘...neen: beeldend te doen doorleven hoe deze opvoedingstendenz verwarrend op het kind kan inwerken.’ - ‘Prachtig besloten....staat Jan in het volle licht van den zomerdag.’

(W.R.M.)

Baanbreken

- Een lid vraagt ons oordeel over dit woord en de afl. ‘baanbreker’. Het Wdb. (II, 809) oordeelt: “‘Een baan breken, n. hd. eine Bahn brechen; thans niet ongebruikelijk, maar alleen in oneigenlijke opvatting: een (den) weg banen. ‘Het meest energieke streven om op het gebied van maatschappelijke ontwikkeling overal de baan te breken’” (Vissering).

Men kan niet ontkennen dat die uitdrukking minder eene vertaling is dan wel eene bijna gedachtelooze verhollandsching van eene uitheemsche zegswijze.

Onmiddellijk gevolgd naar hd. “bahnbrechend” is “baanbrekend” bij ons vrij gewoon geworden. “Een der meest baanbrekende werken...” (Quack).

Evenzoo gebruikt men “baanbreker”, hd. “bahnbrecher”. “Van Alphen..., baanbreker van een nieuw en schoon tijdperk....” (Beets)”.’

Gratis port

- Ons medelid de heer Lugt heeft een verheugende ontdekking gedaan en die wil hij ons niet onthouden. Er is een weekblad, dat ons tracteeren wil; wij mogen voor rekening van de administratie gratis een of meer glaasjes port drinken. Wij hebben maar een kaartje te sturen en dan wordt de porto door het blad betaald. Zoodra wij de zekerheid zullen hebben verkregen, dat de opvatting van den heer Lugt juist is, zullen wij onzen lezers den naam van het zoo gulle blad mededeelen; maar vooralsnog rekenen wij niet al te vast op zijne optimistische (optimiste?) voorspiegelingen.

Het niet-Duitschgekleurde woord

- Als bescheiden poging om te geraken tot het woord, dat geen gedachten wekt aan Duitse vormingen, stelt een lid voor, in het vervolg niet meer te spreken van Communistisch, Socialistisch, Proletarisch, Syndicalistisch, Anti-militaristisch, Fascistisch - maar van: Communist, Socialist, Proletair, Syndicaal (of Syndicalist), Anti-militarist, Fascist (naar analogie van: Baptiste kerk, Menniste bruiloft, revolutionnaire partij, nonsensicaal). Wij zouden dan krijgen: de Communiste Partij Holland, het Socialiste Jeugdverbond, de Internationale van Proletaire Esperantisten, het Nederlandsche Syndicale (of Syndicaliste) Vakverbond, het Internationale Anti-militariste Bureau, de Fasciste ideologie.

Een ieder

- 'Een ieder het zijne' schrijft U in Onze Taal van Februari (blz. 5) - aldus een lid -; waarom die breedsprakigheid? 'Ieder het zijne' is m.i. voldoende.

'Een' wordt in dezen samenhang gebezigd ter versterking van het begrip, uitgedrukt door 'ieder'. 'Sy (ontvingen) een yeder eenen penningh', Matth. 20, 9. 'Al..., dat een ieders hart kan steelen'. 'Zij (leven) met eenieder op goeden voet'. '... voor elk en een ieder...' (Wdb. 6, 1368).

'Voldoende'...; laat ons voorzichtig zijn met het bestrijden van wat in de taal meer is dan 'voldoende' en bedenken hetgeen een lid van onzen Raad heeft opgemerkt ten aanzien van 'overbodigheid'. 'De uitbanning van alles wat in onze uiting "overbodig" is, leidt tot doodelijke verarming van onze uitingsvormen', en wat daar verder op volgt. (O.T. 1933, 11).

Natuurlijk spreken wij hier niet over de bekende openslaande glazen porte-brisée-deur, noch over constructies als 'een dergelijke annonce als deze kost...', zooals men die in de wagens van de Amsterdamsche tram kan vinden; die vragen als het ware om bestrijding.

Vraag aan bridgers

- Hoe noemt men de 52 kaarten, bij het bridgespel in gebruik? Een 'spel'? Maar hoe dan de 13 kaarten, die elk der vier spelers in zijn hand krijgt? Ook een 'spel'; immers de kaarter spreekt van een slecht spel, dat hij in handen had. 'Hand' hoort men wel eens zeggen; 'Hieronder volgt hand No. 31 uit het Handelsblad Bridgetournooi'. 'Dit is een heel merkwaardige hand'. 'Handpatroon', d.i. het 'type' van het spel. (This is a nice hand. Show me your hand.)

Een lid stelt nu voor de 13 kaarten, die ieder na het 'geven' in handen heeft, een g i f t te noemen en dan alle 52 kaarten tezamen een s p e l. Een s p e l bestaat dan uit 4 g i f t e n. Of anders, de 13 kaarten van elken speler met s p e l aan te duiden en de vier hoopjes van 13 met g i f t. Een g i f t bestaat dan uit 4 s p e l l e n.

Voortschrijdende germanisatie

- De germanisatie van de laatste halve eeuw heeft niet enkel bestaan in de nabootsing van Duitse termen. Er zijn ook verschillende boekewoorden binnengehaald in de gemeenzame taal, waar zij woorden zijn gaan vervangen, die minder op Duits geleken. Zodanige boekewoorden zijn: waarschijnlijk, ongeveer, gelukwens, verloving, verloofde, snel, bij bewustzijn, dank U zeer, woning, ervaring, de heer A., aangenaam; waaraan in gemeenzame taal beantwoorden: denkkelijk, zowat, felicitatie, engagement (onder het volk: verkering), aanstaande, vlug (gauw), bij kennis, dank U wel, huis (huisje), ondervinding, mijnheer A, prettig.

Gaat men nu de boekewoorden, hierboven opgesomd, een voor een na, dan vinden wij er onder, die oude verbasteringen zijn van Duitse woorden. Dagtekenend uit een min of meer ver verleden, waren zij in het Nederlands aanvaard; zij deden hun werk - maar enkel op papier: het was of een zekere schroom ons belette ze over onze lippen te laten vloeien.

G-n.

Niet vaardig

- ‘Hoe weinig vaardig’, schrijft ons lid de heer Menkman, ‘ook onze politici zich soms toonen in het gebruik van de moedertaal, viel mij op bij de lezing van een hoofdartikel in een bekend politiek blad, dat geredigeerd wordt o.a. door een van onze bekendste litteratoren.’ En ons lid geeft daarvan de volgende voorbeelden:

.... maar de vraag of de Kabinetsformatie p a s t o p (past bij, harmonieert met) den uitslag der verkiezingen.

..... de b e z e t t i n g van de portefeuille (de verdeling, de toewijzing der portefeuilles) rekening hield met de zetelverdeling in de Kamer. Het o n b e w u s t g e v o e l spreekt zich in deze Memorie.... uit (het gevoel spreekt zich onbewust in deze Memorie uit).

Spr. begint met op te merken dat hij z i c h buiten staat v e r k l a a r t (dat hij niet in staat is, zich niet in staat voelt) om....

..... een u i t g e s p r o k e n rechts en zeer Katholiek g e a c c e n t u e e r d kabinet (een kabinet waarvan het overwegend rechtsche en sterk Katholieke karakter duidelijk uitkomt).

..... dat het antwoord.... o n s de bevrediging heeft o n t h o u d e n , welke m e n uit dit.... Staatsstuk h a d m o g e n v e r w a c h t e n . (ons, tegen onze verwachting, onbevredigd gelaten heeft).

Terugval

- ‘De tragiek van den terugval van macht en glorie naar de eenzaamheid der ballingschap zal voor beide (heerschers) even hevig zijn geweest.’ Hebben de bedoelde heerschers reeds vroeger de eenzaamheid der ballingschap gekend, een eenzaamheid,

tot welke zij zijn t e r u g g e k e e r d? Neen? dan mogen wij ook niet spreken van t e r u g v a l.

Uiteindelijk

- Men heeft ons om ons oordeel gevraagd over het woord u i t e i n d e l i j k . Wij gevoelen tegen het gebruik van dit woord bezwaar; het wordt in België veel gebezigd, maar of het voor ons een Belgicisme is, zouden wij niet durven zeggen. Van Dale (6) zegt op het woord: 'bn. bw. (niet aan te bevelen voor) eindelijk, laatste, slot-; ten laatste, ten slotte'. Uiteindelijk is, dunkt ons, heel jong en wij hopen hartelijk dat het weer verdwijnt. Afleidingen van samenstellingen zijn nu eenmaal nooit mooi: 'hoofdzakelijk' en 'oorzakelijk' b.v. zijn blijkens het Ndl. Wdb. sedert de 18de eeuw bij ons in gebruik, maar wij voelen ons bij die woorden nog nooit erg behaaglijk; misschien wel om het versprongen accent.

Neven

- Wij weten dat het velen van onze landgenooten moeilijk valt b i j - te zeggen; zij spreken van n e v e n -. Toch zou het jammer zijn als ons bij- geheel zou verdwijnen en dit overwegende, en van oordeel dat aan het niet-duitschgekleurde woord een kansje toekomt, schrijft een adverteerder in een van onze dagbladen: 'Bijverdienste. Heer, in het bezit van auto, zoekt nevenverdienste.'

Zóó is het goed; de taal geven wat der taal is en toch degenen, die niet erg 'bij' zijn, niet voor het hoofd stooten. Wij zouden nog verder kunnen gaan, de tegenstanders tot één, onverbrekkelijk geheel vereenigen en gaan spreken van 'nevenbij'; 'heer zoekt nevenbijverdienste'.

Per se

- 'Wie niet p e r s e spijkers op laag water wil zoeken...'. Een lid vraagt: kan deze in den volksmond vaak m i s b r u i k t e uitdrukking worden toegepast op het iets w i l l e n zoeken?

Per se heeft, naar het ons voorkomt, reeds lang zijn eigenlijke beteekenis verloren en wordt veelal gebezigd in den zin van: bepaaldelijk, met alle geweld. 'Hij wou p e r s e opstaan'. Een misbruik mogen wij dat o.i. niet (meer) noemen.

Angst

- 'De schrijvers hebben blijkbaar angst, dat de vertaling er te Nederlands zou uitzien....'. Door dat a n g s t ziet deze zin er Duitsch uit; een Nederlander zegt hier: zijn er blijkbaar bang voor, bevreesd voor...

- Ons medelid Prof. Ir. B. van der Burg streepte onlangs drie fraaie woorden aan, welke hij in een zinnetje samenvoegde. ‘Z i j d e n s een bakker vernam ik, dat men m i d d e l s k i p e i de korst van het brood kan verbeteren.’

Ons lid was toen hij dit schreef blijkbaar in een eenigszins ondeugende bui; tenminste hij voegde er aan toe: ‘Na de opmerking over “vrijbank” in ons laatste nummer durf ik U nauwelijks vertellen, dat men mij indertijd een bijdrage gevraagd heeft voor een vrijbed in een herstellingsoord.’

Ons lid durft nauwelijks, máár hij durft...!

Technische taal.

Van den schrijver van een boek over Scheepswerktuigkunde ontvingen wij een reeks opmerkingen ten aanzien van de taal, in gebruik bij de beoefenaars van deze techniek, aan welke wij, verdeeld over eenige afleveringen, gaarne een plaats geven.

Germanismen.

Drukluft (voorverdichte lucht); met drukluft opladen. Opladen (Eng. supercharging): vullen met voorverdichte lucht. Opgeladen motoren.

Aandrijven, afdichten, aanspannen, omrekenen; afstellen;

Dit bedrag wordt om 3 mm vermeerderd;

De gedachte ligt voor, dat...

Deze bewerking stamt uit het jaar...

Zij bestaat overwegend uit...

Zij behooren alle tot dezelfde soort, uitgenomen...

Deze beschouwingen zijn ontnomen aan.... (Daarentegen in hetzelfde boek: Een deel van de lucht wordt aan de machinekamer ontleend!);

De druk wordt aangeschreven;

Beduidend grooter; ruim bemeten; ingekapseld;

Grijpen we nu eens terug in den turbinebouw van de laatste jaren;

Het slechte mechanische nuttige effect is terug te voeren op... De loopvlakken warmen op;

De indicatorzuiger stoot in top aan; de rol, die door de nok wordt aangestooten;

De zuiger geeft de uitlaatpoorten vrij;

Een hulpwerktuig in bedrijfsvaardige reserve;

De afgenomen arbeid;

Het cilinder aantal; de eigenweerstand van de machine; de dubbelwerking bij motoren; het dagverbruik; bij weergebruik; de elementair-analyse; fijnkool, reinkool, vetkool en magerkool; normaalbarometerstand; vollast en leegloop; een veerbelaste klep; riemgedreven compressoren; watergekoelde ruimten; een hoogvluchtige vloeistof; hoogdruk-, middeldruk- en laagdrukmotoren; een blindflens; nieuwbouw; hoekgetrouw; laagvoltage lampen; langslagmotoren; terugkoeling; ruwolij; speciaalstaal; speciaalconstructie; diagonaalstangen; zwakveerdiagram; kleinindustrie; volderkmaschine (zie 5/6); Het deksel is ingericht voor de opname van verschillende organen; onder aannahme, dat...; afgave van warmte (eenmaal zelfs gelezen: opzage van abonnementen; niet eens Duitsch); toename der snelheid; vereenvoudigde aannamen; na wegname van; met inachtname van;

Opbouw (voor bouw of bouwwijze); ombouw; omrekenen; motoren voor inbouw in schepen; omschakelaar;

Het hangen blijven van de klep;

Een proefstand; manoeuvreerstand (standplaats);

Het aanpakken van den motor;

Spitsbelastingen van de dynamo op zee;

De aan deze machines gemeten nuttige effecten;

Het mechanisch nuttig effect belooft 72-75%;

Een lang doorgevoerde beproeving;
 Bij een gegeven arbeidsproces hangen alle optredende gastemperaturen volgens vaste wetten samen;
 Deze motoren worden met de asleiding gekoppeld;
 Vermeld moet worden bij welke temperatuur het volume is te rekenen;
 voorzorgsmaatregelen, die in acht zijn te nemen;
 De pompen nemen de normale werking weer op;
 De bogen overdekken elkaar;
 De zuiger heeft zijn slag aangevangen;
 De machine is volkomen uitgebalanceerd;
 Men moet de uitkomsten benutten, die maatgevend zijn;
 De bouw werd opgenomen;
 Howdensche trek; Foucaultsche stroomen; Fraunhofersche lijnen; Hittorfsche overvoeringsgetallen; Joulesche warmte; Bourdonsche buis (tegenwoordig: Bourdonse buis); enz. Maar: Papiniaansche pot.
 Zekerheidscoëfficiënt; zekeringen (smeltveiligheden...?)
 Het kritisch(e) toerental;
 Een stilvallende motor;
 Afwarmte; afgassen; afgasketel; afgasturbine;
 Lagers; gelagerd; lagerschalen; rol- en kogellagers (hierover aanstonds meer);
 Er wordt minder warmte aan het koelwater overgedragen; Deze luchtoverschotten mogen bepaalde grenzen niet onderschrijden;
 Een dergelijke nok veroorlooft een (het?) snel openen en sluiten van de klep;
 Motorische olie (over motorische voortstuwing aanstonds meer);
 Deze motor houdt tevens de vriesmachine gaande;
 Elke omvormer kan 125kV afgeven en in normale gevallen in de stroombehoefte voorzien;
 De pompen kunnen elk 20 m³/h verzetten;
 Olie van verschillende verbrandingswaarden;

Anglicismen.

Geforceerde trek (forced draught, soms aangeduid met draught of draf; in de taal der stokers: gefoxeerde draftrek); Een händel, dat...; een handle, die...; twee handels; het brandstofhandel (hefboom voor het regelen van den olietoevoer bij een Dieselmotor); een hendel; echter nog niet gelezen: een händel);
 Een brikwaaier (break wire; stalen tros voor vastzetten roer);
 Donkeyman (uitspraak 'man' als in Nederlandsch);
 Leggo! (Let go!);
 Drainen (drogen);
 Drinkraan (aftapkraan); bij drinkraan niet lachen, bij aftapcock wèl lachen;
 Roosterbaren (roosterstaven);
 Foksel (forecastle, fo'c'sle; vooronder);
 Gàngwee (gangway; staatsietrap; valreep);
 Mánropen (man ropes; màntouwen);
 Afnokken (eindigen);

Brisspees (bridge space; ruimte onder de brug, bestemd, naar mij verteld is, voor het stuwen van hadji's en andere lading);

Kommer (coaming, afkorting van hatch coaming, rand van een luik);

Veter (elevator);

In de midships;

Torn toe (beginnen met de werkzaamheden);

fjoele (insmeren met brandstofolie, fuel);

Recht up and down;

Hieuw away!

Opslekken (loos geven), (to slack);

Het bodddemdiagram (bottom); de zuiger staat in bodddem;

Toebloks (vaak figuurlijk gebruikt: hij zit toebloks);

De biels (bilge; lensput);

Het krozet (the crosshead; kruiskop; kruishoofd? Vgl. keelkop i.p.v. strottenhoofd);

Kofferdam (scheidingsruimte);

Een kurken finder (kurken zak);

Voor- en achterspring (trossen voor het meren van een schip);

Een jijntje verpakken (machinekamer: a joint, pijpverbinding);

Een jijn (aan dek: een gijntuig, takel; hier echter met een willekeurig aantal schijven);

Een glannetje verpakken (bedoeld wordt: een pakkingbus; the gland, het drukstuk, is hiervan een onderdeel); synecdoche;

Het liever, ook wel: het livver (arm, kruk of hefboom op de omzetas; Eng.: a lever);

Enkele gallicismen.

De aide-kok (op passagiersschepen);

Tornier (omzettoestel, tevens torninrichting); hier geplaatst om de Fransche uitspraak, maar vermoedelijk niet eens Fransch;

Avance-hoek (voorloophoek; in verband hiermee nog het Teutonisme: naijlen).

(Wordt vervolgd.)

[Nummer 4]

Eenige vaste uitdrukkingen, en hoe zij zijn ontstaan.

In de Maart-aflevering van Onze Taaltuin, het tijdschrift dat de aandacht verdient van allen, die belang stellen in de taal - en dus van onze leden in het bijzonder - vinden wij een artikel van het lid van onzen Raad Prof. Van Ginneken, onder den titel De Oudste Rechtstaal, dat ons inzicht geeft in het ontstaan en de eigenlijke beteekenis van tal van uitdrukkingen, die, uit een oud verleden gekomen, thans nog bij ons voortleven. Een deel van dit belangwekkende artikel laten wij hier volgen.

* * *

Zowel in het Recht der Latijnen en Grieken, als in het Germaansche Recht, zien wij nog duidelijk een oudere periode doorschemeren, waarin de officieele Rechtsuitspraken, Overdrachten, Beslissingen en Vonnissen uitsluitend in sacramenteele gebaren werden gegeven, terwijl de woorden daar oorspronkelijk geheel en al ontbraken, en pas lieverlede als begeleiding of nadere verklaring moeten zijn opgekomen. In het historisch verloop der eeuwen is deze verhouding pas heel langzaam verschoven, zoodat achtereenvolgens de mondelinge begeleiding tot hoofdzaak werd en rechtsgeldigheid verwierf, terwijl de oude rechtsgebaren eerst nog een tijd als striktvereischte officieele bestatiging hebben gegolden, maar op den duur slechts min of meer als een verouderende begeleiding gevoeld werden; zoodat zij eindelijk bijna overal in onbruik zijn gekomen; en de rechtstaal dus ten slotte het ouder rechtsgebaar geheel en al heeft verdrongen en vervangen.

Dit veronderstelt dus vijf verschillende fasen, die alle nog duidelijk in het Europeesche Recht der historische tijden voorkomen:

- 1° Het zuivere rechtsgeldig gebaar.
- 2° Het geldigmakend gebaar beslist over het mondelinge voorstel of gaat vooraf aan een bijkomstige woordformule.
- 3° De gelijktijdige verbinding van woord en gebaar vereischt voor de rechtsgeldigheid.
- 4° De geldige woord-uitspraak met een traditioneel of verduidelikend gebaar.
- 5° De louter mondelinge uitspraak met rechtsgeldigheid.

In Rome geschiedde de rechtsgeldige inbezitneming 'cum effectu' met de hand en niet met den mond, (phase 1) vandaar in *manu esse*, in *manum tradere*, *manceps*, *mancipium*, *mancipio accipere*, *mancipare*. Een kind moest in Rome door de hand van den vader als zijn kind erkend worden (*tollere manu*) ook bij adoptie. Aan de inbezitneming correspondeert de *manumissio* of in-bezit-geving. Maar bij het vrijlaten van een slaaf hoorde daar reeds essentieel de woordelijke uitspraak toe: *Hunc hominem librum esse volo* (phase 3); en als traditioneele begeleiding (phase 4) hoorde daar nog bij, dat de eigenaar met eigen hand den slaaf omwendde en hem een slag met de roede, later een kaakslag gaf. Bij een belofte of een verkoop was de toereiking der rechter hand nog de rechtsgeldige bevestiging der woorden (phase 2); evenals de handslag het nog is op onze Nederlandsche veemarkten. Bij den eed der klassieke volken is steeds nog alleen een plechtig gebaar voorgeschreven (phase 1), evenals dit nog naast de solemneele woorden bij ons (phase 3) een wettelijk voorschrift is. De aangeklaagde mocht er zich in Rome niet tegen verzetten, dat hem de klager met stevige hand voor den rechter bracht; en de getuigen werden bij hun oor genomen (phase 1).

Bijna al deze zelfde solemneele of sacramenteele gebaren vinden wij in het Germaansche Recht terug. Maar hier is de ons overgeleverde schat der rechtsgebaren nog veel rijker ontwikkeld. En het mooie ervan is, dat deze oude rechtsgebaren nog bijna alle tot heden toe, in onze staande uitdrukkingen voortleven. Zoo zeggen wij b.v. nog: iemand met de ooren erbij trekken en iemand bij de ooren krijgen. Trouwens het heele Germaansche woord *getuige* komt van het werkw. *tieën, toog, getogen*: en beteekent dus 'getrokkene'.

De eigendomsovergang van vele roerende goederen bestond natuurlijk van oudsher in de overgave van hand in hand (1ste phase), wat wij nog over hebben in de uitdrukkingen: goederen die goed van de hand gaan; iemand iets aan de hand doen, iets bij de hand hebben, geld op hand krijgen, handgeld, iets ter hand stellen, iets van de hand wijzen.

Verder komt zoo de jonge man nog heden bij zijn toekomstigen schoonvader op bezoek, om hem de hand zijner dochter te vragen of dingt hij om de hand van een vrouw; wijl vroeger in de 1ste phase bij het huwelijk de schoonvader of voogd werkelijk de hand zijner dochter of voogdijdochter in de hand van den bruidegom legde. Aan een huwelijk met de linkerhand waren in die phase inderdaad niet dezelfde rechten verbonden als aan een met de rechterhand.

Een ander oud huwelijksgebaar uit de 1ste phase bestond hierin, dat de bruid voor een oogenblik in de schoenen van den bruidegom moest treden; waarvan wij nog de uitdrukking hebben: *in iemands voetstappen treden*. En waarschijnlijk berust ook hierop het Duitsche gebruik om de bruid een paar nieuwe schoenen te schenken. Dat de praktijk van het huwelijk later wel eens werd omgekeerd, zien wij uit de uitdrukking *pantoffelheld*; of in het Duitsch *Pantoffelregiment*, dat later toen het niet heelemaal meer werd verstaan, verwisseld werd met *unter den Pantoffel kommen* of in het Nederlandsch: zij heeft hem onder haar pantoffel, wat eigenlijk berust op de in-bezit-neming van vast goed of liggende have, die (1ste phase) in rechten geschiedde door er den geschoeiden voet op te zetten, wat wij nog over hebben in onze uitdrukkingen, *iemand onder den voet houden, ergens voet krijgen, iemand voet geven, voet bij stuk houden*.

Aanvankelijk staan wij een beetje verwonderd over het ontzaglijk rechtsverschil bij de Oude Germanen van de beide lichaamshoudingen: *staan en zitten*. 'Zitten' is daar toch bijna altijd iets heerschends of koninklijks. Vondel heeft dat nog aangevoeld in zijn hoonenden lierzang op den Engelschen koning, die naar eigen meening alleen op God gelek: *Ik de Koning aller Britten Ben door openbare blijk Gode zelf alleen gelijk: Dat is gerust en stil te zitten, Aan te zien in top gevoerd Hoe 't zich al rondom mij roert*.

Daarop berusten nog onze uitdrukkingen *den troon bestijgen, den troon bezetten, het aftreden van een vorst en een koning afzetten*. Ook het bezetten van een ambt ende afzetting (*Einsetzung und Entsetzung*) van een ambtenaar zijn hiervan afgeleid.

Maar ieder die eenmaal jaar en dag een grondstuk bewoonde of erop zat, werd er eigenaar van. En daarop berusten nog onze woorden: *bezit, bezitten en bezitting, in bezit nemen, bezetten*; (*Duitsch sich in den Besitz setzen, in Besitz treten, den Besitz antreten*).

Het onroerend goed werd gewoonlijk (1ste phase) overgedragen met een graszode en een daarin gestoken groenen tak: mnl. met torf en twige. Ook door het wegwerpen of het oprapen of het overgeven van eenige korenhalmen werd vast goed overgedragen. Maar dezen keer heeft onze hiervan overgebleven uitdrukking zich pas in de 3de phase gevormd, toen de mondelinge verklaring reeds onontbeerlijk was, en daarom luidt de uitdrukking: met mond en halm er afstand van doen. In het Duitsch berust daar nog op de uitdrukking voor nooit in goeden doen komen: nicht auf einen grünen Zweig kommen.

Roerend goed heette in het Mnl.: drijvende en dragende of vlottende en voerende waar; waarin drijven of vloten op het saamgedreven vee, en dragen en voeren op draagbare voorwerpen zag: 'mit pande of mit penninghe'. Dezelfde beide soorten worden ook samen gevat in het Mnl. gang gave hgd. gang und gäbe, d.w.z. er moest betaald worden in gangbaar vee, of in gave munt.

Bij openbare verkoopingën werd aan den meestbiedende ten slotte, bij hamerslag in de 1ste phase het verkochte toegewezen. Dat was een sacrale uitspraak met het godenwapen van Donar. En dat leeft nog bij ons in de uitdrukking: zijn goed komt onder den hamer of iets onder den hamer brengen, opslaan en afslaan, toeslag, opslag en afslag ende afslag op de vischmarkt, en verder in den presidentshamer onzer vergaderingen, waarmee een besluit wordt vastgelegd, en de vergadering wordt geopend en gesloten (phase 4) en de uitdrukking: afhameraen, afkloppen.

Bij ter-doodveroordeelingen was een witte of zwarte stok als staf in gebruik, dien de rechter (soms boven het hoofd van den boosdoener) in tweeën brak, en waarvan hij hem dan de stukken voor de voeten wierp zeggende: 'Nu help je God, met je leven is het gedaan'

(phase 2). Bij den kerkelijken ban verbrak de priester die hem uitsprak een brandende kaars, en wierp de stukken ervan den geëxcommuniceerde toe (phase 1). Hierop zien nog terug, onze uitdrukkingen: den staf over iemand breken, en iemand iets voor de voeten werpen, met iemand breken in het Duitsch: ein Vorwurf, über etwas wegwerfend urteilen. De oude spreuk: het vonnis is gesproken de staf is gebroken heeft nog zeer goed het later vereischte samengaan van woord en daad bewaard.

Dat de oude straffen en rechtsmiddelen om de waarheid te achterhalen niet in woorden maar in handtastelijke daden bestonden, spreekt vanzelf; en het is dan ook geen wonder dat, al zijn die barbaarsche straffen en folteringen nu al eeuwen lang buiten gebruik, de mondelinge beschrijvingen dier straffen toch met analoge gewoonlijk geestelijke toepassing nog alom als staande uitdrukkingen in gebruik zijn gebleven. Ik leg slechts een klein lijstje van die Nederlandsche uitdrukkingen over: iemand de duimschroeven aanleggen - iemand op de pijnbank brengen - iemands goeden naam brandmerken - zijn moedertaal radbraken - hij voelde zich als geradbraakt - iemand den genadeslag geven - iemand bij de kraag pakken - door het hennepen venster kijken - iemand over de kling jagen of laten springen - voor iemand door het vuur gaan - de vuurproef doorstaan - iemand het vuur aan de schenen leggen - op gloeiende kolen zitten - iemand aan de kaak stellen - ik ben een geslagen man - door de spitsroeden loopen - hij heeft hem met scherpe woorden gegeeseld - iemand ezelsooren aangeven - iemand verbannen - iemand in den ban doen - iemand in het ongeluk stooten - een galeiboef - zijn hals er aan wagen - opgroeien voor galg en rad.

Maar één dier symbolische straffen moet ik toch iets nader beschrijven, omdat de tegenwoordige zoo onschuldig lijkende uitdrukking een verbijsterende vroegere felheid bijna evenzeer verbergt als bewaart. Duitsch: Jemand auf das Dach steigen n.l. iemand op zijn dak geven of iemand op zijn dak komen. Hierin leeft toch een oude symbolische eerestraf voort, die vooral graag op Vastenavonddagen werd toegepast, en het huisgezin trof, waarvan het na een schoutenverhoor met getuigen vaststond, dat de man zich door zijn vrouw had laten slaan. Met trommels en fluiten en vliegende vanen trok dan de heele dorps- of stadsgemeente te voet en te paard, met vele ladders, houweelen en bijlen gewapend, erop uit; ze klommen met man en macht op het dak, sloegen eerst de pannen kapot, en hieuwen daarna den dakvorst in stukken, en braken de heele bovenhelft van het dak af, zoodat de regen rechtstreeks en ruimschoots naar binnen kon vallen. Voorbeelden hiervan zijn uit de middeleeuwen tot laat in de 18e eeuw bekend.

Een der eenvoudigste middelen om te zien, wie van twee tegensprekers gelijk had, was hen: strootje te doen trekken (phase 1), om dan vanzelf den trekker van het langste strootje gelijk te geven. Pas later kwam daar een conclusie bij (phase 2). Daarop berust nog ons kinderspel van strootje trekken, en de goed Nederlandsche uitdrukking: aan het kortste eindje trekken, zich aan een stroo laten binden, zich met een stroo laten trekken.

Om officieel iemand op heeter daad te betrappen, moest men onmiddellijk met luider stemme om getuigen roepen. Vandaar nog ons ruchtbaar maken hgd. anrühlich, berucht, en niet in goeden roep staan; en weeden wolf die in kwaad gerucht staat. Bij gewichtige zaken, werd in zoo'n geval, om

het ontvluchten van den boosdoener te voorkomen, onmiddellijk de groote torenklok geluid; waaraan wij nog herinnerd worden door onze uitdrukking: iets aan de groote klok hangen.

Bij betaling van het weergeld, tot boete voor een doodslag moesten de beide partijen zichtbaar vrede sluiten, door elkander te omarmen en een kus te geven. Dat was, in Holland althans de officieele verzoening. Welnu, het Hollandsche woord voor kus: zoen en het woord verzoening hebben ook dit rechtsgeldig gebaar, waarbij oorspronkelijk zeker geen woord werd gesproken, in onze taal tot heden toe bewaard.

Kon een rechter een rechtszaak niet aanvaarden, dan legde hij de handen in den schoot (phase 1) en wij zeggen dat nog voor iemand die stil toeziet en niet ingrijpt. Maar ook de beklagde die er eerst niet toe te brengen was den rechter als zoodanig te erkennen, legde ten slotte bij hem het hoofd in den schoot: en ook die uitdrukking, der 1ste phase, gebruiken wij nog, voor iemand die zijn weerstand opgeeft om zich te onderwerpen.

Ik zou zoo nog lang kunnen voortgaan, met U aan te toonen, hoeveel van die oude rechtsgebaren nog bij ons in de staande uitdrukkingen onzer taal voortleven; en ik mag dus nu wel deze algemeene conclusie trekken, dat de tallooze staande uitdrukkingen, waarin menschelijke lichaamsdeelen genoemd of lichaamsverhoudingen beschreven worden, voor een heel groot gedeelte op de oude rechtstaal der gebaren berusten; ja, dat zij voor een groot deel eigenlijk niets anders zijn, dan de in mondtal vertaalde sacramenteele rechtsgebaren van weleer.

* * *

Uit ONZE TAALTUIN, Maandblad voor de wetenschap der taal als volksuiting, nationale cultuurschat en instrument voor schoone kunst. Onder redactie van Prof. Dr. Jac. van Ginneken, met medewerking van Dr. J. Grauls, Prof. Dr. J. Wille en P.J. Meertens. Maastricht, Gebr. van Aelst C.V.

Van onze leden.

Leegloop

- Drie voorstellen van evenzoovele leden, ten nutte van hen, die aan het woord leegloop hun sympathie onthouden.

- 1) L o o s ; de machine draait loos, looze gang (vgl. loos alarm).
- 2) V r i j , met 'vrijloop'; de machine loopt, maar is los van de rest van het bedrijfsapparaat; zij is niet ingeschakeld, verricht geen dienst.
- 3) N u l l a s t ; in plaats van te zeggen: de verliezen van de machine zonder belasting of onbelast loopende, bedragen...., zegge men: de verliezen van de machine bij nullast, c.q. bij $\frac{1}{4}$ last, $\frac{1}{2}$ last, $\frac{3}{4}$ last, vollast; of beter nog wellicht: bij nulbelasting, $\frac{1}{4}$ belasting, volbelasting, maar dit laatste is minder gemakkelijk in de 'spraak'. 'U bemerkt', schrijft dit lid, 'aan het bovenstaande, dat de uitdrukking leegloop, resp. nullast beter niet op zichzelf kan worden beschouwd, doch dat dit moet gebeuren in verband met de gebruikelijke graden van belasting.'

Uiteindelijk

- In ons nummer van Maart hebben wij ons oordeel gegeven over het woord u i t e i n d e l i j k , een afkeurend oordeel. Twee leden van onzen Raad onderschrijven dit; een van hen noemt uiteindelijk *: een onnoodig en leelijk modewoord. Maar twee andere leden van den Raad nemen het woord in bescherming. Hun *oordeel luidt:

Ik meen, dat het ook - althans als b i j w o o r d *- in het Holl. dialect gewoon is.

Het geval 'uiteindelijk' is niet zoo eenvoudig. 'Is geen Nederlandsch' kan men moeilijk zeggen van een woord dat in de 'ambtelijke taal' al geheel is ingeburgerd en waarvan geen uitheemsch voorbeeld kan worden aangewezen! Ik doel hierbij op het b i j v o e g l i j k gebruik, niet het bijwoordelijke; dan is 'eindelijk' meestal voldoende. Maar 'eindelijk' kan men bezwaarlijk gaan aanbevelen als bnw., hoewel het als zoodanig nu en dan opduikt. Het is inderdaad een 'behoefte', dit begrip 'ten slotte toch (nog) tot stand gekomen' in één woord, in 'korten taalvorm' uit te drukken. En wat de formatie betreft, kan men 'uiteindelijk' een 'samenstellende afleiding' of 'afleidende samenstelling' noemen. 'Uit' duidt hier op het 'tenslotte' bereikte doel of eindpunt, zooals in werkwoorden als uitzingen, uitzitten e.d.

Geen gewoonte, maar...

- Ons medelid de heer Herman Scheltema schrijft ons: 'In bijgaand hoofdartikel trof ik enkele heel erge germanismen aan. Is dit een gewoonte bij dit blad?' '... de

grondlijnen van het statuut voor het in twee deelen v e r h a k t e Tsjechië...'. 'Dat de beide Tsjechische vertegenwoordigers berust hebben, bij de d r e i g i n g van de Duitse overmacht, niemand kan hun dat euvel duiden. Wat hadden zij d a a r anders kunnen doen?' '... toen was ons land zelfs van de kaart g e s t r e k e n.'

Een 'gewoonte' van het geciteerde blad? Neen, stellig niet; het blad kenmerkt zich juist door haar zorg voor de taal. 'Wij allen struikelen in velen'! (Op 'dreiging' maakt ons lid ten onrechte aanmerking. 'Dan week de benauwende dreiging der werkelijkheid weer,' - Wdb. III, 3278).

Normalisatie van de electrotechnische terminologie.

De 1e Commissie (voor Nomenclatuur) van het Nederlandsch Electrotechnisch Comité - welke commissie ons medelid Ir. G.J. van de Well tot voorzitter heeft - is bezig het International electrotechnical Vocabulary voor Nederland te bewerken. Dat de voorzitter bij dit werk zooveel mogelijk tracht de beginselen van Onze Taal hoog te houden, mogen wij met gerustheid aannemen, al is het duidelijk, dat het hem niet steeds zal gelukken alle leden van zijne commissie met zich mee te krijgen. De commissie heeft aanvaard de vervanging van termen als 'asynchroon-motor', 'driephasenmachine', enz. door 'asynchrone-motor', 'driephasige machine' enz., maar ons medelid ondervindt eenigen weerstand bij zijn pogingen tot bestrijding der combinaties van eigennamen met zelfst. nmw., als Joule-effect, Foucaultstroom en enz.; en men schijnt ook geen aanstoot te nemen aan samenstellingen als: normaal-elementen, normaalweerstand, enz.

Wij zouden geneigd zijn het volgende compromis voor te stellen. Laat de commissie Joule-effect, Foucault-stroom dan behouden (fraai zijn deze termen niet, maar zij besparen ons althans Joulesche en Foucaultsche!), mits het gebruik er van beperkt blijve tot zulke zuiver-technische woorden; maar laat zij uitdrukkingen als 'normaal-elementen' en 'normaalweerstand' verwerpen. Dit laatste is, dunkt ons, niet te veel gevraagd. Of wij hier spreken, gedekt door het gezag van onzen Raad? Ja; wij hebben ons deskundig college gevraagd onze meening te sanctionneeren en dat doet zij. Een van de leden van den Raad schrijft er bij:

*Het beste zal wel zijn dat de heer V. d. Well maar geen bezwaar maakt tegen Joule-effect en Foucault-stroom en, hoewel die samenplaksels inderdaad ver van fraai zijn. Wijlen prof. Kluyver zou er evenveel tegen hebben als tegen Romeinen-brief, dat immers een duidelijke navolging is van Römerbrief en in de plaats is gekomen van Brief aan de Romeinen. Doch laat hij in elk geval eischen dat er een streepje tusschen den eigennaam en het volgende zelfst. naamw. wordt gezet; dat maakt het vergrijp tenminste iets kleiner.

Maar tegen normaal-element en normaal-atmosfeer moet hij blijven strijden.

[Nummer 5]

Germanismen in Vlaanderen.

Enkele maanden geleden is te Leiden de boekerij van onzen diep betreunden vriend en beschermer Dr. A. B e e t s geveild en ik heb bij die gelegenheid een boekje van den Vlaming A. Moortgat gekocht dat tot titel draagt: 'Germanismen in het

Nederlandsch'. Over dit boekje zelf zal ik aanstonds iets zeggen; thans eerst wat over eenige bijvoegselen die, ongevraagd, in den koop meekwamen.

Het boek van Moortgat (een mij van jaren her bekende Vlaamsche journalist en letterkundige) was in 1925 te Gent onder het patronaat van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde verschenen nadat zij het met goud had bekroond. In de Inleiding nu vond men (blz. XI) dezen waarlijk verbijsterenden, belachelijken en ergerlijken zin:

‘Bijna zooals in Zuid-Nederland het Fransch, is het Duitsch in Holland de taal, welke de hoogere standen, de geleerden, journalisten, letterkundigen en kooplieden bij voorkeur spreken, lezen en schrijven.’

Deze baarljke nonsens heeft daarop den heer B(oonacker) in de ‘Wetenschappelijke Bladen’ een fel protest doen uiten en dat heeft weder Dr. Beets gewekt. Hij was eereid van de Vlaamsche Academie en wendde zich tot haar bestuur met een nadrukkelijk verzoek om herstel van deze malligheid. Het verzoek werd overgebracht aan den schrijver en die gaf er aan gehoor met het produceeren van een inlegblaadje waarin hij zich, met een kunstgreepje, zeer onvoldoende en zeer minnetjes van de zaak trachtte af te maken. Er is in ‘Neerlandia’ nog wat geschreven over het ergerlijke geval (door Dr. Beets, eenmaal onder zijn naam en tweemaal redactioneel maar, zooals uit de bijgevoegde brieven blijkt, toen óók door hem) en daarmee was het uit.

Dit is een wel opmerkelijk taal-incident geweest en ik stuur hierbij het materiaal er van dat ik bij het boek heb gekregen, nl. de drie nummers van ‘Neerlandia’ en de oorspronkelijke brieven van Dr. Beets, maar naar het archief van ‘Onze Taal’.

Maar nu zouden wij toch verkeerd doen wanneer we, om die ééne waarlijk ‘pyramidale’, folkloristische stommiteit van Moortgat óók zijn boek als t a l k u n d i g product verwierpen. Het is een zeer degelijk geschreven werkje dat van een gezonde opvatting van de taal getuigt (niet te slap en niet te eng) en waarin men vele woorden en zinswendingen aantreft die daarna ook in ‘Onze Taal’ zijn verworpen. De schrijver ziet bovenal ook in 't algemeen het gevaar van h e t g e r m a n i s m e als het barbarisme bij uitnemendheid voor de Nederlandsche Taal en zijn boek bevat een (beredeneerde) lijst van afgekeurde woorden die voor een belangrijk deel ook reeds gedekt zijn door de afkeuring van onzen Raad. Men zal er in elk geval, als men het wat critisch leest, heel wat aan hebben.

Helaas is dit boekje niet meer verkrijgbaar in den boekhandel en, naar ons bij navraag bleek, zelfs niet meer bij den Vlaamschen uitgever (Vanderpoorten & Co. te Gent). Dit schijnt er op te wijzen dat de Vlamingen niet voldoende beseffen, welk een gevaarlijke indringers de germanismen zijn ook voor het Nederlandsch in h u n provinciën. Al is dit wel begrijpelijk wanneer men bedenkt dat h u n taalstrijd, reeds een eeuw lang, zich bovenal moest richten tegen het Fransch. Maar naar mate die strijd de Vlaamsche zege nadert, zou er weer meer aandacht aan de germanismen kunnen worden gewijd. En daarom is het zoo jammer dat het boekje van Moortgat niet meer te krijgen is. Het ware een goede handleiding. E.

Van onze leden.

Soviët contra sowjet

- In ons blad heeft een van onze leden herhaaldelijk de wenschelijkheid bepleit om de hier te lande gebruikelijke, aan het Duitsch ontleende schrijfwijze: sowjet te vervangen door: s o v i ë t . Die w, redeneert ons lid, hebben wij niet noodig, onze v is zacht; en ook die j kunnen wij missen, omdat wij een deelteeken op de e kunnen plaats. Wij schrijven immers ook niet Batawja voor Batavia.

Dit nu is de Haagsche Post niet met ons lid eens; in soviët, zegt dit blad, heeft de e een open klank, en die komt in het Russisch niet voor; alleen de doffe o, zooals in hok. De eenig juiste schrijfwijze is dus S o w j e t .

Wij hebben ons ter zake van dit verschil van meening tot een hier wonenden Rus gewend en deze zegt, dat:

- 1° de klemtoon op den tweeden lettergreep valt;
- 2° de laatste letter van den eersten lettergreep een v-klank is, en geen w-klank;
- 3° de letter, die daarop volgt, beter is uitgedrukt door een j dan door een i;
- 4° de o meer als een a uitgesproken wordt dan als een o.

Hoe dit alles nu in het Nederlandsch geschreven moet worden, laat onze Russische zegsman aan ons ter beoordeeling over; dat moet in dit vrije land nu maar ieder voor zich zelf weten. Het eene is net zoo goed - of fout - als het andere.

Ongerechtigheden

- Een van onze leden lucht nog eens zijn hart over de vele onnederlandsche woordvormingen, die ons dagelijks worden opgedrongen. Het zijn geen nieuwe woorden, waarvoor dit lid onze aandacht vraagt, maar het kan geen kwaad ze nog eens aan de kaak te stellen.

Ten eerste dan samenstellingen als: grootbank, smalfilm, handgeweven, loodbekleed, boschbedekt. 'Grootbanken' annonceeren dat zij reismarken 'afgeven'; de hondenfokker 'geeft' pups 'af'. Een bekende delicatessenhandelaar had nog nooit van 'hanekammen' gehoord; wel had hij in zijn winkel 'Pfefferlinge' en andere 'Pilze', welk laatste woord hij welwillend toelichtte met 'paddestoelen'. De kruidenier 'voert' alle soorten kaas, en het modemagazijn 'brengt' nieuwe stoffen. In financieele kringen vervangt 'tendenz' veelal 'stemming'.

Ons lid vraagt zich af, hoe deze voorkeur voor al dit vreemde te verklaren is; als het zoo zou doorgaan, zou het den schijn kunnen krijgen, dat er waarheid schuilt in het woord van Bismarck: Holland anektiert sich selbst.

(Heeft Bismarck dit inderdaad gezegd?, vraagt een ander lid. En zoo ja, bij welke gelegenheid dan; en had zijn gezegde betrekking op het verduitschen van onze taal?)

Bodem

- In een onlangs gehouden vergadering van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs heeft Ir. Zaalberg aanmerking gemaakt op het gebruik van *b o d e m* in plaats van ‘grond’, o.a. in den naam Bodemkundig Instituut, het lichaam dat zich thans o.m. bezig houdt met het onderzoek naar de bodemgesteldheid in de Dairilanden. De heer Zaalberg betoogde dat wij in ons land behooren te spreken van ‘grond’ en ‘grond’-onderzoek; dat in dit verband ‘bodem’ voor ‘grond’ een germanisme is en termen als ‘bodemkundig onderzoek’ de taal maar onnoodig ingewikkeld maken.

Laat ons mogen zeggen, dat vele van onze leden het in dezen geheel met den heer Zaalberg eens zijn. Toch zouden wij ons kunnen voorstellen, dat er onder onze leden zijn (om niet te spreken van de leden van ons gezaghebbend college!), die bedenkelijk het hoofd schudden bij het zoo maar, zonder meer, bestempelen van het woord bodem met ‘germanisme’. Germanisme dan, in den zin van ons genootschap: een aan het Hoogduitsch ontleenden vorm, strijdig met het Nederlandsche taaleigen.

Het is al heel oud, dit *b o d e m*, niet alleen in de beteekenis van: het onderste, het diepste, den grond, maar ook (Wdb. III, 40) ‘In toepassing op den grond van de aarde, en wel in drie verschillende opvattingen, naarmate meer wordt gedacht aan de aardkorst, of aan het aardoppervlak, of wel aan zeker begrensde gedeelte daarvan. Meestal in hoogerer stijl of in de taal der wetenschap, en alleen in het enkelv., als collectief; het gewone woord der volkstaal voor dit begrip is *g r o n d*.’ ‘De grond der aarde, beschouwd als het geheel of een deel van de stoffelijke massa, waardoor de aardkorst wordt gevormd; de schoot der aarde, waar i n zich delfstoffen bevinden en waar u i t planten en boomen ontspruiten; fr. *s o l*.’ ‘Die gronden van den Nederlandschen bodem, welke... ontstaan zijn...’ ‘De bodem bestaat uit lichte leemgrond,....’ Het zou bezwaarlijk zijn in de beide laatstgenoemde vbb. ‘bodem’ door ‘grond’ te vervangen; en als wij lezen (in Heemschut 1939, 4 blz. 45) ‘Moeilijker wordt het echter door middel van bodemonderzoek gegevens te verzamelen omtrent de geschiedenis van ons land in de eerste eeuwen na de invoering van het Christendom’, dan zou bij een vervanging van ‘bodemonderzoek’ door ‘grondonderzoek’ de duidelijkheid er onder lijden.

Het Wdb. maakt wèl aanmerking op het bezigen van ‘bodem’ voor ‘gebied, terrein, veld’. ‘Indien de verbeelding één voet zetten mag op den bodem der geschiedenis...’; ‘Men wist, dat zijne bemoeiingen zich ook op critischen bodem uitstrekken’; ‘Het herinnert mij dat ik hier historischen bodem heb...’ Althans, wanneer wij: ‘niet zonder invloed van nhd.’ en ‘naar 't voorbeeld van 't Hd.’ als een aanmerking mogen beschouwen!

Doelstelling

- Waar de geest zich verheft en hij peillooze verten doorschouwt; waar de einder zich strekt en het denken grootsch is, en al-omvattend; waar alle beperking ophoudt te zijn - dáár troont Het Verheven Woord.

‘Doelstelling’. Hoog, koel, sereen; een collectief, een essentie; het kent geen meervoud. Wee dengene, die zich aan dit woord vergrijpt. ‘Zoo hij (Napoleon) van overwinningen droomde, dan was het om er doelstellingen mee te bereiken.’ Hier wordt het hoge neergehaald. Want hier is slechts sprake van het doodgewone: doel, bedoeling, doeleinde. Hier hebben wij slechts het lange.... quasi-gewichtige.... dikdoenerige woord....

Verworvenheden

- ‘Op de moeizaam verworven cultuur is men niet weinig trotsch, zooals op alle verworvenheden’. ‘En het zijn dikwijls de verworvenheden van de techniek, die tot deze processen leiden.’

Proeve van vertaling van hd. errungenschaften? Een naar woord....

Traagzaam

- ‘De volgens onze begrippen tr a a g z a m e kleurlingen’. Contaminatie van t r a a g en l a n g z a a m ? Een komeet, dit traagzaam; aan den oostelijken hemel verschenen in de 16e eeuw (‘trägsam’) en toen in de interstellaire ruimte verdwenen. Een cyclus van vier eeuwen!

-Istisch

- ‘...., maar de voornaamste zorgen van den architect zijn i n t i m i s t i s c h e r’. Dit fraaie woord is van den Zwitsersche-Franschen architect Le Corbusier; althans men heeft het hem in den mond gelegd.

Op weg naar de duizend!

‘Na een voordracht voor een klein clubje, Zaterdagavond gehouden over: “De kunst om Nederlandsch te schrijven” (een van de aanwezigen, lid van Onze Taal, merkte op dat het woord “om” hieruit weg moest, waarin hij wel gelijk zal hebben) is het mij gelukt drie leden en een lezer voor Onze Taal te werven. Hun aangiftebiljetten gaan hierbij.’

Aldus ons medelid Dr. G.J. van Meurs te Dordrecht; de namen van de toetredenen zijn:

Ir. Chr. G. van Buuren, Directeur van den Bouw- en Woningdienst, Nieuwstraat 38,
O. Cahen, Arts, Singel 196,
A. Kappelhoff, Arts, Singel 75,
Ir. W. Vrijlandt, Leeraar M.T.S., Hallincqiaan 21, allen te Dordrecht.

Wij willen niet allen leden vragen te doen als ons medelid te Dordrecht heeft gedaan, maar indien ook slechts de helft van onze leden het hier gegeven voorbeeld wilden volgen, zouden wij al heel spoedig het duizendste lid kunnen inschrijven. Niet dat dit ons einddoel is, maar als b e g i n zou het toch heel aardig zijn!

Voor hen, die in het buitenland willen opkomen voor hun taal.

Wij hebben meer dan eens kunnen opmerken - en het is ook wel te verklaren - dat, wanneer bij een Nederlander in het buitenland het nationaliteitsbesef nog leeft, dit zich sterker uit dan bij ons; zijn vlag spreekt tot hem, zijn volkslied ontroert hem, zijn taal houdt hij in waarde, - meer dan dit het geval is bij ons, die binnen de landpalen zijn gebleven.

Wij, van Onze Taal, hebben dit herhaaldelijk kunnen zien. Wij hebben uiteraard veel meer leden binnen de grenzen dan er buiten, maar het aantal brieven uit het buitenland staat niet ver achter bij die, met een binnenlandschen postzegel er op; èn de belangstelling van de schrijvers gaat dikwijls dieper. Er zit meer vaart achter.

Een aardig staaltje hiervan kwam ons dezer dagen in handen: een opstel van een Nederlander, die blijkbaar in meer landen heeft rondgekeken dan de meesten van ons; die zich, te oordeelen naar zijn geschriftje, verscheidene talen heeft eigen gemaakt.... maar zijn eigen taal niet is vergeten. Dezen Nederlander heeft het blijkbaar verdrotten, dat onze taal zoo dikwijls voor Duitsch wordt versleten en daartegen stelt hij zich nu te weer.

Wij drukken het stukje hier af, tot nut van hen, die in ons land veel met buitenlanders in aanraking komen, en in het bijzonder voor onze landgenooten in den vreemde.

Buitenlander - Your language is very close to German, isn't it?

Nederlander - So is English, sometimes more so.

B. - Can you understand each other, when each speaks his own language?

N. - That depends on what is being said. Take the case of English and German: a German would have no difficulty in understanding 'Oft' in the stilly night' (Oft in der stillen Nacht), but an Englishman would have a little more difficulty in understanding the German line: 'Die Rose, die Lilie, die Taube, die Sonne' (The rose, the lily, the dove, the sun). Will the Hollander, who speaks of 'De roos, de lylie, de duif, de zon', be better able to understand it without preparation?

B. - But 'verboden' is exactly like 'verboten'.

N. - Not really. For one thing the German v is in fact an f and the final n is sounded, the same as the f and the n in 'forbidden'. On the other hand the average Hollander pronounces in his own language: 'verbode' (with soft v and without n).

Now, if we look for words that appear to be almost exactly alike, what about the English 'garden' and the German 'Garten' (Hollands: tuin), the English 'frog' and the German 'Frosch' (Hollands: kikker), the English 'nerve' and the German 'Nerv'

(Hollands: zenuw), the English 'fever' and the German 'Fieber' (Hollands: koorts), the English 'stork' and the German 'Storch' (Hollands: ooievaar) and others?

B. - Americans mix up Hollanders and Germans, not only because of the name 'Dutch', which resembles 'Deutsch', but because the languages seem to them so alike.

N. - I cannot blame them. It is always difficult to tell one foreigner or one foreign accent from another. When English aviators made an emergency landing in Holland across the Belgian frontier during the Great War, they were taken for

Germans. - But about languages: how do you pronounce the name of yours?

B. - English.

N. - Do you know how it is pronounced in German?

B. - ?

N. - Englisch, almost the same - while in Holland we say: Engels. Altogether there are hardly any sh-sounds in Hollands, but there are many in English and German.

B. - But haven't you got a lot of sch's?

N. - None that are pronounced as sh. Sometimes sch sounds like sgh (gh as in Shanghai), sometimes like s, which in modern spelling is substituted for it.

B. - At Amsterdam, in the Kalberstrasse...

N. - If you say that at Amsterdam, they will take you for a German.

B. - Which is it, then?

N. - Kalverstraat.

B. - Kalversjtraat (shtraat).

N. - You need not go out of your way to say: 'shtraat'. You don't say 'shreet' either, do you?

B. - No, but I would have thought, because... in German...

N. - I see.

B. - How interesting this discovery of the unknown Fermeer...

N. - ?

B. - The picture that was found...

N. - Ah, the Vermeer - the first letter is a v.

B. - But don't you say: 'Fermeer'?

N. - Do you speak of the verdict of a jury?

B. - No, but I would have thought, because... in German...

N. - Quite.

B. - Some years ago there was such a wonderful exhibition of works by Jereun Bosj (Bosh).

N. - ?

B. - Jereun Bosh: J.E.R.O.E.N B.O.S.C.H.

N. - Ah, yes, it is a difficult name. But it looks more difficult than it is. All you have to do is to pronounce oe as in 'shoe' and sch as in 'schism'.

* * *

B. - As jij maar Hoog-Hollands praat, versta jij mos ook Hoog-Duits.

N. - Het Afrikaans helpt misschien meer dan het Nederlands. Wij Nederlanders zeggen bij voorkeur: 'Dat mag niet gebeuren', 'beneden', 'kippen', 'streken' en niet, zoals de Afrikaner: 'dit durf niet gebeur' (das darf nicht geschehen), 'onder (unten), 'hoenders' (Hühner), 'gebiede' (Gebiete).

* * *

B. - In Sweden, when we go in for German, we have to study your language too.

N. - I suppose that is because Hollands has remained truer to the original Nordic type than German, which has substituted z for t, t for d, b for f, f for p etc.

Moreover Hollands is unique in that it has held on to the old Nordic g (pronounced as gh in 'Shanghai')...

In this connection English would be more interesting still, for apart from maintaining the original t, d, f and p like Hollands, it has held on to two old Nordic consonants: w and th.

B. - I think I remember something of your language: 'Bitte; verzeihen Sie; auf Wiedersehn'.

N. - Well I dare say what you said is somewhat like it, but these are not the usual words.

B. - Which are the usual words?

N. - 'Als 't U blieft; neemt U mij niet kwalijk; tot ziens'.

B. - And what I said?

N. - Is unusual, in fact non-existent in Hollands, but I think quite excellent German.

B. - I beg your pardon.

N. - Not at all, but don't you think that we, who speak the less common languages, ought to stick together and stand up for the independence of each other's national tongues?

B. - Vous autres Hollandais et Allemands, vous vous comprenez, n'est-ce pas, quand chacun parle sa langue?

N. - Je n'ai jamais essayé. Mais c'est là une question à laquelle vous pourriez répondre mieux que moi. L'allemand et le néerlandais sont toutes deux des langues parlées en territoire français - néanmoins je n'ai jamais entendu dire que les Alsaciens et les Flamands se comprenaient lorsqu'ils parlaient chacun leur langue.

B. - Cependant j'ai vu un texte hollandais que j'ai compris parce que je comprends un peu l'allemand.

N. - De même quelqu'un qui comprendrait en allemand une phrase telle que: 'du lassest deine Nerven sich deines Körpers bemeistern', comprendrait aussi le texte français: 'tu laisses tes nerfs maîtriser ton corps' (en hollandais: 'je laat je zenuwen de baas spelen over je lichaam').

B. - Quelle charmante ville que Willemsjtad (chtad)!

N. - Pourquoi dites-vous 'chtad'? Si vous disiez ça à Curaçao, on vous prendrait pour un Allemand. Vous ne dites pas: 'chtade olympique'.

B. - C'est que je croyais,... puisqu'en allemand...

N. - Evidemment.

B. - Il y a en Hollande des journaux très importants, comme le 'Telegrafsje (che)'.
N. - ?

B. - Le 'Telegrafche', d'Amsterdam.

N. - Ah, le 'Telegraaf'.

B. - Je croyais..., on voit si souvent:... sche.

N. - D'après l'orthographe moderne, pas. Du reste, le son du sj (sch allemand ou ch français) est très rare en hollandais. On le trouve surtout dans des mots français ou allemands (chocolat, schablone).

B. - A Haarlem j'ai vu le musée - Franz Hals.

N. - Hals est un de nos peintres dont le nom est déformé, comme celui qu'on appelle Fermeer. L'un se nomme Vermeer (comme Verdun) et l'autre Frans (s comme celui de Lens). La terminaison z est inconnue en néerlandais. Des noms tels que 'Biarritz' ou 'Metz' par exemple ne pourraient pas y exister.

* * *

B. - ¿ Habla alemán?

N. - Lo siento mucho - español, y además: holandés, - nada más.

B. - ¿ Es distinto, no?

N. - ¿ Del español? sí.

B. - Quiero decir: del alemán.

N. - También.

B. - Mi hermana hablaba holandés, pero después de aprender el alemán, no se atreve ya a hablar holandés, porque confunde los dos.

N. - Pero hay semejanzas entre muchos idiomas y ésto no es una razón para dejar uno cuando se aprende otro. Vd. no confunde las palabras españolas: queso, nervio, tu, él, con las palabras alemanas: Käse, Nerv, du, er.

B. - ¿ Como conoce Vd. estas palabras, si no habla alemán?

N. - Las he aprendido para convencer a mis contrincantes.

B. - ¿ Cuales son las palabras holandesas correspondientes?

N. - Kaas, zenuw, jij, hij.

* * *

B. - Holländisch ist ein deutscher Dialekt.

N. - Ein Dialekt, wenn Sie wollen, aber weshalb ein d e u t s c h e r Dialekt? Weshalb nicht ein englischer oder ein skandinavischer Dialekt? Das Konsonantensystem, das Skelett dieser Sprachen ist wie das holländische, während das deutsche davon weit entfernt ist.

B. - Aber Holländisch ist doch dem plattdeutschen sehr ähnlich und plattdeutsch ist ein deutscher Dialekt.

N. - Es ist eben dem Holländischen ähnlich, weil es das Skelett aller nordischen Sprachen, mit Ausnahme der deutschen, besitzt. Jede nordische Sprache würde jetzt ein Dialekt der hochdeutschen Sprache sein, falls sie genügend hochdeutsche Elemente absorbiert hätte.

[Nummer 6]

Maat houden!

Onze belangstelling in de taal is groeiende en zij vindt haar weerslag in onze dagbladen en tijdschriften, van welke vele af en toe een taalvraagstuk bespreken, eens iets uit ons orgaan overnemen, een ingezonden stuk met opmerkingen over taalgebruik plaatsen - en andere weer vaste rubrieken hebben aan de taal gewijd. En vooral deze laatste vallen in den smaak; er zit dan ook iets plezierigs in: te zien, tot welke bokkesprongen een medemensch soms komt. Wustmann, met zijn 'Allerhand Sprachdummheiten', vond aandachtige lezers; wijlen Dr. Haje verwierf zich door zijn artikelen een kring van toegewijde vrienden, Charivarius vindt steeds een

vermaakt gehoor; het Engelsche dagblad met zijn rubriek Piccalilly, en onze Haagsche Post met haar Surprises, - zij zouden denkelijk het aantal hunner lezers zien verminderen, als zij deze rubrieken zouden opheffen. En ontegenzeggelijk hebben zij alle veel goeds bereikt; wij 'fnaffen' niet meer, noch 'fnuiten', wij 'staan niet meer in een teeken' (en als wij het doen, zeggen wij tenminste pardon); wij strijden tegen germanismen, houden Tante Betje en andere ongewenschte familieleden op een afstand..... kortom, wij zijn op den goeden weg.

Toch mogen wij ons niet ontveinzen, dat er iets gevaarlijks schuilt in dit uit-den-treure naar voren brengen van 'Sprachdummheiten', althans van hetgeen de schrijvers der rubrieken als zoodanig beschouwen; en bepaald af te keuren vinden wij het, als daarbij de naam van den 'delinquent' aan de openbaarheid wordt prijsgegeven. Want waartoe dient het, een medeburger of een collega publiekelijk belachelijk te maken: heeft iemand daartoe ook maar een schijn van recht? Taalfouten aanwijzen, goed - maar dan alleen de fout, als verschijnsel; niet den ongelukkigen schrijver, of de krant waarin hij schreef, aan de kaak stellen. Misschien kent die schrijver zijn taal nog wel beter dan wij, die niet gedwongen zijn in het publiek te verschijnen, en dus onze zonden mogen verborgen houden.

En dan, critiek is gemakkelijk, maar werkelijk goede critiek te leveren, dat is, stellig ook op taalgebied, niet ieder gegeven. Een van onze leden gnuipt bij het grapje, dat een criticus maakte, toen hij in een dagblad las dat de kantonrechter 'een dronken automobilist' had veroordeeld; stel je voor, zoo'n man, die het durfde bestaan met een stuk in zijn kraag voor den kadi te verschijnen....

Maar had die criticus wel zoo'n groot gelijk, was die krant werkelijk zoo dom geweest, door zoo te schrijven? Wij kunnen het niet inzien. Wat had er dan moeten staan: een persoon, beschuldigd van het in beschonken toestand besturen van een motorrijtuig? Dat 'dronken automobilist' is een 'korte vorm', die er zijn mag, al is hij dan wat 'suggestief': de krantenlezer vindt het een geestig nootje.

'Als mijn röntgenfoto goed is', schrijft een van onze vrienden, die zijn tol aan de wintersport heeft moeten betalen, 'gaat de volgende week het gipsverband er af'. En als die foto niet goed is, wat dan? dan gaat onze vriend zeker naar een 'röntgenfotograaf', die wèl een goede foto kan maken? Natuurlijk niet; wij begrijpen best dat de bedoeling is: als de röntgenfoto aantoont, dat de breuk goed geheeld is. En wij zijn onzen vriend dankbaar, dat hij genoeg vertrouwen heeft in onze intelligentie en dezen 'korten vorm' heeft durven gebruiken.')

Ons medelid, dat hierboven zoo 'gnoof', heeft

*) Met betrekking tot den 'korten taalvorm' verwijzen wij, evenals wij dit deden in ons nummer van Maart j.l. (blz. 12), naar de Stilistische Grammatica van het moderne Nederlandsch (van het lid van onzen Raad Professor Overdiep), waarin voor het eerst op dezen taalvorm is gewezen en deze systematisch in het grammaticaal stelsel der Ned. taal is verwerkt.

nog een ‘taalzonde’ voor welke hij onze aandacht vraagt. ‘Aan een zeer beperkte ruimte gebonden, kon het bovengstaande niet anders zijn dan....’; ‘Zonder in sentimentaliteit te vervallen, moge mijn slotwoord zich richten tegen...’. Goed, dat is iets anders: hier hebben wij werkelijk met een fout te doen (ons lid noemt den naam van den overtreder, maar die doet alweer niet ter zake); hier was de schrijver aan een bepaalde ruimte gebonden en de spreker wilde niet in sentimentaliteit vervallen. De taalkundige fout is hier, dat het onderwerp van den zin niet hetzelfde is als het (logisch) onderwerp in de voorafgaande bepaling, terwijl alleen als beide zinsdeelen hetzelfde onderwerp hebben, deze constructie mag worden gebezigd.

Maar, als ons medelid nu nog een stapje verder gaat en afkeuring vraagt voor een vorm als: mij weder in Uw midden bevindend, is het mij..., dan krijgt hij ons niet met hem mede; wij zijn best in staat het eerste lid van den zin te lezen als: nu ik mij weder in Uw midden bevind... Wij weten wel dat het met het gegeven voorbeeld misschien niet geheel in orde is - omdat men de ik, die hier in de bepaling de handelende persoon is, in den hoofdzin slechts als het psychologisch subject kan beschouwen - en dat een kleine wijziging den zin zou kunnen verbeteren (n.l. als wij voor: is het mij, zouden lezen: gevoel ik mij), maar den vorm afkuren, dat zouden wij niet graag doen.

Strengheid is goed, maar die strengheid mag niet kleinzielig worden. Den microscoop dienen wij thuis te laten!

Nog eens: leegloop.

Een lid te Shanghai heeft bij de discussie over het woord leegloop gedacht aan het Engelsche woord ‘idle’, wat hem op het Nederlandsche ijdel bracht. Hij heeft er zijn Van Dale op nagelezen en vond daar:

IJdel - ledig, niet vol (in deze beteekenis samengetrokken tot ij), onnut, vruchteloos: ijdele dingen, ijdele pogingen, ijdele hoop, die niet vervuld wordt of kan worden.

Van Dale, zegt ons lid, noemt ook nog: IJdel - (verouderd) de ledige ruimte: het barometrische ijdel. Waarom dus niet: ijdele meeloop, of loutere meeloop, of ijdelloop?

Nog steeds....

Wie gehoopt mocht hebben dat de Heer Karl Haag, wiens wijze van voorlichten zijner landgenooten op het stuk van de taal wij hebben moeten bestrijden, voordeel zou hebben getrokken uit onze opmerkingen, zal zich in die hoop teleurgesteld vinden. In een artikel in het Zondagsblad van den Schwäbischen Merkur, een te Stuttgart verschijnend blad, gaat de Heer Haag voort met het voorlichten zijner landgenooten en ook hier weer constateeren wij die eigenaardige vermenging van ‘Wahrheit und Dichtung’, die opmerkelijke verkleuring en verteekening der feiten, die ons in zijn vorig stuk hadden getroffen.

Het artikel in den Schwäbischen Merkur is vrij lang; wij kunnen het hier niet in zijn geheel overnemen en moeten ons beperken tot enkele citaten.

Als die Festlandgermanen zum erstenmal in ihrer Sprache schrieben, da geschah es zwiespältig: die Sachsen schrieben niederdeutsch, die Franken hochdeutsch, einerlei ob sie Oberfranken oder Niederfranken waren. Darin tat sich Karls des Grossen Willenkund und die Wirkung seiner Hochschule zu Aachen. Er selbst war Niederfranke. Das war auch der Mönch der hundert Jahre später das stolze Lied auf seinen westfränkischen König sang; aber er sang es hochdeutsch. Sei es Gegensatz zu den Sachsen, sei es das zahlenmässige Uebergewicht unter den Franken: das Hochdeutsche galt als die bessere Sprachform und war auf dem Weg, die Dichter- und Schriftsprache der Festlandgermanen zu werden.

.....
Macht und Glanz des Reichs unter den Stauffern verlieh dem deutschen Wort neue Kraft. Der Minnesang erscholl und schuf geistige Werte, die bis in die Gegenwart fortwirken; grosse Dichtergestalten erscheinen. Ihre Reihe eröffnet der Begründer der rheinischen Dichtersprache, der Niederfranke Veldeke von Maastricht. Die alte Geltung des Hochdeutschen befestigt sich. Der Name Hoch für die Sprache des südlichen Berglands im Gegensatz zu der des nördlichen Flachlands ist sinnbildlich geworden. Wer singen will, ob Niedersachse oder Niederfranke, muss hochdeutsch singen; Minnesang gibt es nur in hochdeutscher Sprache. So will es das grosse Gemeinschaftsgesetz.

.....
Da begann der Kampf des alten Geistes gegen den neuen Geist mit Staatsgewalt. Das Reich hielt stand; Niederland wurde abgerissen und gefesselt. Das Reich erschlaffte, Niederland befreite sich. Das Reich wurde ein Trümmerhaufen, im Niederland entstand ein starker Staat mit blühendem Volksleben und eigener niederdeutscher Schriftsprache. Der Siegeszug der hochdeutschen Schriftsprache machte halt, nicht an der niederfränkischen Stammes- und Sprachgrenze, sondern an der holländischen Staatsgrenze.

* * *

Deze citaten mogen voldoende zijn om den geest van het stuk en den betoogtrant van den schrijver te teekenen. Wat zullen wij daar nu op zeggen, dat niet alreeds gezegd is? De schrijver wil blijkbaar niet zien, dat de kloof tusschen Hoog- en Nederduitsch, ontstaan door de Hoogduitsche klankverschuiving, die het consonantisme zoo ingrijpend wijzigde, onvergelykbaar

grooter en dieper is dan de scheiding, die op grond van eenige kleine vocaal-verschillen op te merken valt binnen het Nederduitsch tusschen Saksisch en Nederfrankisch.

Dat van de Germanen van het vasteland van den aanvang af alle Franken, ook de Nederfranken, als schrijftaal Hoogduitsch zouden gebruikt hebben, diende eerst wel *b e w e z e n* te worden; want het klinkt zeer onwaarschijnlijk. Wij kunnen ons moeilijk voorstellen, dat Karel de Grootte, zelf Nederfrank, als Haag erkent, de oude volksliederen van zijn eigen stam, die hij op schrift liet verzamelen (er is helaas niets van overgebleven), zou hebben doen vertalen in het Hoogduitsch. Het *L u d w i g s l i e d* van 881 kan moeilijk dienen als bewijs voor de bewering, dat het Hoogduitsch voor ‘die bessere Sprachform’ gold ook bij de Nederfranken, zoolang volstrekt niet vaststaat, uit welke streek de dichter afkomstig was, waar hij het lied gedicht heeft, en hoe men de taalkundige bijzonderheden daarvan in haar onderling verband en in den samenhang der dialecten moet verklaren. Van Ginneken bracht daarover nog in 1933 een stoute nieuwe theorie, volgens welke een Thüringsche stam, eeuwen te voren temidden der Nederfranken gevestigd, in en om Brabant, daarvoor aansprakelijk zou zijn (Onze Taaltuin II, 1 vlgg). Kan men zulk een invloed echter op Karel de Grootte's hof en ‘hoogeschool’ te Aken niet aanvaarden, dan blijft het toch wel gewaagd, voor dezen vorst, die vreemde termen door echt-Frankische liet vervangen en een begin maakte met de grammaticale beschrijving van de taal van zijn volk, aan te nemen, zonder afdoende bewijs, dat hij als officieele taal het Hoogduitsch zou hebben voorgeschreven, dat zoo sterk was afgeweken van het aloude, en hemzelf van der jeugd gewende, door de Hoogduitsche consonantenverschuiving niet aangetaste Nederfrankisch. De Heer Haag moge zich blijde maken met de bespiegeling, dat het Hoogduitsch ‘op weg was’ de dichter- en schrijftaal te worden van alle Germanen op het vasteland - het is maar de vraag, hoever men op een weg vordert -, *w i j w e t e n*, en de historie van acht eeuwen met den tegenwoordigen taaltoestand bewijzen het onweerlegbaar, dat het Hoogduitsch halt moest houden aan wat thans nog de zuidoostelijke grens is van ons Nederland en ons Nederlandsch, al is er, zooals allerwegen bij taalgrenzen, ook hier een overgangs-gebied. Wij zouden den Heer Haag ook nog willen herinneren aan de oudfrankische psalmvertaling van het einde der 9de eeuw: de zoogenaamde *K a r o l i n g i s c h e P s a l m e n*, die in de Limburgsche grensstreek uit het Latijn zijn overgebracht, niet in een Hoogduitsch dialect, maar in het Oost-N e d e r f r a n k i s c h.

Dat Henrik van Veldeke, ontwijfelbaar een Nederlander, zijn in de tweede helft der twaalfde eeuw naar het Fransch bewerkten roman van Eneas rechtstreeks in een met Nederduitsche eigenaardigheden gemengd Thüringsch dialect zou hebben geschreven, schijnt mogelijk; zeer velen echter, van Grimm af tot Van Mierlo nog heden, hebben zich overtuigd gehouden en gemeend anderen te kunnen overtuigen, dat zijn oorspronkelijk in het Limburgsch gestelde gedicht later daaruit is overgezet. Mocht evenwel zulk een Limburgsche, dat is Nederfrankische, vorm van dit werk niet bestaan hebben, dan blijft toch Veldeke's *L e v e n v a n S i n t S e r v a e s* nog van zijn Nederlandsche dichterschap getuigen. Ook de *m i n n e l i e d e r e n* van Veldeke houdt Van Mierlo, met anderen, nog voor oorspronkelijk Limburgsch, Nederfrankisch.

Nog veel bedenkelijker wordt het, wanneer Dr. Haag onzen Vlaamschen *R e i n a e r t*, het schoonste dierenepos der geheele wereldliteratuur, het pronkstuk

van onze middelnederlandsche, 'Dietsche' literatuur, dat zoo vaak in het Nederduitsch en het Hoogduitsch is bewerkt en nagevolgd, zoo maar voor Duitschland durft opeischen; want dat doet hij, als hij de taal van den Vlaming Willem - den 'Niederfranke', zegt Haag niet zonder bedoeling - in dezelfde verhouding tot de verzwakte 'Reichsgemeinschaft' plaatst als het verschillende Hoogduitsch van Zwaben, Opperfranken, Beieren en Thüringers. Zoo hooren dan ook Hadewijch, Maerlant, Ruusbroec, ja heel onze middelnederlandsche literatuur, even zoo goed als die van het middeleeuwsche Zwaben, Opperfranken, Beieren, Thüringen, deel uit te maken van de Duitsche literatuur, en opgenomen te worden in de Duitsche literatuurgeschiedenis! Waarom ook niet? De Heer Haag blijft nog bescheiden tegenover volijverige uitbreiders der Duitsche kunst van wat vroeger tijd, die niet schroomden, den grootsten Nederlandschen schilder uit den bloeitijd van de Republiek der Vereenigde Nederlanden tot een Duitscher te maken. Haag wil althans niet verder gaan dan tot aan dien bloeitijd. Want hij zegt, dat na Karel V, met den opstand en de bevrijding van Nederland 'een sterke staat o n t s t o n d met een bloeiend volksleven en een eigen Nederduitsche schrijftaal.'

Wij zijn hem zeer verplicht voor zijn gunstige gedachte, die ons althans van de 17de eeuw af bij onze staatkundige ook een geestelijke onafhankelijkheid toestaat van Duitschland. Toch zijn wij niet tevreden met wat hij geeft. De eigen Nederlandsche taal en literatuur en cultuur is vele eeuwen ouder. En met het volste recht gaf Petit ons in 1910 een bibliographie van een vijfhonderd bladzijden van de *Nederlandsche literatuur der middeleeuwen*, voor zoover die toen reeds uitgegeven was; beschreef Te Winkel in twee zware deelen *Middelnederlandsche letterkunde*, en verzamelde De Vreese zijn nog oneindig meer omvattende *Bibliotheca Neerlandica manuscripta (medii aevi)*. Geen en-

kele Nederlander is gezind, dien geestelijken schat der Nederlandsche voorgelachten als eigenlijk bij de Duitschers thuisbehoorend cultuurbezit weer binnen de 'Reichsgemeinschaft' te brengen. De Nederlandsche beschaving - de Nederlandsche kunst, de Nederlandsche taal en literatuur - is voor het minst even oud, even zelfstandig, even eerbiedwaardig als de Duitse; wij hebben even veel recht om daarmede terug te gaan tot den tijd der Karolingen als onze goede Oosterburen; en kunnen evenals zij de wortelen nog dieper in het verleden van eigen land en volk naspeuren. Duitschland heeft genoeg aan zijn eigen geestelijk bezit om het onze niet onder voorwendzels voor zich te behoeven op te eischen; Nederland wenscht aan zijn eigen historie en volkskarakter vast te houden, en kan zich zelf niet beschouwen noch begeert bij anderen door te gaan voor een bij ongeluk buiten de omheining geraakt uitgroeisels van den Duitse geestelijken lusthof. Wij zijn dat zoomin als Denemarken, Zweden, Noorwegen; zoomin ja als Frankrijk, dat niettemin in zijn naam de herinnering draagt aan dezelfde Franken, die onder de Merovingen ook in de Nederlanden woonden; zoomin als Engeland, dat in zijn naam nog van de continentaal-germaansche afkomst zijner bevolking getuigenis aflegt, evenals in de benaming van zijn oud-middeleeuwschen taalvorm: het angelsaksisch.

Wat Haag nog aanvoert ten bewijze, dat tot in de 15e en 16e eeuw het Hoogduitsch in de Nederlanden toch de eigenlijke hoofdtaal zou zijn geweest, willen wij hier niet uitvoerig gaan weerleggen. Wie ook maar eenigszins ter zake kundig is, voelt, hoe het met dat bewijs aan alle kanten hapert. De mooiste Nederlandsche gobelins met Hoogduitsche opschriften; Jan van Eyck, op zijn schilderijen een Hoogduitsche zinspreuk aanbrenghend; Dürer, die geen Nederlandsch kende, en toch heel geen bezwaar had met de taal op zijn reis door Nederland; Brussel onder Karel V de zetel der Kanselarij van het Duitse Rijk!

Hier ontbreekt slechts een besluit als van de verborgenheden-sprekende oude zieneres: 'Hebt gij verstaan? Wilt gij nog meer hooren?'

* * *

Wij hebben den vorigen keer, toen wij tegen de voorstellingen van den Heer Haag moesten opkomen, de hoop geuit dat deze schrijver, gedreven door zijne 'Freude am Niederländischen', zijn kennis van onze taal en haar geschiedenis zou mogen verbreed en verdiepen en dan in staat zijn tot een voorlichting, die hem tot eer, en zijnen lezers tot waarlijk nut zou strekken. Wanneer nu zijn belangstelling in onze taal hem niet verder kan brengen dan tot beschouwingen, als die, welke onhoudbaarheid - om geen sterker woord te gebruiken - wij hebben aangetoond, dan blijft er voor ons maar één ding over: te hopen, dat de Heer Haag dan maar voorloopig wat minder belang in ons zal stellen en het woord zal laten aan hen, wier bezadigd oordeel elke gedachte aan grootspraak en pralerij uitbant; die het niet noodig achten ter vergrooting van eigen rijk bezit aan de taal des buurmans iets te ontnemen, of die taal met geringschatting te bejegenen - onbevangingen beoordeelaars, bij wier woord als van zelf de achting, die men als gelijken elkander verschuldigd is, tot uiting komt.

Want die zijn er bij onze Oosterburen gelukkig óók!

De taal in België.

In België bestaat sedert eenige jaren een vereeniging, die zich de bevordering van de zuiverheid der taal heeft ten doel gesteld. Zij noemt zich: Vereeniging voor Beschaafde Omgangstaal; zij is gevestigd te Oude-God (Antwerpen), houdt bijeenkomsten en lezingen en geeft, evenals wij, een maandblad uit.

Ook België heeft zijn taalzorgen en het is begrijpelijk dat men ook daar bij het zuiveren van zijn taal behoefte gevoelt aan leiding. Wij kennen allen de vreemdsoortige taal, die men daar te lande kan aantreffen, vertaald Fransch, en zóó slecht vertaald, dat het er soms den schijn van heeft, als een parodie bedoeld te zijn; en stellig verricht de vereeniging nuttig werk, als zij er naar streeft, dat uitdrukkingen als: nonkel, masoeur, velo, aanbevolen brief, borduur (voor trottoirband), voorbehouden (besproken) plaats, vier uren en half gaans, en vele dergelijke, worden uitgebannen. En het kan de taal van onze Zuiderbroeders slechts ten goede komen, als dezen zich gaan afvragen of uitdrukkingen als: wat zegt em, dees boek, dees jaar, op stap gaan (in den pas loopen), een valling hebben (verkoudheid), een ingebeelde (denkbeeldige) vijand, enz., wel tot de 'beschaafde' taal behooren.

Maar onze vrienden mogen toch wel toezien, dat zij daarbij niet de grenzen overschrijden. Is het 'onbeschaafd', woorden te bezigen, die van oudsher tot de taal van een volk hebben behoord en die alleen maar bij een deel van dat volk in vergetelheid zijn geraakt? Is 'metselen' beschaafder dan 'metsen', 'beddesprei' beschaafder dan 'bedsprei'? Is het een teeken van beschaving, dat wij, Noord-Nederlanders, spreken van 'redacteur' en niet van 'opsteller', van 'douanekantoor' en niet van 'tolhuis'? Is een 'streektaal' per se 'onbeschaafd'? Zouden waarlijk geboorling, boorling, boorlingske moeten wijken voor ons 'baby'?

Laten onze vrienden in het Zuiden in hun ijver niet te ver gaan. Stellig zullen zij in vele gevallen met voordeel den blik naar het Noorden kunnen richten, maar laten zij zich daarbij bewust blijven van eigen aard en eigen wezen - die zich uitspreken, oók in de taal.

‘Registeraccountant’, een nieuw woord.

In het ‘Ontwerp van wet tot vaststelling van regelen betreffende het accountantswezen’ (wezen!) treffen wij een nieuw woord aan: Registeraccountants. (Art. 5: De ingeschrevene in het register is bevoegd den titel ‘Registeraccountant’ te voeren.)

Wij vinden dit nieuw uitgevonden woord zeer leelijk; even leelijk als ‘diploom-ingenieur’, dat evenwel niet officieel geschapen is, maar slechts in slordige taal is ingedrongen door al te simpele overneming van een Duitschen titel. Dit laatste kan men ten aanzien van de verhouding der twee samenstellende begrippen vergelijken met b.v. contract-koelie. Er is althans een nauwe samenhang. Die ontbreekt bij ‘register-accountant’: de titularis is geen accountant op grond van dit register, zijn naam is alleen in dat register opgeschreven. Dat is iets zeer bijkomstigs; aan zulk een register denkt immers niemand. De bedoeling is, dat de Staat hem als accountant officieel erkent; welnu, noem hem dan ‘erkend accountant’.*)

Ook ‘ingeschreven accountant’ zou kunnen dienen; zie het verbod daarvan voor niet-register-accountants. Wij denken aan de mogelijkheid, dat ‘register-accountant’ gekozen is om een mooie afkorting te krijgen: Reg. Acc., dat dan echt Engelsch kan worden gelezen: Registered accountant. En dat bij niet zoo Engelschgezinden de gedachte zal wekken aan ‘Regeerings-accountant’.

Zou misschien ‘erkend’ of ‘ingeschreven’ al te nuchter Nederlandsch zijn? Zoo niets voornaam aandoend? Ons wil het voorkomen, dat ‘erkend accountant’ vrij wat meer zegt dan dit uitvindsel. En het is veel meer in overeenstemming met het karakter van onze taal, waarin men niet voor alle combinatie van begrippen, hoe los, hoe toevallig, hoe kunstmatig ook, een samenstelling van twee substantieven maken kan. En maken wij zulk een samenstelling van twee substantieven, waarbij het eerste lid een eenvoudig ding noemt, dat slechts in los, toevallig verband staat met de beteekenis van het tweede, verreweg voornamere, lid, dan bedoelen wij daarmede doorgaans iets spottends, iets minachtends uit te drukken. Zet maar eens de namen van geringe legervoorwerpen vóór generaal b.v.! En let maar eens op het onderscheid tusschen een ‘steunarbeider’ en een ‘gesteund (ondersteund) arbeider’, of ‘steuntrekkend’ zelfs. Wij houden het in al zulke gevallen op een adjectivum, participium, of bepaling met een voorzetsel. Geen pensioen-admiraal, maar een gepensioneerde admiraal, of een admiraal op (of: met) pensioen; geen acte-leeraar of -onderwijzer, maar leeraar, onderwijzer met acte.

Zullen wij, met een edele variatie op den diplom-ingenieur, ook van ‘buldokters’ gaan spreken, - aldus de medici, die een doctorale bul hebben verkregen, onderscheidend van hunne collega's met een artsdiploma (diplomdokters)? En voortaan advocaten, zeelieden, of wie ook, die men op een ‘rol’ inschrijft, ‘rol’-zus-en-zoo noemen? Dan zullen wij, bij de hedendaagsche neiging om gesloten belangengroepen te vormen, weldra ook registerbakkers en lijstslagers zien verschijnen; en boekarchitecten (naar het officieele namenboek).

Met permissie: voor register-accountant zien wij eigenlijk als eenige parallel: stamboek-vee, -paard, -hengst, etc.....

*) Wanneer er nu eenmaal voor dat vreemde woord in de taal van een vermaard handelsvolk als het Nederlandsche geen voldoende gewichtige term is te vinden. Wat onnoozelen naam draagt ook onze Rekenkamer!

Vooral één voorbeeld dunkt ons nog instructief. Er is een Hooge Raad van Adel, die een *a d e l s r e g i s t e r* bijhoudt (althans zoo'n register bestaat). Maar wie daar nu op voorkomt, heet niet iemand van register-adel: hij is van erkenden adel. Adel is geërfd (vroeger ook wel 'gekocht'), of wordt verkregen, verworven, door den vorst verleend. Dat wordt dan op een lijst, rol of in een register gezet, maar zoo iemand wordt toch niet een lijst-, of rol-, of register-graaf, -baron of -jonkheer!

Ons volk geeft er maar al te dikwijls blijk van, de waarde van zijn taal niet te beseffen; moge de wetgever er zich voor hoeden, het op dezen weg te volgen, ja, het er op voor te gaan!

Van onze leden.

Woonkamer

- Indien er onder onze leden architecten zijn, zullen dezen misschien eens onder de ogen willen zien wat de juiste vertaling van 'living room' of 'Wohnzimmer' moet zijn op plattegronden enz. Het denkbeeld van wonen veronderstelt een zekere ruimte en een zekere lengte van duur: wij 'wonen' evenmin voor enkele weken in een hotel als wij 'wonen' in één kamer van ons huis. De vervanging van de Nederlandse woorden 'zitkamer' of 'huiskamer' door woonkamer lijkt dus niet heel gelukkig en niettemin is zij in kringen van architecten thans in zwang. (G-n)

De verdringing van ons 'huiskamer' door 'woonkamer', althans in de hoofdstad des lands, neemt voortdurend toe. Het zijn niet de Friezen, die spreken van 'wenkeamer', aan wien wij dit verschijnsel moeten wijten; wij, die in Amsterdam de Deutsche meubelwinkels hebben zien opkomen, bevroeden wat er de oorzaak van is. De zichtbare oorzaak, althans; naar den dieperen grond van onze weerloosheid tegen deze *pénétration pacifique* kunnen wij slechts raden.

Techniek en Nederlandsche taal.

Het Eerelid van het Koninklijk Instituut, de hoofdingenieur-bestuurder der Havenwerken te Antwerpen, prof. ir. K. Bollengier, schrijft o.a.: Vermits dikwerf gesproken wordt over de noodzakelijkheid behoorlijke Nederlandsche termen te bezigen, gelde dat mijn aandacht wordt getrokken door het artikel, verschenen in De Ingenieur van 31 Maart l.l., bladzijde M. 27, onder: 'Kabelbaggers voor het ontginnen van stroomgoud'. Steller van het artikel neemt de voorzorg te zeggen, wat een kabelbagger is; dat is een toestel, dat over het algemeen, naar het Engelsch, 'dragline' wordt geheeten.

Vele Nederlandsch sprekende ingenieurs noemen een dergelijk toestel eenvoudig een 'sleepschop' of een 'trekschop'.

Het schijnt mij toe, dat 'kabelbagger' niets zegt en 'sleepschop' of 'trekschop' beter het toestel aanduiden.

Misschien vindt U gelegenheid bij een of andere gelegenheid in De Ingenieur daarop de aandacht te vestigen.

Naschrift.

Het ligt in de bedoeling van den President van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs te trachten het daarheen te leiden, dat door den Raad van Bestuur van het Instituut besloten wordt tot een behandeling van Nederlandsche technische taalaangelegenheden, zooals ook reeds door vereenigingen van chemici, van electrotechnici, van luchtvaarders e.a. werd verricht.

De Redactie.

(Overgenomen uit De Ingenieur, Orgaan van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs en van de Vereeniging van Delftsche Ingenieurs.)

Natuurreservaat

- Door verscheidene leden ter verwerping voorgedragen; 'natuurreserve' wil men daarvoor in de plaats zetten. *Maar dat - de opmerking is van een lid van onzen Raad - verstaat niemand. Dus moeten we een ander woord zien te vinden. Er is een mooi, o u d , woord voor, zeggen eenige leden van den Raad, maar of men dat niet verkeerd zal verstaan?

Willen onze leden dit oude woord noemen? Het is waardig zijn plaats in ons taalgebruik te herkrijgen. (Maar men kijke niet in Haje; daar staat het in, maar daar is het ons niet om te doen. Wat wij willen trachten vast te stellen is of dat mooie oude woord nog bij ons l e e f t .)

Ongeacht

- Ook een woord dat men voor den Raad wil dagen; hiervoor: ondanks, niettegenstaande. Maar niet altijd zal een van deze beide vervangwoorden voldoen.

Wij vragen den leden een reeks voorbeelden te geven, in zinnen; en daarbij dan telkens het woord aan te geven, dat men ter vervanging voorstelt.

Geopend

- Ook mij - schrijft een medelid - heeft 'het museum is van 9 - 5 geopend' altijd gehinderd; ik meende dat wij hier te doen hebben met een van die gevallen waarin men een bepaald woord mooier, officieeler of deftiger vindt dan een ander en er daarom de voorkeur aan geeft. Mij dunkt: het museum wordt des ochtends geopend en het blijft den geheelen dag open. Men zegt ook: mijn huis is voor je open en niet: mijn huis is voor je geopend, tenzij het vroeger voor den toegesprokene gesloten was. Of zouden wij eigenlijk moeten zeggen: dicht was?

Het Woordenboek stelt, zooals wij reeds in onze aflevering van Maart opmerkten, 'geopend' gelijk aan 'open' en, zoo lang ons gezaghebbend college niet anders beslist, houden wij ons maar aan hetgeen het Ndl. Woordenboek ons leert. Indien wij al eenig verschil gevoelen, zouden wij zeggen dat open en dicht bij voorkeur gebezigd worden ter constateering slechts van een bestaanden toestand en dat wij den werkwoordelijken vorm - geopend, gesloten - gebruiken in gevallen, waarin wij denken aan een handeling, een wilsuiting.

De haven is open: geen vorst of ander beletsel verhindert het binnenvaren; de haven is geopend (gesloten): de autoriteiten hebben de haven voor de scheepvaart (al of niet) open gesteld.

Bootsen

- 'In mijn ochtendblad' - aldus een lid - 'lees ik iets over films, welke zich bedienen van tevoren gebootste personages. Dit schijnt iets met nabootsen of met boetseeren te maken te hebben, maar Nederlandsch lijkt het mij niet.'

Het Woordenboek zegt: B o o t s e n - voorheen ook boetsen, botsen. Van B o o t s ; verg. fr. b o c h e r , b o s s e r (thans meest b o s s e l e r), verheven beeldwerk of drijfwerk vervaardigen, it. a b b o z z a r e , ontwerpen, schetsen, waaruit B o o t s e e r e n , b o e t s e e r e n . De beteekenissen in het Nederlandsch komen het meest overeen met die van lat. f i n g e r e (Wdb. III, 508).

Omslag

- 'Moet er niet eens gewezen worden op de veldwinnende hebbelijkheid om te spreken van den (economischen) omslag? Ons ommekeer of omkeer is toch even goed als het Deutsche Umschlag!'

Stellig is ons ommekeer of omkeer even goed (Nederlandsch), als Umschlag (goed) Duitsch is.... en even goed als ons (Nederlandsche) o m s l a g !

De intensiteit van deze woorden verschilt slechts; met omslag duiden wij het plotselinge, en ook wel het volstrekke van den ommekeer aan. Het weer is (plotseling)

omgeslagen; de stemming sloeg om; het blaadje is omgeslagen (de zaak is geheel veranderd, heeft een geheel ander aanzien gekregen).

‘Verschillende’ of ‘Verscheidene’

‘Het was ongeveer elf uur en er waren kort na elkaar verschillende zetten gespeeld’. Vraag: is het goed hier het adj. *verschillend* te gebruiken? Dat de zetten bij het schaakspel van elkaar *verschillen* spreekt toch van zelf (anders zou het niet zoo moeilijk zijn wereldkampioen te worden!); de bedoeling kan dus slechts zijn uit te drukken *vrij vele*, dus *verscheidene*.

Het lid dat deze vraag stelt wil dus blijkbaar komen tot een equivalent voor: *mehrere*, *several*, *plusieurs*, - zonder te komen op het terrein van: *verschiedene*, *different*, *différent*. Als een lid ons zoo iets vraagt, willen wij hem gaarne van antwoord dienen, maar dan moeten wij eerst bij onzen Raad van Deskundigen om voorlichting gaan. En met zulke vragen loopen wij de kans de grenzen, die wij ons gesteld hebben, te overschrijden!

*Dit zegt een lid van den Raad: Wij hebben (iets minder gewoon) *onderscheidene* naast *verscheidene*; en beide beteekenden oorspronkelijk ‘verschillend’, ‘uiteenlopend’. Dus behoeft *verschillende* niet min of meer in concurrentie te zijn getreden met *verscheidene*, onder invloed van het dubbele gebruik in het Duitsch. Ook in het Fransch ging toch ‘différent’ denzelfden kant op.

Niettemin mag men eischen, dat men *verschillende* alleen gebruikt, waar op het *verschil* aandacht moet vallen; anders alleen *verscheidene* (plechtiger ook *onderscheidene*).

Renumeratie

- ‘Critiek op bestuursbeleid en renumeratie van commissarissen’; een hoofdje, in groot corps, boven een financieel bericht in de krant. Wat dat is? *Numération* = het tellen; renumeratie dus: het hertellen, het overtellen. Een heel groote maatschappij blijkbaar, een ‘concern’, met een heele reeks van commissarissen. Die hadden ze vóór de algemeene vergadering zorgvuldig geteld, maar het kwam blijkbaar ten slotte toch niet uit. En toen moesten ze wéér beginnen. Beter was het geweest, die commissarissen dadelijk met een streep paarse inkt te merken, of met een ‘oormerk’, of zoo iets. Dat telt gemakkelijk!

(Bedoeld is: renumeratie = belooning.)

‘Had in ontvangst te nemen’

- B. en W. van een gemeente in het Zuiden hadden veel moeite gedaan om een garnizoen te krijgen en dit is hun ten slotte gelukt. B. en W. ‘hadden’ nu van verschillende zijden woorden van hulde ‘in ontvangst te nemen’.

*Een ‘misselijk’ cliché, oordeelde eens een, ons thans helaas ontvallen, lid van onzen Raad. ‘De concerteerende had bloemen in ontvangst te nemen’. Misselijk cliché!

Japanees

- Een van onze leden waarschuwt tegen den vorm *J a p a n n e e s* voor *Japanner*; in *Japanees* zou, naar de meening van dit lid iets kleinererends opgesloten liggen. Ten onrechte, naar het ons voorkomt; wij hebben van oudsher gesproken van *Japanneezen*, zonder daarmede iets kleinererends te hebben bedoeld. ‘Chynesen ende Japanesen’, ‘De Iaponesen en verstaen niet de Chinesen, dan door gheschrift’, ‘d'onverschrokken Japonneesen’. (Wdb. VII, 219).

Wij zouden eerder willen waarschuwen tegen *J a p a n n e r*; wij weten wel dat ook dit woord oude rechten heeft, maar waarom, nu wij immers de keus hebben, zouden wij den vorm bezigen, die oók Duitsch is?

Wij drukken ons heel gematigd uit, maar wij kunnen ook anders, en wel door de woorden te bezigen van... een lid van onzen Raad.

*Wij hebben een mooie historisch gegroeide verscheidenheid van uitgangen voor volksbenamingen, die het zonde en jammer zou zijn, te vervangen door het eentonige, eenvormige *passpartout* -er. Straks dan ook: *Portugaller*, *Egypter* en *Amerikaner*? Ik zie zoo ook niet in, waarom wij met ‘*Japanner*’ zouden beginnen.

*Van Chinees heeft niemand nog gewaagd: *C h i n e r* te maken!

Vrijmetselarij

- Het lid, dat hierboven aan het woord was, verzet zich ook - en op denzelfden grond - tegen den uitgang *-a(e)rij*; ook daar zou iets ‘kleinererends’ in schuilen.

Wij kunnen ons lid op dezen weg niet volgen; iets kleinererends in den term *vrijmetselarij*? En ‘*padvinderij*’ dan? In een stukje in de krant, ter huldiging van een verdienstelijk journalist, lezen wij: ‘..., waar hij zich steeds gegeven heeft aan de *verslaggeverij*’.

Wat zou ons lid dan willen zeggen, als hij *vrijmetselarij* verwerpt? Het *vrijmetselaars w e z e n* toch niet, hopen wij?

Regelmatig

- In een Nederlandsch talenblad lezen wij: ‘Ingevolge den wensch van vele onzer lezers geven wij voortaan in iedere aflevering *r e g e l m a t i g* een rubriek *handelscorrespondentie* in de moderne hoofdtalen en het Esperanto. Bovendien openen wij een *r e g e l m a t i g* verschijnende rubriek “Uit de examenzaal”, waarin wij de examenopgaven publiceeren, benevens haar oplossing. In dit nummer treft men alleen de *handelscorrespondentie* aan in het Esperanto en het Engelsch. In de volgende nummers zullen *r e g e l m a t i g* bijdragen voorkomen over de *handelscorrespondentie* in het Nederlandsch, Fransch, Duitsch, Engelsch, Spaansch en Esperanto.’

Driemaal ‘*regelmatig*’, waar ‘*geregeld*’ ter plaatse zou zijn geweest.

Plotseling

- Wanneer men leest van een ongeluk, ontstaan door het spelen met een vuurwapen, heet het steevast: plotseling ging het wapen af en trof... Het uitsluitende gebruik van plotseling in dit verband schijnt mij niet aanbevelenswaardig; men kan spreken van een plotseling vertrek, een plotseligen dood, maar een vuurwapen kan niet anders dan plotseling afgaan. Het beeld is immers ontleend aan het geluid, dat men hoort als zulk een wapen afgaat (of als een lichaam plat op den grond valt). Een vuurwapen kan wèl afgaan zoo, dat men er op verdacht is en daarom zegge men in gevallen als boven - althans, men wissele het 'plotseling' eens af met: zonder dat men er op verdacht was, onverwachts, onverhoeds.

Één

- Eén der grootste, één der dikste, één der fraaiste, één-en-ander, één dezer dagen. Eén van de buitenverblijven van de Engelsche Koninklijke familie en één van de bekendste is Sandringham House.

'De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.... staat in de verdediging van de éénmaal bepaalde gedragslijn zijn man'. (En als de Minister zijn gedragslijn herziet en deze opnieuw 'bepaalt', dan is het gedaan met zijn kracht?)

'Wie in één van de grootste wereldsteden "Taxi" roept, ziet...' Wie in twee van deze wereldsteden zijn roep zou laten weerklinken, zou natuurlijk het verschijnsel niet zien optreden.

Duurder kosten

- Een ongewenschte uitdrukking, waarop een lid terecht de aandacht vestigt. 'Komt uit het Duitsch', zegt ons lid. Van dit laatste zijn wij niet zoo zeker. Stellig hoort men in Duitschland veelal zeggen: ein teurerer Preis, das kostet viel teurerer, billiger, en misschien heeft dit gebruik invloed uitgeoefend, maar de fout kan ook, onafhankelijk van het Duitse gebruik, hier ontstaan zijn.

*Een fout is het stellig; 'duurder kosten' is een vermenging van de uitdrukkingen 'duurder zijn' en 'meer kosten'. (Vgl.: met iets op de hoogte zijn; vermenging van 'met iets bekend zijn' en 'van iets op de hoogte zijn'.) [Opm. van een lid van den Raad.]

Nederlandsch van een.... zeergeleerde

- Een van onze dagbladen, een dissertatie recenseerende, waarmede iemand gepromoveerd was tot doctor in de Letteren en Wijsbegeerte, merkte doodleuk op: dat de stijl wel niet brillant was, maar er voor een academisch proefschrift wel mee door kon (!). Alleen mocht niet onvermeld blijven dat de

promovenda met de woordgeslachten in de war was, en b.v. had gesproken van: de opbrengst d e r verkoop; en: de betaling van d e n pachtsom.

Het is Anna Paulowna naar de kroon gestoken!

Germanismen

- Hoewel ik het een fout zou achten wanneer ons Genootschap en zijn orgaan zich uitsluitend, of in te sterke mate, keeren zou tegen Germanismen, ben ik mij toch wel zeer bewust van het ernstige gevaar voor de zuiverheid onzer taal, dat thans meer dan ooit dreigt, nu wij duizenden Duitschers zich in ons land zien neerzetten en tienduizenden Duitse dienstmeisjes in onze gezinnen worden opgenomen. Vooral kinderen en ongeletterde oudere personen raken licht de kluts kwijt door al het gekoeterwaal dat zij om zich heen hooren en, erger nog, door al het koeterwaalsch dat zij dagelijks gedrukt of geschreven onder de oogen krijgen.

Hier in Amsterdam begint de handeldrijvende middenstand zich al aardig te richten op de Duitse clandestie. De groentewinkels verkoopen roodkool, de bontwerker stalt roodvos uit, de restaurateur plaatst wildzwijnsbout op zijn spijslijst.

Zou het niet mogelijk zijn tegen dit euvel op te treden door tusschenkomst der middenstands-organisaties? Wanneer buitenstaanders er zich mede bemoeien maken zij licht den indruk van pedanterie en bereiken niets.

M-n.

De afschrift

- ‘... , waarvan d e voor het kantoor van onze zustermaatschappij te R. bestemde a f s c h r i f t ...’

Wij hebben nooit gedweept met het woord ‘afschrift’, maar a l s wij het bezigden, zouden wij het onzijdig maken. Het is waar dat wij het lidwoord een beetje dichter in de buurt zouden houden, uit vrees het te zien verdwalen, zoals hier is gebeurd.

G...n.

Welhaast?

- ‘Ook in Batavia heerscht nog altijd een provinciaalsche geest, zooals w e l h a a s t onvermijdelijk is in...’ - ‘De Indische Nederlander verliest w e l h a a s t in nog sterkere mate dan ieder ander zijn onbevangenheid tegenover het milieu.’ (Welhaast = weldra, eerlang.)

- ‘Aandeel van Nederland in de kosten van het, ingevolge de te Evian gehouden conferentie inzake het vluchtelingenvraagstuk te Londen gevestigd Bureau’ (.... van het Bureau, dat ingevolge de Conferentie van Evian inzake het vluchtelingenvraagstuk te Londen is gevestigd.)

Verschenen jaargangen.

Het secretariaat stelt ter beschikking van de leden en lezers de verschenen zeven jaargangen van Onze Taal, en wel voor een bedrag in totaal van: f 1. - voor de leden van het Genootschap, en f 2.50 voor de abonné's van het orgaan.

De eerste vijf jaargangen worden desgewenscht geleverd ingebonden in linnen band; kosten van band en inbinden tezamen f 1. -. Linnen verzamelmappen voor losse nummers 50 cents.

[Nummer 7]

Wordt..., of worden?

In een commissie voor analyse-voorschriften, waarin ik zit, - aldus een van onze leden - is de vraag gerezen of men moet zeggen:

25 cm³ wordt (of worden) getitreerd;
5 g wordt (of worden) afgewogen.

De zaak is vrij belangrijk, omdat het om officieele voorschriften gaat, waarvan de redactie zuiver Nederlandsch moet zijn.

Dank zij de vriendelijke hulp van een lid van onzen Raad kunnen wij ter zake van deze vraag de volgende voorlichting verstrekken.

* Het vraagstuk, dat ons lid hiermede aan de orde stelt, is tamelijk ingewikkeld en het gebruik is niet vaststaand; meermalen zijn beide vormen in gebruik, zij het ook dan niet zonder eenig onderscheid. Bij Overdiep is er iets over te vinden (blz. 380/1; zie verder register op: Congruentie). Dat dit gebruik van een enkelvoudig substantief voor een veelvoud zijn oorsprong vindt in een misvatting aangaande oude meervouden van onzijdige woorden als: jaar, pond, doet niet meer af, naar het schijnt. Het taalgevoel richt zich naar het meer of minder op den voorgrond komen in de voorstelling van het enkele ding. Zoo zal bij t i j d bepaling de pluraal-voorstelling meest overheerschen: jaar, uur; evenzoo bij 'man' (al hoort men oók wel: Daar werkt veertien man).

Bij g e w i c h t zal men het enkelvoud kiezen; men denkt aan de totaliteit, niet aan de afzonderlijke gewichtseenheden: acht pond i s er al verkocht, drie ons ontbreekt er (t e n z i j ze elk afzonderlijk worden gehouden met een bijzonder doel, maar dan zal men ook het substantief in het meervoud zetten: vier ponden zijn al afgewogen, als er een groot aantal ponden zullen worden uitgedeeld, één per persoon).

Bij m a a t is er, meen ik, fijne onderscheiding waar te nemen: over het algemeen echter dringt het totaal op den voorgrond, en heeft dus het enkelvoud den voorrang.

Bij l e n g t e maat kan echter ook de voorstelling van het a f m e t e n per el, per meter invloed oefenen; vandaar dat hier beide vormen mogelijk zijn: vier el i s er, of zijn er over; is er te loor gegaan; dertig meter i s er al verkocht, zijn er al weg.

Voor v l a k t e maat, waarbij de eenheid veel minder uit komt, zal te meer het enkelvoud in gebruik zijn: vier m² i s genoeg, i s er maar besteld; (De beste proef neemt men steeds met het passief van transitieve werkwoorden, niet met: i s genoeg,

te weinig, of dgl.) 30 ca is er van dat perceel afzonderlijk verkocht. Niettemin kàn bij b u n d e r , e n r o e (de maten, die zoo sterk leven in het bewustzijn van den boer, dat hij die maateenheid terstond vóór zich zien kan in uitgestrektheid) het meervoud licht komen te staan (en dan naar analogie ook het notarieele ha); het enkelvoud kan echter evengoed dienen.

Met i n h o u d s maat is het, dunkt mij, net zoo. Drie liter olie is er bijgedaan (niet: zijn!).

En zoo ook: 25 cm³ m o e t worden (w o r d t) getitreerd.

Bij m u d (vgl. bunder) heeft men echter weer beide mogelijkheden.

Over het algemeen, dunkt mij, worden de oude echt-Nederlandsche woorden (ook ‘pond’ en ‘uur’ reken ik daarbij ondanks hun Latijnsche afkomst) gemakkelijker met den pluraal verbonden, dan de moderne, vreemde woorden. Eér dus: kan, kop, last, ton (en natuurlijk vat, dat ook enkelvoudig wel voorkomt pro plurali, maar toch als ding duidelijk gedacht wordt) - dan centenaar, liter, kilo, kubieke centimeter. Maar dit is in geen geval de hoofdzaak.

Ten slotte: w a a r d e .

De gedachte aan de munteenheden zal slechts bij uitzondering sterk aanwezig zijn: het totale bedrag overheerscht in de voorstelling: de som. Dertig cent, twee gulden is besteed (om te zwijgen van samengestelde bedragen: tweegulden veertig is....). Zoodra we het meervoud gebruiken komen de eenheden meer in onze gedachte. Bv. men had pas een ‘briefje van tien’ gewisseld, en nu zijn er al zeven gulden heen gegaan aan.... Men ziet ze met leedwezen na, stuk voor stuk.

Het voorbeeld van Uw lid: van zijn kapitaal zijn 10.000 gulden in effecten belegd, maakt hier niet veel uit, want het s u b s t a n t i e f ‘duizend’ (‘mille’ zegt een bepaalde groep mensen) geeft een eenheid aan, die nogal sterk op de verbeelding werkt. Ik geloof, dat ‘zijn’ dááaraan te danken is. Men kan overigens evengoed zeggen: is....

Wanneer U (Redactie O.T.) dus zegt ‘Wij mogen o.i., met volkomen recht, zeggen: (Van de stof) w o r d t 25 cm³ getitreerd, w o r d t 5 g afgewogen’, geef ik U volkomen gelijk, en zeg zelfs, sterker dan U, w o r d t is bij cm³ en gram het gewone, en verdient de voorkeur.

Van onze leden.

Te zamen treffen

- Een vriend, die mij uitnodigde met hem naar de bioscoop te gaan, schrijft mij: ‘Ik stel je voor, dat wij ons om 7 uur aan den ingang te zamen treffen’. Wat dunkt U van deze uitdrukking?

Aldus een lid. Ons antwoord is, dat, alhoewel de geciteerde zin een sterk Duitschen indruk maakt, wij voorzichtig moeten zijn met onze afkeuring er van. Het kan stellig anders. Voor treffen zouden wij met voordeel ‘ontmoeten’ kunnen zeggen; in onze ‘Samenvatting’ zal men dit woord dan ook vinden. Dat ‘samentreffen’ - of, zooals de schrijver zegt: ‘te zamen treffen’ (zusammentreffen) - doet denken aan een toevallige ontmoeting, een samentreffen van omstandigheden b.v., maar als wij het Woordenboek opslaan, zien wij dat die toevalligheid geen vereischte is; het Wdb. (XIV, 79) zegt namelijk: Samentreffen, uit samen en treffen. Elkander ontmoeten, o o r s p r o n k e l i j k (wij spatiëeren) met de gedachte aan toevalligheid.

Wat misschien in den gegeven zin stoort, is dat ‘ons’; daarvoor zouden wij stellig ‘elkander’ verkiezen, en dan kan dat ‘samen’ rustig wegblijven, dat is al in dat ‘elkander’ treffen opgesloten.

Wij zouden dus komen tot: Ik stel je voor, dat wij elkaar om 7 uur aan den ingang ontmoeten. Moet het nog gebeuren, dat uitgangetje? Zoo ja, laat ons lid dan een paar nummers van Onze Taal bij zich steken; misschien gelukt het hem in de pauze zijn vriend voor ons te winnen!

Zijn ‘officieel’ Nederlandsch en zuiver Nederlandsch tegenstrijdige begrippen?

Deze oratorische vraag dient een inzender van de Nieuwe Rotterdamsche Courant tot titel van een stukje, waarin hij het Ministerie van Justitie kapittelt over zijn stijl en op de volgende taalvlekken wijst.

Derichtige functioneering (juiste, goede, behoorlijke) - nauwkeurig het omgekeerde (hd. gerade, genau das Entgegengesetzte) (juist, precies het tegengestelde) - Critieklooze (oncritische) medeburgers - Onderomstandigheden (hd. unter Umständen) (onder zekere, bepaalde omstandigheden) - gelijke fout (een gelijke, een dergelijke fout) - Beknopt aantal (klein, gering aantal).

Glasblazerstaal

- In een populair artikel over de kunst van het glasblazen vind ik de volgende, eenigszins vreemd aandoende woorden. De kroezen worden gevuld met iets, dat aangeduid wordt met gemeng; dan wordt aan dit 'gemeng' iets toegevoegd, als bruinsteen en 'arsenik', en dit toevoegsel heet 'de beschikking'. Als het proces een zekere phase heeft bereikt, begeeft de glasmaker zich naar den oven en ontneemt daaraan met een ijzeren staaf een weinig glas. In een verder stadium komt een man op de proppen, die luistert naar den naam van indrag'er; die brengt het product naar den koeloven, waarin het door den p'leger wordt opgestapeld.

Misschien willen de glasblazers ook eens overwegen hunne termen te herzien!

Niet 'geschoold'...

Een bekende boekhandel geeft in een aankondiging voor het venster te kennen dat alléén rijwielen van cliënten voor de winkelpui geplaatst mogen worden. Alle andere n zullen verwijderd worden!

Maar weer naar school om de taal te leeren. Welke school? Inrichtingen te over en ze zijn alle goed. Op één na, een instituut met een wereldreputatie. Dat noodigt ons uit om zijne zegeningen deelachtig te worden en roept ons daarbij toe: Laat Uw inschrijven!

Raar springen sommige menschen met de taal om en welk een schade brengen zij de taal en zichzelf toe. Maar dat laat hun koud, zooals onze krant vanmorgen zei.

Het zeer vervelende ééntje

- Het gebruik om op het woord een accenten te plaatszen, neemt zienderoogen toe; men durft het blijkbaar niet aan gewoon maar een te schrijven en het aan onze intelligentie over te laten een te lezen en niet 'n. 'Sinds geruimen tijd is de toestand zoodanig verslechterd, dat ik er van heb moeten afzien U één U waardiger ontvangst te bereiden.'

Ja, de toestand is inderdaad 'verslechterd'!

Uit de bladen

- De fantastisch belichte stad. - De agent was gemakkelijk te overhalen. - De geachte schrijfster laat mij meer zeggen... dan het geval is. - ... dat het Geheim eener Keizerin... op volkomen juistheid gegrond is. - ... indien men aan fantastisch gerekende verhalen... eerder aandacht schenkt. - ... er op gewezen hoe zeer Elisabeth haar Carolina in het bijzonder sprak van den Beierschen Koning. - (perioden die) elkander gelijk waren. - dat tal van malen over Middleton gezinspeeld wordt. - ... dat de Keizerin een zoodanige uitzinnige smart aan den dag legde. - een vlugschrift, dat de vorming eener oppositioneele groep in Duitschland wil wijsmaken. - het bereiden... van erwtensoep? neen - van stalen en betonnen buizen!

Bestand

- Een artikel spreekt van een 'beukenbestand'. Dit woord is rechtstreeks overgenomen uit het Duitsch; de Duitscher spreekt van: Bestand an Waren, an Geld; Bestand an Bäumen; Viehbestand, Fischbestand. Voor de meeste uitdrukkingen hebben wij een Nederlandsch aequivalent: goederen-, geldvoorraad, veestapel; voor 'beukenbestand' ('het voedselverbruik van een beukenbestand in kg per jaar en per ha') zou 'bebossching' kunnen dienen. Maar een goed woord voor 'Fischbestand' wil ons niet dadelijk te binnen schieten. Vischstapel klinkt wat ongewoon. 'Vischrijksdom'?

Eenheids

- 'Ik weet niet wat Dr. Hellinga (Algemeen Beschaafd) bedoelt met 'eenheids-oe', maar mocht het zijn: einheitliche oe, dan zou ik willen voorstellen in plaats daarvan te spreken van: eenparig aanvaarde oe.

Er is een nieuw soort brood in de maak, dat dienst zal moeten doen als de omstandigheden ons niet meer zullen toestaan brood te bakken van de gewone samenstelling. Ik hoop vurig dat dit een naam zal krijgen als standaardbrood, crisisbrood of oorlogsbrood en dat ons niet de ramp boven het hoofd hangt 'eenheidsbrood' (Einheitsbrot) te moeten eten.

(G-n.)

- Een medelid in een ver verwijderd land vestigt nog eens de aandacht op woorden als: 'prachtgeschenk' voor prachtig geschenk, schitterend cadeau; 'antwoordslag' voor enveloppe voor antwoord; 'nadere adresaanduiding' voor verdere aanduiding van adres; 'stadsbeeld' voor voorkomen van de stad; 'woordbeeld' voor voorkomen van het woord. En op 'tanken' voor 'benzine laden' of '-innemen'; en 'wolkenkrabber' voor....? 'Luchtschrapper' zegt ons lid, maar zouden wij daar niet iets anders voor kunnen vinden?

Natuurreservaat

- Inderdaad, dat is het woord: w a r a n d e (of, als men wil, natuurwarande). Dat is de oude, mooie term. Onbekend bij de groote menigte? Goed, onbekend dan; maar dan moeten wij er voor zorgen, dat het weer bij de ‘menigte’ bekend wordt.

Of wij het woord reservaat afkeuren, het als een germanisme beschouwen? Stellig niet, evenmin als wij dit doen bij: praeparaat, surrogaat, obligaat en dgl. Maar nu wij eenmaal zulk een mooi, oud woord bezitten, waarom zouden wij dan een woord gebruiken ontleend aan een vreemde taal? ‘Natuurtuin’ stelt een lid voor, maar doet dat niet te veel denken aan een omheinde ruimte? Wij weten wel van Hollands tuin, maar onze gedachten gaan toch eerder naar stadstuintje, dierentuin enz. Warande is weidscher!

Omslag

- In de vorige aflevering hebben wij vermeld, dat een onzer medeleden zich verzette tegen wat hij noemde de ‘hebbelijkheid’ om te spreken van den (economischen) o m s l a g , en wij hebben dat woord toen in bescherming genomen door te wijzen op het goed Nederlandsche o m s l a a n (van het weer, bv.). ‘Dat is alles goed en wel’, antwoordt nu ons lid, ‘maar daarmee hebt gij nog niet het bestaansrecht van o m s l a g bewezen.’

* Daar kon Uw lid wel eens gelijk aan hebben, merkt een lid van onzen Raad op; ‘het Nederlandsch kent die beteekenis niet, of tenminste o m m e k e e r is beter!’ Peccavi!

Benadrukken

- ‘Spr. b e n a d r u k t e hetgeen de vorige spreker had betoogd’. Is ‘benadrukken’ wel een goed Nederlandsch woord? Het Woordenboek kent ‘betonen’ (accentueeren), maar teekent er bij aan: wellicht onder invloed van hd. ‘betonen’ gevormd, en in dit licht beschouwd, zullen wij b e n a d r u k e n niet mogen afwijzen. Maar noodig hebben wij het woord stellig niet; wie zich niet al te zeer in tijdnood bevindt, zal er zijn voordeel bij vinden, als hij het begrip omschrijft. In het gegeven voorbeeld: ‘spr. legde den nadruk op, vestigde de aandacht op, verklaarde uitdrukkelijk in te stemmen met hetgeen....’

- Het lid, wiens opmerkingen wij in de vorige aflevering bespraken, (O.T. Juni, blz. 26, eerste kolom) onderstreept nog in een krantenbericht den zin: ‘In 1914 verliet hij het leger onder toekenning van pensioen’, blijkbaar oordeelende dat, nu deze krijgsman bij het verlaten van den dienst niet aan een ander pensioen toekende, maar h e m dat pensioen toegekend w e r d , de zin anders had moeten luiden.

(Dat ‘onder’ kan ons hier niet bevallen: onder toekenning, onder opgave van, en, zij het dan in mindere mate, ook: onder betuiging van (onze deelneming); waarom zouden wij hier niet zeggen: m e t?)

Regelmatig

- ‘De Amerikaansche vliegboot Yankee Clipper is vandaag te 7.27 n.m. te New-York opgestegen voor de eerste vlucht van den regelmatigen transatlantischen dienst’.

(Reuter)

- ‘De Yankee Clipper heeft op haar eerste geregelde postvlucht tusschen Amerika en het Europeesche vasteland Lissabon bereikt.’

(United Press)

Wij houden het met United Press.

(Later bericht) ‘De vliegboot Yankee Clipper is te Port Washington aangekomen en heeft daarmede de eerste retourvlucht in den geregelde dienst van den Atlantischen Oceaan volbracht.’

(Reuter)

Bravo Reuter!

-Name

- Ons lid Mr. J.J. Montijn vraagt nog eens de aandacht voor enkele ‘-name’s en wel ten eerste voor o p n a m e , een woord, zegt hij, dat bezig is in onze tijdschriften en dagbladen het internationale foto, en ons ‘kiekje’ te verdringen. En dan niet te vergeten i n n a m e , dat nota bene de bescherming geniet van de Gemeente 's-Gravenhage; deze Gemeente laat n.l. automobilisten precario-belasting betalen voor ‘inname van gemeentegrond’!

Verlading

- Vroeger sprak men, zoo zegt ditzelfde lid, van (goud)verscheppingen, of -verzendingen, maar thans leest men herhaaldelijk (o.a. in De Polis) van g o u d v e r l a d i n g e n . Het doet ons lid denken aan hd. Verladung.

Mee-smuilen

- Zóó moet, volgens Franck van Wijk (zie O.T. 1934, 27), dit woord afgebroken worden. ‘Men doet het echter bijna steeds verkeerd, n.l. als mees-muilen’.

Inderdaad; maar men bevindt zich daarbij in goed gezelschap. Onze Van Dale (van 1898) heeft ook geen rekening gehouden met de etymologische beteekenis van het woord!

Meerderen

- ‘Alles ging goed tot aan Isenbittel bij Hannover, waar een staaldraad zich begaf. De Deutsche commandant, bang dat meerderen zouden volgen, wilde zekerheidshalve landen....’

Het is te begrijpen. Het zou voor onzen commandant verre van prettig geweest zijn, als zijn *Vorgesetzten* zich op eens en bloc hadden ‘begeven’ en liever dan dat te riskeeren, zocht hij maar den vasten grond op en liet ze er uit.

Vordering

- Een regeeringsuitgave, verschenen bij de Landsdrukkerij, spreekt van ‘vordering’, waarmede bedoeld wordt: requisitie, opeisning.

Engelsch

- Een lid beklagt zich over de voorkeur van sommige winkeliers voor het Engelsch, en dan nog soms zoo'n raar Engelsch; stemgember is al iets heel gewoons en pinkzalm komt er ook al in.*)

Waarom spreken wij, zegt hij, nooit meer van een gelukkig einde of van een gelukkig slot, maar altijd van happy ending, of liever nog van happy end? Hoe zouden wij er toe gekomen zijn het kleedingstuk, dat de Engelschen dinner jacket noemen, met ‘smoking’ aan te duiden? Welke overwegingen zouden ons er toe geleid hebben, een denkbeeld, een voorstel, met ‘suggestie’ aan te duiden?

Als wij bridge spelen, zou het Hollandsche ‘maat’ uit den toon vallen; dus zeggen wij ‘partner’ (dikwijls hoort men niet paar-tner, maar par-tner). Wij spreken ook van *m a n c h e*: zou daar een Nederlandsch woord voor zijn? Van onbekendheid van den vertaler met het Engelsch getuigde een feuilleton in een van onze dagbladen, waarin gezegd werd: als de kruideniet nog maar open was, liever nog de markt. Wie wel eens in de V.S. is geweest (daar speelt namelijk het verhaal), weet dat de Amerikanen het woord gebruiken voor winkel van versche levensmiddelen (groente, fruit, eieren enz.).

Medestanders

- Dat wij, Nederlanders, bij ons streven om onze taal vrij te houden van insluipsels, die vreemd zijn aan haar wezen, kunnen rekenen op de sympathie van onze broeders uit het Oosten, die zelf dien strijd zoo hardnekkig voeren, spreekt van zelf. En wij nemen met ingenomenheid eenige zinnen over uit een artikel onder het hoofd ‘Die Sprache, die Königin des Volkstums’ dat wij vonden in ‘Muttersprache’:

‘Von allen auf ein Volk zielenden Eigenschaften weist der Besitz einer bestimmten Sprache am offensichtlichsten auf das Volk hin. Selbst rassisch

*) Een pinkstier is een éénjarige stier; een pinkzalm zal dus ook een dier zijn van dien aanvulligen leeftijd!

nah verwandte Menschen können, wie das Beispiel der Deutschen und Holländer oder neuerdings der Norweger und Dänen zeigt, allmählich verschiedene Sprachen entwickeln. - Die Sprache bindet eben stärker als Staatsmacht und Religion, stärker sogar als die Rasse. Von allen Kräften, die die Volkspersönlichkeit gestalten, ist sie die gewaltigste. Siegt eine Sprache über eine andere, so kann sie ein Volk in ein anderes verwandeln. - Die Sprachenkämpfe, die heute rücksichtsloser als je toben, erweisen dass die Sprache als der wirksamste und deutlichste Besitz eines Volkes angesehen wird. - Gewiss ist die Sprache kein eindeutiger Völkerurstoff. Aber ein Volk empfindet sich erst als solches durch eine gemeinsame Sprache. Sie gehört zu den höheren Kräften des volklichen Lebens. Ist einem Volke die Sprache geraubt, so ist es nicht mehr das alte Volk.'

Zoo gevoelen wij het ook. En daarom willen ook wij ons blijven verweren tegen invloeden, die onze taal pogen te ondermijnen.
Terwille van de taal en van onzen volksaad.

[Nummer 8]

Causale functie.

In den Franschen tekst van een stuk, dat een opsomming geeft van de eigenschappen van een materiaal, viel onze aandacht op den volgenden zin: 'd'origine purement minérale, ses poudres s'allient chimiquement au liquide'. Dezen zin meenden wij niet te mogen handhaven, immers daaruit zou volgen dat het gezegde in het tweede zinsgedeelte (s'allient chimiquement au liquide) een gevolg zou zijn van het gestelde in het eerste gedeelte (d'origine purement minérale), wat in werkelijkheid niet het geval was. Een ingesteld onderzoek heeft ons doen zien dat inderdaad deze zinsconstructie in het onderhavige geval niet gehandhaafd mocht worden, maar dat ons punt van uitgang: bij deze syntaxis staat - in het Fransch - de inhoud der beide zinsdeelen in causaal verband, niet te verdedigen was; er kòn causaal verband bestaan, maar noodzakelijk was dit geenszins.

Nu komt deze zinsconstructie ook in onze taal voor, een typeerend staaltje van ontleening aan een vreemde taal, een Gallicisme pur sang; wanneer nu in de 'moeder'-taal deze syntaxis het door ons aangenomen causaal verband niet impliceert, hoe staat het dan met deze constructie bij ons? Men leest herhaaldelijk zinnen als: In dienst getreden in 1928, gaf hij al spoedig blijk van bijzondere bekwaamheden; - wij hebben ons steeds daaraan gestooten, immers dat blijk geven van die bijzondere bekwaamheden was niet een gevolg van dat in dienst treden in een bepaald jaar, en dus dienden wij hier te zeggen: Hij trad in dienst in 1928 en gaf....

Zou nu misschien deze opvatting eveneens niet te verdedigen zijn, zooals zij bij het Fransch ook niet gehandhaafd kon worden?

Wij hebben er maar weer een lid van onzen Raad naar gevraagd en deze antwoordt ons het volgende:

* Wat de door U geciteerde 'beknopte zinnen' betreft, zult U verschil moeten maken voor de 'typen'. 'In dienst getreden in 1928, gaf hij....' is een 'beknopte zin' in den eigenlijken zin des woords, nl. een zin zonder persoonsvorm van een werkwoord maar met een *d e e l w o o r d*, een werkwoord dus met 'nominale'

eigenschappen. Zinnen met een werkwoordelijke kern kunnen in alle talen allerlei ‘bijwoordelijke’ functies uitdrukken. Ze kunnen niet slechts ‘bepaling van gesteldheid’ (= bijvoegelijk en bijwoordelijk) maar ook louter bijwoordelijk zijn (ondergeschikte zin, bijzin dus). In dit geval is de zin een bijvoegelijk-bijwoordelijke bepaling (of bijzin). De b i j w o o r d e l i j k e functie wordt bepaald door het v e r b a n d, dus door de verhouding van den beknopte zin tot den hoofdzin. Die is in dit geval ‘temporaal’: N a d a t hij in 1928 in dienst was getreden, gaf hij.... Wanneer U daarin causaliteit meent te voelen, dan gaat U mede met de neiging der ‘primitieven’, om het befaamde principe ‘post hoc, ergo propter hoc’ te huldigen: ‘het is daarná gebeurd en dus is het tengevolge daarvan gebeurd’. Natuurlijk kan, met een anderen zinsinhoud verbonden, deze beknopte zin wèl causale functie verrichten: ‘In dienst getreden in 1928, kan hij nog net aanspraak maken op invaliditeitspensioen’. Het gebruik van dergelijke werkwoordelijke b e k n o p t e zinnen is, dat is hier ook al weer van groot belang, beperkt tot bijzondere taalstijlen of stijltalen. In de omgangstaal worden ze vermeden. Maar dat is geen reden te onderstellen, dat ze in ambtelijke, litteraire of algemeen b e t o o g e n d e taal een navolging zouden zijn van Fransche constructies. Ze komen niet alleen in de taal der Renaissance maar ook in die der Middeleeuwen voor.

De Fransche zin ‘D'origine purement minérale, ses poudres s'allient chimiquement au liquide’

bevat geen deelwoord of infinitief. Wel een adjectief: *minérale*. Hier is bijvoorbeeldelijke, (tevens ondergeschikte), functie minder aannemelijk. Het gebruik is ook in het Nederlandsch ietwat ongewoon. Hier zou men, althans wanneer men het opvat als een nevenschikten zin: Het is louter mineraal, en de 'poeders' verbinden zich etc., wel aan navolging van het Fransch mogen denken. Maar het gaat niet aan, den Franschen zin 'causale functie' te willen toedichten. Dat kan alleen een Franschman met zijn taalgevoel uitmaken.

Ik heb den overgang van de temporale functie naar de causale een uitvloeisel van de primitieve mentaliteit genoemd. Het zij U tot troost, dat iedere cultuurmensch nog een meer of minder belangrijke primitieve wederhelft in zijn 'geest' bewaart. En ten tweede, dat in alle talen de causale voegwoorden en voorzetsels en bijwoorden in oorsprong lokaal of temporaal zijn. *Historisch* is dus uw neiging om deze constructies causaal te noemen bijzonder modern!

Van onze leden.

Bridge-taal

- Een lid schrijft: In het laatste nummer van Onze Taal vraagt men een ander woord voor 'manche' in het bridge-spel. De vraag ware algemeener te stellen met: wie weet een ander woord voor bridge, trick, down, slam, robber, enz.

Wie het oude en inheemsche kaatsen kent, het heeft gespeeld en bekend is met de daarbij gebruikte woorden, weet dat vreemde uitdrukkingen er niet bij gebruikt worden. Men heeft daar de woorden (vertaald in het Nederlandsch): opslag, bovenslag, perk, kaats, eerst, spel om niets, buiten, en misschien nog vele andere.

Een half spel is een 'eerst', dat verdwijnt door het behalen van een spel door de tegenpartij, zooals de behaalde punten verdwijnen bij het behalen van een manche door de tegenpartij.

Wat zou er tegen zijn een manche te noemen een 'eerst', een robber een 'spel'? Wil men half en heel of vol spel? Tricks zijn slagen, down is tekort. Zoo goed als het Engelsche slam past toch ook het Nederlandsche 'smak', dunkt mij. Maar hoe krijgt men dat alles 'er in'. Het komt mij haast even moeilijk voor als het invoeren van een nieuw talstelsel.

Verbuiging-vervoeging

- 'Aan welk dezer beide woorden geeft gij de voorkeur? Hebben wij vervoeging uit het Duitsch?', vraagt een lid. Verbuigen is niet hetzelfde als vervoegen. Verbuiging (declinatie) duidt aan de verandering van den uitgang, naar geslacht, getal en geval of aantal. Vervoeging (conjugatie) is het regelen van een werkwoord naar wijzen, tijden en personen. In het Duitsch worden zoowel declinatie als conjugatie weergegeven door *Beugung*(*Biegung*).

Bijdrage

- Een van onze leden, die zich op het standpunt stelt van den schrijver van het artikel ‘Het niet-Duitsgekleurde woord’ had eens aan iemand voorgesteld voor (geldelijke) bijdrage te zeggen g i f t en toen ten antwoord gekregen dat het weinig aanbeveling verdiende zuiver Nederlandsche woorden uit te bannen, omdat woorden uit een andere taal er op gelijken.

Dit, zegt ons lid, is ook zijn bedoeling niet; en dat is ook niet wat hij bedoelt met ‘Duitsch-gekleurd’. Een woord als ‘vorst’ is niet Duitsch-gekleurd, al gelijkt het Duitsche ‘Frost’ er op. Het verschil tusschen ‘gift’ en ‘bijdrage’ is misschien, dat het eerste onbetwist Nederlandsch gekleurd is, terwijl op het laatste (dat in de tweede helft der 18de eeuw bij ons in gebruik is gekomen, waarschijnlijk het eerst in het meervoud ‘bijdragen’, gevolgd naar het Hd. ‘Beiträge’) (Wdb. II, 2594) de taal, waaraan het ontleend is, heeft afgegeven.

Zoo deftig

- Een belangrijke functie van de huid is het regelen van de lichaamstemperatuur en het uitdrijven van afvalstoffen. Dit proces heet zweeten. Wordt het zweetend lichaam niet geregeld gereinigd, dan gaat het kwalijk reken; dan ontstaat wat men aanduidt met lichaamsreuk of lijflucht.

Een zeepfabrikant schildert met sprekende - overigens vrij onsmakelijke - afbeeldingen de gevolgen van zulk een tekortschieten in hygiëne, maar hij is veel te fatsoenlijk om het aanstoot gevende Nederlandsche woord te gebruiken; lijflucht, zoo cru!

Body odour zegt hij, hetwelk hij voor gevoelige ooren - want body odour is eigenlijk ook nog shocking - afkort tot B.O. Zóó deftig!

Hardtegraad

- Potlooden worden ons aangeboden in niet minder dan achttien hardtegraden.

Wat verstaan wij onder hardte? Het woordenboek (V, 2196) zegt: ‘Hardheid, doch bepaaldelijk: mate, graad van hardheid. Zij (zekere delfstoffen) onderscheiden zich van de aardachtige grondstoffen door mindere hardte en tegenstand’. Wat wil dan hier dit woord hardtegraad zeggen?

Men kan deze potlooden, met hun vele hardtegraden, ook krijgen ‘natuur gepolitoerd’. Wat de zaak nog maar erger maakt!

Bestand

- Eenige leden merken op, dat h.i. visch s t a n d een bruikbaar woord is, evenals wildstand; Van Dale noemt ze in de beteekenis van visch- resp. wildrijksdom.

Eén lid denkt aan visch-staat, zooals men in de Middeleeuwen sprak van: de vier staten, i.d.b. van volksgemeenschap.

Groningsch

- In de dagbladen vinden wij aankondigingen van de Senaten der verschillende Studentencorpsen; wij treffen daarbij aan de corpsen van Amsterdam, Delft, Groningen, Leiden, Utrecht en Wageningen en zij noemen zich het Amsterdamsche, het Delftsche, het Leidsche, het Utrechtsche en het Wageningsche Studentencorps. Groningen is hierbij de spelbreker; dit corps noemt zich het Groninger Studentencorps.

Waarom? Het is niet Groningsch, want dan zou het moeten zijn Grönning; het is klaarblijkelijk bedoeld als Nederlandsch. Welnu, moet het dan niet zijn Groningsch, met -sch?

Regelmatig

- korte opschriften geven regelmatig de inhoud van hetgeen komen zal - Lantaarnplaatjes worden regelmatig uit vele landen gevraagd - Ook de leider van ons onderwijswerk maakt regelmatig gebruik van het fotoarchief der vereeniging; de fotoverzameling wordt regelmatig op peil gehouden. (Bedoeld wordt: geregeld.)

Slag

- Wij spraken over een straat in Den Haag als de Frankenslag en een medelid tikte ons daarvoor op de vingers: het moet zijn het Frankenslag, evenals het Wassenaarsche slag. Slag in deze gevallen heeft de beteekenis van: stuk grond, perceel, en is dan onzijdig. 'De lengte van het slag, in elle-maat uitgedrukt.' (Wdb. XIV, 1506)

Onnederlandsch

- Een lid vermeldt de volgende woorden, ontleend aan de inaugureele rede van een hoogleeraar: een e e n m a l i g besluit, een v a n z e l f s p r e k e n d h e i d, goedbedoelde maatschappelijke b e s t r e v i n g e n. Het zal stellig goed bedoeld zijn, maar fraai is het niet!

Entwertung

- Een schrijver stelt ons voor de keus: een toenemende o n t w a a r d i n g van de valuta, of wel tiërceering, eventueel zelfs annuleering der staatsschuld.

Een akelig alternatief; het laatste tast ons vermogen aan, het eerste bovendien nog de taal!

Enkelvoud of meervoud?

- Een van onze medeleden vraagt naar aanleiding van de beschouwing over ‘wordt of worden’ in onze vorige aflevering ‘Zegt men: een aantal menschen g i n g of g i n g e n?’

Wolkenkrabbers

- Een lid wijst op het woord t o r e n h u i z e n , dat hij eenige keeren heeft gelezen ter aanduiding van het begrip en dat hem aannemelijk voorkomt.

Giro

- Waarom mijdt men tegenwoordig het woord p o s t r e k e n i n g ?

Dokterstaal

- In een tijdschrift, gewijd aan de belangen van het kind, schrijft een medica: ‘Zeldener komen de klachten over andere bezwaren, die samenhangen met het schoolgaan.’ ‘Een methode, die rekening zou houden met alle individueele variaties die het menschdom opwijst.’

Ons medelid, dat ons dit toezendt en evenals de geciteerde schrijfster tot den doktersstand behoort, uit zijn gevoelens door middel van eenige uitroepstekens!

Overladen zin

- ‘Naar zijne meening is daarbij al te zeer uit het oog verloren, dat de beslissing over de wijze, waarop de Overheid de door haar beoogde totstandkoming eener bepaalde voorziening in het maatschappelijk leven wil bevorderen, niet mag worden losgemaakt, zoo van het min of meer dringende karakter dier voorziening, als van de practische mogelijkheden harer doorvoering, en van een doorvoering in dier voege, dat het beoogde effect niet wordt begeleid door nevenverschijnselen, welke het middel erger zouden doen zijn dan de kwaal, die men poogt te verhelpen’.

Wat kunnen wij menschen het elkaar toch moeilijk maken!

Techniek en taal

- In De Ingenieur lezen wij:

Naar aanleiding van Uw lofwaardig streven ook in de techniek zooveel mogelijk Nederlandsch te schrijven, waarbij het in dezen dan meer in het bijzonder om

‘airconditioning’ e.d. woorden gaat, sta U mij toe de volgende m.i. juiste weergevingen dezer begrippen voor te leggen:

1. Airconditioning = luchtverzorging.
2. Airconditioned buildings, offices, homes = gebouwen, kantoren, woonhuizen enz. met l u c h t v e r z o r g i n g .
3. Evaporative condensing = dampkoeling.
4. (a) Self-contained apparatus = Stel (een).
5. (a) Portable airconditioner = Verplaatsbaar luchtstel. (een)

Het is toch behalve natuurlijk, vooral noodzakelijk, dat wij onze reeds aanwezige taalschat met evenveel vrijheid en vlotheid gebruiken als het buitenland dat doet.

‘Efficiency’ = baat of batigheid en niets anders.

Onze lezers weten dat onze Raad de voorkeur geeft aan l u c h t r e g e l i n g , terwijl één lid van ons deskundig college heeft voorgesteld l u c h t t e m p e r i n g ; en daar houden wij ons dus aan. Maar het stukje in De Ingenieur is toch voor ons van belang, omdat daaruit weder eens blijkt, dat ook in de kringen der technici de behoefte leeft aan zuivering hunner termen.

Dat dit streven de instemming heeft van het Kon. Instituut van Ingenieurs is ons bekend en voor ons een reden tot groote verheugenis.

Het misverstand.

Schipper Jan Vaarboom was een getrouwe klant van de scheepswerf De Helling van Freerk Dijkstra; als er aan Vaarbooms schip iets te herstellen viel, dan was Dijkstra de man die het doen moest. Dat dateerde al van den tijd, dat de oude Vaarboom nog voer en de oom van Freerk - die was nu ook al een jaar of tien dood - op de werf de leiding had. Zij konden het best met elkaar vinden, Vaarboom en de jonge Dijkstra; Vaarboom beweerde wel bij hoog en bij laag dat Freerk hem afzette, dat hij met één slag rijk wilde worden en dat alles ten tijde van zijn oom zaliger beter was - dat was 'n keerl oet ain stuk, doar kon je hoez'n op bou'n -

maar erg scheen dat afzetten toch niet te zijn. Tenminste, Jan Vaarboom kwam geregeld naar zijn oude werf en schoot welgemoed den grooten meerpaal aan, waarvan het was of die hem ook al kende. Ja, de verhouding was best.

Tot op een gegeven oogenblik het onverwachte gebeurde. Jan Vaarbooms schuit kwam als gewoonlijk aanvaren en rondde de bocht; Jan aan het roer en zijn jongen voorop. De schaar werd uitgezet, de dirk gevierd, het grootzeil kwam neer en op haar fok kwam de Gesina Maria aandrijven. Freerk had haar al van zijn kantoortje op de werf uit gezien; de oude Derk had Hin al toegeroepen, dat Jan Vaarboom er met de Gesina Maria aankwam: 'Ze legg'n aan', waarop Hin haastig was komen toeloopen om de behulpzame hand te bieden. Maar, wat nog nooit gebeurd was, de Gesina Maria streek niet haar fok, liep niet zooals altijd naar den meerpaal op, maar voer rustig door. Jan Vaarboom, aan het roer, keek strak voor hem uit, hij beantwoordde den groet niet, die hem van de werf werd toegeroepen en eerst na een poos ging de fok neer en meerde de Gesina Maria aan de werf Het Rondhout, een eindje verderop.

Dat was een gebeurtenis, de Gesina Maria naar Het Rondhout! Van De Helling keken ze elkaar met verbazing aan; begriep-ie doar nou wat van? Freerk Dijkstra, die uit zijn kantoortje was komen toeloopen, keek al even verbaasd als de anderen, maar ja, dat hielp niet veel; de Gesina Maria had al bij Het Rondhout gemeerd en de schipper was al bezig aan land te stappen.

Het heeft een heelen tijd geduurd, voordat Freerk Dijkstra er toe kwam zijn gewezen klant naar de reden te vragen van zijn zoo bevreemdend gedrag, maar eindelijk was het er dan toch toe gekomen. Het was in de Toelast en Freerk zat er met een paar zakenvrienden in druk gesprek, toen opeens Jan Vaarboom binnen kwam stappen. Nauwelijks had hij Freerk zien zitten, of zijn gezicht betrok; hij liep Freerk voorbij alsof het een vreemde was en ging toen zitten, met zijn rug naar de plaats waar Dijkstra en zijn vrienden zaten.

Dat was nog nooit vertoond: Jan Vaarboom en Freerk Dijkstra die elkaar niet meer kenden; twee oude vrienden, die elkander den rug toekeerden. Het werd een malle boel, tot eindelijk Freerk moed vatte en naar Jan Vaarboom toeging. - Goiedag, Voarboom, hei-je mie nait zitt'n zain, dou-ie d'r zoeem ienkwassen? - Joawel. - En waarom hei-je mie den gain goiedag zegd; hou zit dat nou Voarboom, die ie mie nait meer zain will'n? - Och, niks. - Joawel, d'r is wèl wat, dat waiten-ie net zoo goud as ik zulf. Aal, loat ais kieken, aal zoo'n vartig joar laank binn' joen voder en ie nouaal bie ons Hellgn; mien oom en ik hebb'n jou altied goud bedaind en nou ienains dit. Wat is d'r Voarboom, zeg ais op. - Ik zee't ja aal, d'r is niks. - Nee Voarboom, veur niks let'n minsk zien ol vrunden nait ien steek, d'r z i t wat Voarboom, en hou eerder ie dat zegg'n, hou eerder 't oet weerld is. 'k Wil wait'n woar 'k aan tou bin. - D'r is niks, dat heb'k joe nou ja aal zegd. - Heur ais Voarboom, zoo mò-je nait mit mie proat'n. Ik goa hier nait eerder vandoan veurdat ie mie zegd hemm' wat d'r aan haand is. Mien oomke was altied goie vrunden mit joen voder en ik wil gain kwoaje vrunden weez'n mit joe. - Joen oomke was 'n beste keerl, doar kon-je hoez'n op bou'n, moar ie, ie binn' 'n oafzetter... 'k wil mit joe niks meer te moaken hemm'.

Vaarboom was bij het uitspreken van deze laatste woorden opgewonden geraakt, zijn van nature roode kop was nog donkerder geworden en zijn gebalde vuist trilde, toen hij herhaalde: ie binn' 'n oafzetter, 'k wil mit joe niks meer te moaken hemm'.

Dijkstra was bij dezen uitval stil geworden; zoo had hij zijn ouden vriend nooit gezien.

- Ik 'n oafzetter Voarboom, hou koom-ie doarbje? Ik kin mie wel ais verrekend hemm', moar joe oafzett'n, nee - dat ken je nait van mie zegg'n. Tou nou, zeg ais op, woar heb ik joe mit oafzet en wanneer? Tou ais, man, zeg ais wat. Vaarboom was eerst niet te bewegen zich verder over zijn grief uit te laten; hij mompelde maar steeds van afzetter, maar Dijkstra gaf geen kamp. - Heur ais, Voarboom, wie binn' toch gain lujongs meer, zeg nou ais rondoet wat d'r is. Ie mout'n weer bie ons op Hellg'n koom' en ie mout'n weer aan joen olle poal meer'n. Tou, zeg ais op.

En toen kwam het. - Mien Voader en ik hebb'n aal vartig joar bie joen Oomke en joe alles moaken loat'n, en nooit hèt d'r 'n aander tusken ons west; wie hebb'n altied aan ons poal aanlegd, en wie hebb'n d'r nooit veur betoald, nooit nait! En dat is ook ja van zulf, doar binn' joen poal'n toch ook veur, is 't nait zoo? En nou verdraai ik't om d'r veur te betoalen. Zoo is't. En doarom bin ik nou noar 't Rondholt goan, omdat ze ons doar niks gain meergeld betoal'n loat'n. Nou wait-ie't. - Meergeld, Voarboom, wat main-ie? Ik begriep d'r niks van. Ol Derk krigt altied 'n dubbeltje van joe, doar reek'n't hai nou aal zoo'n beetje op, moar meergeld.... wat bedoul-ie doar mit? - Ik main dat meergeld, dat ie op reek'n schriev'n, dat wait'n-ie hail best. Over dat dubbeltje van ol Derk, doar proat ik nait over, dat is hom gund, moar aan joe betoal ik gain meergeld. Begreep'n?

Het schemerde Dijkstra voor de oogen; wie was er nu gek geworden van hen beiden. Geld gevraagd voor het meren aan zijn paal? Hij kon er geen touw aan vast knoopen. - Heur ais Voarboom, nou begriep ik d'r niks meer van; ik wait van gain meergeld en ik wait nait wat ie main'n. Moar kiek ais hier, mien auto stait veur deur, doar stapp'n wie mit zien baidnt ien en dèn goan wie op kantoor d'r ais even kaalm over proat'n. Ie huiv'n bie mie gain meergeld betoal'n, dat is dudelk, en as wie joe wat reek'nt hebb'n, dat nait ien hoak is, den krieg-ie dat van mie weerom. En den drink'n wie baident 'n fladderakje en den word'n wie weer goie vrunden, zooas wie dat altied west hemm'.

Het heeft moeite gekost den tegenstribbelenden Vaarboom in de auto te krijgen; hij hield er maar aan vast, Freerk zien oomke har 'n beste keerl west, doar kon je op aan, moar hai, Freerk, was 'n oafzetter. Maar eindelijk was hij toch in de auto en toen duurde het niet lang of hij zat op het kantoortje van De Helling op zijn oude plaats.

In afwijking van het programma begonnen ze met een glaasje; over het geschilpunt werd niet gesproken, het was alsof beiden er tegen op zagen er het eerst over te beginnen. Totdat Freerk eindelijk de koe bij de horens vatte.

- Kiek nou ais hier, Voarboom, hier hei-je nou 't bouk, woar aal joen reek'n's ien stoan; wies mie nou ais aan woar dat geld van 't aanlegg'n stait.

Vaarbooms hoornige vinger bewoog zich aarzelend over het witte papier. Hier, zei hij op het laatst, hier stait't. 'n Doalder veur 't meer'n. Dijkstra keek over Vaarbooms schouder en volgde met de oogen den wijzenden vinger, terwijl Vaarboom herhaalde: Hier stait't. 'n Doalder veur 't meer'n.

- Moar Voarboom, man, binn'ie nou haildal nait goud; het dat nou wat mit 't aanlegg'n aan joen poal te moak'n? Ie wait'n toch wel, dat wie leste keer, dou ie zegd hebb'n wat d'r allemoal gebeur'n mos, 'n pries oafsprok'n hemm'. En dat ie dou loater zegd hebb'n, dat wie joen gavvel ook ais noakieken mozz'n, omdat joen klauw ien

kniep zeet'n haar. En den mozz'n wie extroa reek'n wat dat meer kost'n zal. Nou en dat is dei doalder, dat is wat 't waark meer kost het. Dat zegg'n ze zoo op zien Hollands, 'meerkosten'. Dat binn' gain kost'n veir 't aanlegg'n, hou koom-ie d'r bie, dat binn' kost'n, dei d'r boom op koom binn'. Ik main, meer as oafsproak'n is, zai-je; meerkosten, dat zeg je zoo op zien Hollands.

Vaarboom had verwonderd naar deze uiteenzetting zitten luisteren; duidelijk was het hem nog niet, dat kon je zien; maar hij begreep nu wel, dat zijn oude vriend Freerk geen afzetter was; hij sprak alleen maar 'Hollandsch'. Veel eerbied had hij niet voor dat Hollandsch, maar ja, Freerk zou het wel weten. - Nou Freerk, loat'n wie d'r moar nait laanger over proat'n, ik koom weer bie joe en ik goa nait laanger noar't Rondholt. Moar ain ding mout-ie mie belom: as-ie mit mie proat'n, proat den moar laiver gewoon Grönnings, dat begriopt 'n minsk van zulf en loat'n ze den ien Holland moar heur aigen toaltje proat'n.

S.D.V.

[Nummer 9]

Vóór het te laat is...

Waarom kunnen wij niet, wat onze Oosterburen wèl kunnen? Waarom moeten wij geduldig toezien dat zij ons voorgaan op den weg, dien elk volk, dat zich zijn waardigheid bewust is, moet afleggen, den weg waarlangs wij ons slechts strompelend voortbewegen? Waarom moet Duitschland ons leeren de moedertaal lief te hebben en haar te beschermen? En als ons het goede voorbeeld gegeven wordt, waarom volgen wij dat dan niet na?

Wij doen bij niemand onder in liefde voor ons vaderland, ook wij brengen zonder morren offers om ons grondgebied te beschermen, om elke bedreiging te keeren....., maar de taal, o n z e taal, leveren wij weerloos over aan destructieve krachten.

Waarom...? Is het omdat het geen buitenlandsche vijand is, die ons belaagt, dat wij ons het gevaar niet bewust worden? Moet er dan altijd eerst gevaar van buiten dreigen, willen wij wakker worden en te hoop loopen en ons te weer stellen? Beseffen wij dan niet, dat de b i n n e n l a n d s c h e vijand, die in stilte werkt, veel gevaarlijker is dan welke vreemde dreiging ook? Moeten wij dan eerst ons kostelijkste goed verloren hebben, om tot het besef te komen van den rijkdom, dien wij hebben bezeten?

Er is een tijd geweest dat onze grenslooze bewondering voor de Fransche taal en de Fransche cultuur ons er toe had gebracht onze eigen taal aan de Fransche ondergeschikt te maken; toen de 'betere' kringen onder elkaar Fransch spraken, de kinderen Fransche gouvernantes hadden en de Nederlandsche taal alleen maar geschikt geacht werd voor den minderen man. In het vroegere Rusland hebben wij dit verschijnsel ook gezien, maar Rusland is een groot rijk en wij zijn een klein land.... Wij hebben er voor geboet! Nu zijn het woorden van het groote buurland in het Oosten, die wij binnenhalen; nu spreken wij.... Duitsch? Het mocht wat. Wàs het maar Duitsch, dat velen van onze landgenooten spreken; dan zouden wij hun erop kunnen wijzen, dat zij beter zouden doen door hun moedertaal te gebruiken. Het is N e d e r l a n d s c h, dat zij spreken, maar welk Nederlandsch! Een Duitscher, die onze taal geleerd zou hebben, zou met verachting neerzien op het mengelmoes dat velen van ons voor Nederlandsch willen doen doorgaan; een taal, die Nederlandsch is noch Duitsch; aan geen regelen gebonden, aan geen wetten gehoorzamende.

Onbegrijpelijk voor ieder, die niet èn Nederlandsch èn Duitsch kent, en ook dan nog somtijds onverstaanbaar; een kind van onwetendheid en gemakzucht.

Laat ons tot bezinning komen; laat ons terugkeeren op den weg, dien wij te kwader ure hebben ingeslagen; laat ons weder eerbied hebben voor de taal, die ‘de ziel der natie, de natie zelve is’. Eerbied voor eigen taal èn voor de taal des buurmans. Wilt gij Duitsch leeren, leer dan die taal, maar leer haar goed; zij is het waard geleerd te worden, zij zal U onmetelijke schatten ontsluiten. En weet dan te onderscheiden wat Duitsch is en wat Nederlandsch, en maak U niet tot zoo'n tweeslachtig wezen, dat gij zelf niet meer weet welke taal gij spreekt; dat gij, zonder het te weten, uit het Duitsche vaatje tapt, terwijl gij meent zuiver Nederlandsch te spreken. Want dan stevenen wij met volle zeilen op de havenlooze kust der tweetaligheid aan, wat op niets anders kan uitloopen dan op een nationale ramp en een schipbreuk van ons heele volksbestaan.*)

*) O.T. 1932, 24.

En valt het U aanvankelijk zwaar steeds scherp te onderscheiden wat tot het Nederlandsche taalgebied behoort en wat des buurmans is, bepaal U dan tot die woorden, die alleen in het Nederlandsch voorkomen, vermijdt dan die waarvan gij niet heel zeker zijt.

Laat ons dit in het hoofd prenten: elke keer dat wij een woord bezigen, dat sprekend gelijk op een Duitsch woord, terwijl wij ook een woord hadden kunnen kiezen dat er minder op lijkt; elke keer dat wij de woorden rangschikken op een wijze, zooals het in het Duitsch óók kan, terwijl wij het hadden kunnen doen op een wijze, zooals alleen het Hollandsch dat toestaat, - elke keer dat wij een van die dingen doen, raken wij met het Nederlandsch weer iets verder achterop.

Houdt Uw taal dan vrij van elke andere, verwante taal....., tot gij geleerd zult hebben te onderscheiden.

Houdt Uw taal vrij zooals gij Uw land vrij houdt. Een vrije taal in een vrij land.

Een vrije taal maakt ons onkwetsbaar; zelfs eeuwen van dwingelandij kunnen een natie niet fnuiken, die vasthoudt aan haar eigen, vrije taal. Een onvrije taal in een vrij land heeft een ondermijnende werking, zij heeft de strekking het vrije land gedurig minder vrij te maken.

Een onvrije taal in een onvrij land... het einde.

Van onze leden.

Paardetrappelende herauten

- Een medelid, dat zijn vacantie in Frieslands dreven doorbrengt, heeft op het punt gestaan zich spoorwegs naar de hoofdstad te begeven, om daar het wonder der paardetrappelende tweevoeters te aanschouwen. Hem werd namelijk door zijn krant verzekerd, dat aldaar herauten te zien waren, die zich 'paardetrappelend in beweging zetten'. Maar zijn betere helft, die blijkbaar eenigszins sceptisch staat ten aanzien van krantenberichten, heeft hem er van weerhouden; en, in plaats van zich motorronkend of treinschuddend naar de hoofdstad te begeven, zijn zij maar gezellig, koffiepruttelend, gebleven waar zij waren.

Onder het genot van deze koffie - het was 'vacuumkoffie', die het voordeel heeft onbepaald 'houdbaar' te zijn - lazen zij allerlei vreemde dingen. Zoo b.v., dat nachtblindheid een 'vroeg-symptoom' is van avitaminose A, wat een nuttigwetenschap is voor iedereen; zij vernamen dat ervaringen 'iets benadrukken' kunnen; dat spoorwegreclame doeltreffend is en billijk (hd. billig, Ned. goedkoop); dat niemand bang hoeft te zijn (nieuw-Ned.: angst hoeft te hebben) om zonder boterham op reis te gaan, omdat er buffetten waren op 'ieder' (elk) perron.

Zij leerden tal van nieuwe woorden. Toen zij uit hun rustig tehuis vertrokken, wisten zij op geen stukken na, wat 'uitplaten' beteekende; zij wisten het nu en zijn er gelukkig mee. 'Uitplaten' noemt een bacterioloog het uitstrijken van bacteriën op agar- of gelatineplaten. (Wat bewijst dat niet alleen bacteriën gevaarlijk kunnen zijn, maar bacteriologen ook; linguophage bacteriologen!) Thuisgekomen zullen zij nu trachten aardappeltjes uit te gronden.

En dat alles in één vacantie; men zou er een schrik voor krijgen op reis te gaan!

Slecht voorbeeld

- Wij hebben voor ons liggen een aflevering van een bekend tijdschrift, gewijd aan de belangen van de taal en wij kunnen een gevoel van verwondering niet onderdrukken, nu wij zien dat daarin dezelfde fouten voorkomen, als waaraan wij ons helaas schuldig maken; en dat terwijl wij leken zijn en van deze schrijvers er twee tot de taalkundigen behooren en één medisch doctor is, mannen dus met een academische vorming.

Wij lezen: 'Meerderen onder hen hebben...' - 'Onder de motto's die op meerdere plaatsen in dr. H's dissertatie verspreid staan zijn er verschillende, die...' - 'Alvorens deze korte bijdrage te beëindigen...' - 'Wij hebben hier echter genoeg van gezegd om te laten zien, dat het welhaast onmogelijk is, om te voorspellen...' - 'Een boer, die één (met accenten!) der laatste sprekers van oud nederduitsch in zijn gebied (!) was geweest....'

Een van de schrijvers keert zich tegen een sterk-affectief-geladen terminologie, omdat die tot verzet prikkelt; nu weten wij niet of uit den term 'tegen de vlakke liggen' ('Dus ligt dr. H's boven reeds gewraakte bewering... tegen de vlakke') een sterk affect spreekt, maar een rare term in den mond van een geleerde is het stellig; en ontzettend ('... de uitspraak, die hier door de generaties heen zoo ontzettend veranderd is...' '...; niet omdat het (boek) zoo ontzettend veel nieuws brengt, maar...' 'En van een dergelijke beoordeeling hangt zoo ontzettend veel af'), dat is toch zeker wel 'sterk-affectief-geladen'!

Een van de schrijvers onderscheidt tusschen 'gewone' mensen en den theoreticus en den puren aestheet. Wij, van Onze Taal, zijn maar gewone mensen en wij willen ons niet voor iets anders uitgeven; en stellig willen wij geen critiek uitoefenen op onze meerderen op het stuk van de taal, maar wel mogen wij vragen dat de theoretici, om van de pure aestheten nog maar te zwijgen, ons een beter voorbeeld geven en ons den strijd niet moeilijker maken, dan hij alreeds is!

Ontwaarding

- Men vraagt ons, naar aanleiding van het stukje in de Augustus-aflevering, of wij tegenstanders zijn van vormingen met ont - en, afgeleid van zelfstandige naamwoorden. Dat zijn wij stellig niet; onze taal bezit een reeks van deze vormingen, te veel om op te noemen. Maar waar wij tegenop komen is het gebruik van ont- in den Duitschen zin. Wij moeten niet vergeten dat ons ont-, in het gegeven voorbeeld, een volstreekte beteekenis heeft, een volkomen verwijdering aanduidt; een ‘ontdoen’ van iets. Een boom, die ‘ontbladerd’ is, is bladerloos; water, dat ‘ontijzerd’ is, bevat geen ijzer meer. Willen wij ons niet zoo absoluut uitdrukken, dan dienen wij te zeggen: gedeeltelijk ontbladerd, ontijzerd.

In het Duitsch is dit anders; daar kan ent- ook een *verzwakking* aanduiden. In het gegeven voorbeeld, waar het betaalmiddel in waarde *vermindert*, kan de Duitscher spreken van *Entwertung*; wij zeggen dan: *waardevermindering* of *waardedaling*.

Regelmatig

- Een belangstellende lezer schrijft ons: Zoudt U het A.N.P. niet de hulde brengen, die U aan Reuter toezwaait, het A.N.P., dat de berichten van Reuter vertaalde?

Neen, deze hulde (en de - verzwegen - blaam) dienen niet gericht te worden tot het A.N.P., dat in dit geval het Engelsche bericht onvertaald had doorgegeven. Het was het dagblad, waarin het berichtje voorkwam, dat het Engelsche *regular* eerst verkeerdelijk met *regelmatig* had vertaald en later tot de ontdekking was gekomen, dat *geregeld* hier het goede woord was.

‘Voor zoover noodig’ - zegt de Raad van Arbeid te Amsterdam - ‘wordt herinnerd aan het regelmatig plakken van rentezegels.’

Ons behoeft deze Raad van Arbeid niet aan dat ‘regelmatig’ te herinneren. Wij staan er mee op en gaan er mee naar bed!

Verwongen taal

- Een fabrikant heeft medelijden met ons gehad, toen hij zag dat de paarlemoeren knoopjes van onze overhemden zoo dikwijls stuk uit de wasch kwamen en hij heeft nu een paar rollen geconstrueerd, die het waschgoed ontdoen van het water en toch de knoopjes niet beschadigen. Dat is heel verdienstelijk van dezen man, maar waarom nu weer de zaak bedorven, door zijn toestel zoo'n raren naam te geven.

‘Knoop-breek-vrije wringers’.

Ten eerste is het voeren van waschgoed door een paar rollen geen ‘wringen’, want ‘wringen’ onderstelt een draaiende beweging van het goed; zijn instrument is een *mangel*.

Maar dit daargelaten; het is dat ‘knoop-breek-vrij’, dat ons hier zoo raar aandoet. ‘Knoop-breek-vrije wringers’; dan maar liever stukkende knoopjes!

Omgeving

- Verscheidene leden maken aanmerking op het bezigen van ‘omgeving’ in den zin van de landstreek, om een plaats gelegen. Het Wdb. (X, 236) geeft hun gelijk; het oordeelt: Hier is omg ev i n g een germanisme van den echten stempel, dat men te recht verwerpt. Het woord moge op zich zelf goed gevormd zijn, maar het drukt volstrekt niets eigenaardigs uit, wat niet beter met echt-Hollandsche woorden kan gezegd worden, en zou alleen kunnen strekken om het vanouds bekende om s t r e e k , om s t r e k e n , tot schade der taal, allengs te verdringen.

- Een dagblad citeert een schrijver uit Indië die spreekt over: de bijzonder mooie en belangwekkende ‘ru i m e o m g e v i n g ’ van Batavia. De krant plaatst de beide hier gespatieerde woorden tusschen aanhalingsteekens. Terecht!

Stilte-ijs

- Wie van ons zou er niet een lief ding voor over hebben te zien, hoe het immaterieele in materie verkeerde, het ontastbare tastbaar werd? En wie zou niet even toeven, als hij zag dat het wonder zich ging voltrekken?

Niet aldus een reiziger, die ons in de krant van zijn wedervaren verhaalt. Hij stond er om zoo te zeggen vóór, nog even maar wachten, zie, de stilte verdicht zich tot gas, zij neemt een vloeibaren vorm aan, reeds vertoonen zich de eerste stilte-kristallen....., maar neen, onze reiziger moest voort en het wonder bleef ongezien. Jammer, jammer.*)

Waar

- Klaarblijkelijk was men in de partij bevreesd voor een splitsing, w a a r vooral in Vlaamse kringen de aanhang van Minister Spaak groot bleek te zijn. - W a a r eertijds gebrek aan kapitaal een beletsel vormde voor de ontplooiing der nijverheid, bestaat momenteel eerder overvloed dan gebrek. - W a a r de Engelschman met dit woord zonder meer ‘Nederlandsch’ bedoelt, is dit niet het geval in het Verre Oosten. - W a a r nu de tarweoogst buitengewoon onder de invloed staat van de weersgesteldheid, heeft men.....

Inbegrip

- Ons medelid de heer M. Goldenberg betwijfelt, of het juist is hd. ‘Inbegriff’, in den zin van ‘Höchstes’, ‘Gesamtheit’, in onze taal met ‘inbegrip’ weer te geven.

Het Wdb. (VI, 1498) geeft eenige voorbeelden van het gebruik van dit woord: ‘Aller wijsheid inbegrip’ (Bilderdijk). ‘Voor hem (Dante) was zij (de scholastiek) het inbegrip der geheele hoogere beschaving van zijn tijd’ (Busken Huët). Maar de

*) ‘De welhaast tastbare stilte’; welhaast = weldra, eerlang, binnenkort.

schrijver van dit deel van het Woordenboek verklaart het woord zonder omwegen voor een germanisme.

Slag

- Een van onze leden merkt op, dat ‘slag’ niet altijd ‘stuk grond’ behoeft te beteekenen; bij ‘Wassenaarsche slag’ althans beteekent het stellig karrespoor en in deze beteekenis is het woord mannelijk. Onze zegsman herinnert zich nog goed, dat de Wassenaarsche slag niet bebouwd was en een echte ‘slag’ was, een wagenspoor in de duinen, dat volgens aloude plakkaten niet verlegd mocht worden. (Wdb. XIV, 1508, 62 sub a).

Wij danken ons medelid voor zijn opmerking. Uitgaande van wagenspoor heeft ‘slag’, naar het Wdb. (t.a.p.) ons leert, ook de beteekenis gekregen van *w e g*. ‘Brengh my op de rechte baen, Leer my voor de sulcke wachten Die verkeerde wegen gaen, Voer my door dyns waerheyds slagh Wilt my trouwlijck onderrichten (Westerbaen, Ps. 25, 2).

Vroeger in Twente: veel bereden weg, met diep spoor, thans in Holland bepaaldelijk: niet verharde weg door de duinen. ‘Niemand (en zal) eenige nieuwe slaagen in deselve Duinen of Wildernissen mogen maaken, of de oude toestoppen’. (Gr. Placaatb. 9, 604 b. a°. 1767).

Glazen huis

- In de krant richtte een schrijver een waarschuwing tot een auteur, om wat zorgvuldiger te zijn op taal en stijl; de zondaar had iemand van iets laten ontrooven, in plaats van berooven, en van een slachtveld gesproken, in plaats van een slagveld. Deze opmerking had wel wat anders ingekleed mogen worden, immers de mogelijkheid bestaat dat de zetter fouten had gemaakt en dat de schrijver de drukproeven slecht gecorrigeerd had.

De recensent zelf was echter ook niet zuiver op de graat, want hij ving zijn oordeel aan met te zeggen dat het boek in kwestie boven het niveau uitging, waarop zulke romans..... geschreven plegen te worden!

(M-n)

‘Het regelen’

- Het volgens de regelen van de kunst schrijven is zoo gemakkelijk niet; dat ondervinden wij dagelijks. Men maakt nogal eens, naar Duitschen trant, een zelfstandig naamwoord van een werkwoord door er eenvoudig *h e t* voor te plaatsen. U schrijft in de laatste aflevering: ‘Een belangrijke functie van de huid is het regelen van de lichaamstemperatuur.’ Dat is goed, maar ‘t lijkt mij Nederlandscher als men zegt: ‘... de lichaamstemperatuur te regelen’. Aldus een lid.

Waarvan acte. En willen wij dan in het vervolg voor: ‘Het volgens de regelen van de kunst schrijven’, zooals ons lid dat uitdrukt, zeggen: Volgens de regelen van de kunst te schrijven...?

Beëndigt

- Baarn meldt: 'Zuster Boonstra heeft heden haar werkzaamheden in het paleis Soestdijk beëindigt.'

Goed zoo, Baarn; wenn schon, denn schon!

Causaliteit

- Dit schrijft een lid: Mijn krant vertelt: 'Dit reuzenboschzwijn werd naar zijn ontdekker Hylochoerus rheinertzhagenis O. Thos genoemd en nadien slechts in het Itoeriwoud,.... in bepaalde streken, meest in bergbosschen, als groote zeldzaamheid nu en dan aangetroffen.' Als het dier nu eens niet naar zijn ontdekker genoemd was, zou het dan misschien nu en dan minder zeldzaam zijn aangetroffen?

Hoe nu? En dat, terwijl ons nummer van Augustus ons heeft geleerd, dat in vele gevallen niet gedacht mag worden aan een causaal verband van den inhoud der beide zinsdeelen? De mededeeling omtrent de naamgeving - naar den ontdekker - wijst al op een, zij het niet scherp bepaald, tijdstip en het 'nadien' accentueert het 'temporale' verband nog eens.

Hardtegraad

- Een lid vraagt of wij, nu wij 'hardtegraad' verwerpen, moeten spreken van hardte(n). Wij zouden meenen van wel; als het Wdb. zegt dat 'hardte' bepaaldelijk mate, graad van hardheid uitdrukt, dan zal er niets tegen zijn om te spreken van verschillende hardten. Voor het overige zal wel niemand er bezwaar tegen hebben te spreken van: verschillende graden van hardheid.

Het labiodenvolk

- Wat is dat voor een volk, de labioden? - Een volk? - Ja, waar wonen die? - Ik ken geen labioden; ik weet niet wat je bedoelt. - Ik bedoel die menschen, die die taal spreken; dat staat hier toch, de labiodentaal? - O, precies; nu, maar dat is geen taal; dat beteekent wat anders, dat zal ik je later wel eens vertellen.

Duitschland moet het ons zeggen!

Als iemand Nederlandsch spreekt, spreekt hij Nederlandsch. Wie Duitsch spreekt, spreekt Duitsch.

Een behoorlijk mensch spreekt behoorlijke taal. Wie van zijn taal een poespas maakt, laadt de verdenking op zich dat het in zijn bovenkamer ook niet pluis is.

Geen Duitscher denkt er aan, zijn taal met brokken Nederlandsch te doorspekken. Als een Duitscher Nederlandsch kent, dan toont hij dit op een andere wijze, namelijk

door correct Nederlandsch te spreken. Hij verbastert zijn taal niet met Nederlandsche woorden en zinswendingen.

Wie Duitsch wil leeren, leere Duitsch, maar niet ten koste van zijn moedertaal. En niet om met de verworven kennis zijn eigen taal te verhaspelen. Het getuigt bovendien van weinig eerbied voor de vreemde taal, als men daaruit brokstukken ontvreemt en die met geweld in zijn eigen taal wringt.

(Vrij naar 'Muttersprache').

[Nummer 10]

Van rams en ruma.

Een belangstellende lezer heeft ons de volgende vraag voorgelegd. Plantenkweekers, zegt hij, kunnen met zuivere vormengroepen werken, onder den naam 'ras' of 'zuivere lijn'. Zij kunnen ook als uitgang voor selectie nemen een vormenmengsel, of deze mengsels zelfs kunstmatig maken. De Deutsche term voor een dergelijk mengsel is 'Ramsche' en deze naam wordt in Nederland reeds gebruikt. Onze vraag is nu of U een goed Nederlandsch woord voor het bedoelde begrip kent. De letterlijke vertaling: 'de heele hoop' of voor 'im Ramsch kaufen': 'bij de roes koopen', dekken wel het begrip, maar voldoen als vakterm niet. Zou 'rams' een bruikbaar Nederlandsch woord zijn?

Wij hebben hierop geantwoord, dat het Deutsche woord 'Ramsch' ook hiertelende in gebruik is en wel in sterk depreciërenden zin. Aanvankelijk gebezigd ter aanduiding van 'alle soorten door elkaar', 'gemengde keus', is het woord geleidelijk afgezakkt tot de waarde van 'rommel', 'uitschot' en, daar het ons voorkwam dat bij de benoeming van het vormenmengsel, dat als uitgang voor selectie wordt gekozen, het geenszins de bedoeling zou zijn de gedachte aan rommel of uitschot te wekken, maar slechts een tegenstelling te scheppen tot het geselecteerde materiaal, wilden wij het gezochte woord zoeken in de richting van ruwgoed bijv.

Hierop antwoordde onze correspondent: Uwe opvatting van het begrip 'Ramsch', zooals dit in de plantenveredeling wordt gebruikt, is juist. 'Ruwgoed' als zoodanig voldoet ons echter niet. Wel zouden nieuwe woorden, gevormd door samentrekking van 'ruwe massa', b.v. 'ruma' of 'rumas', ons kunnen voldoen. Ter nadere toelichting op het begrip diene nog, dat het wiskunstige begrip 'universum', het Engelsche woord 'bulk', het Fransche 'depot', ons begrip eenigermate dekken. Wij kennen de vakterm 'populatie', die echter voor ons doel een te scherp omschreven begrip inhoudt. Verder is gedacht aan 'roes', 'roespot', 'roesvat'.

In dit stadium hebben wij ons gewend tot onzen Raad van Deskundigen en nadat dit college zijn meening had uitgesproken, hebben wij onzen correspondent als volgt geschreven:

Onze Raad van Deskundigen kan U niet volgen op den weg, door U aangegeven in Uw laatsten brief; de vormingen met roes- hebben bij den Raad geen bijval gevonden, en wat de samentrekkingen 'ruma' of 'rumas' belangt, deze worden door onze Deskundigen ten sterkste afgekeurd.

Daar ook het verhaspelde Deutsche woord 'rams' door ons deskundig college niet wordt aanvaard ('ramschen' is Duitsch, als het werkwoord 'ramschen'), daarentegen het door ons voorgestelde woord 'ruwgoed' bij onzen Raad gereede instemming heeft

gevonden, zou ik U in overweging willen geven Uw oordeel ten aanzien van dit laatste woord te herzien. Het tweede deel dezer samenstelling zal stellig bij U geen bezwaar ontmoeten, zoodat wij onderstellen, dat Uw afkeuring zich richt tot het eerste deel, n.l. ruw-. Wanneer U echter nagaat, dat ruwnat de gebruikelijke term is om in de destilleerderij het onzuivere destillaat te onderscheiden van het tweede destillaat, zal de vorming ruwgoed ook U misschien meer geschikt toeschijnen dan de woorden in Uw brief genoemd.

* * *

Dat wij deze zaak eenigszins uitvoerig hebben vermeld, vindt zijn grond in de overweging, dat wij hier te doen hebben met een verschijnsel dat, naar wij vreezen, typeerend is voor ons volk, in het bijzonder op het stuk van de taal: vast te houden aan eigen opvatting, zonder acht te slaan op de afkeuring, die competente beoordeelaars dienaangaande hebben uitgesproken.

Het is hier niet te doen om de aanvaarding of verwerping van een enkel woord; het is van geen belang of men ons ‘ruwgoed’ aanvaardt, of wel dat men de voorkeur geeft aan: de (of een) mengeling, het (of een) mengsel, of: de hoop; waarschijnlijk zal nu eens het een dan het ander beter voldoen. Maar het is wèl van belang - van groot belang - dat wij leeren inzien dat men doorgaans voor een vreemd woord in al zijn beteekenissen geen Nederlandsch woord kan geven, dat ook juist al die beteekenissen (en ook geen andere) samenvat; dat een nieuwe benaming (hetzij nieuw woord, hetzij overdracht of uitbreiding van een reeds bestaand woord) nooit terstond de volle kracht kan hebben van de reeds lang bestaande, algemeen bekende zaaknamen, door welke in onzen geest naam en ding als vanzelfsprekend aan elkaar verbonden, ja haast identiek schijnen; het nieuwe moet dat in het gebruik pas verwerven, zooals die oude, bekende zaaknamen het ook eens hebben gedaan. Wij moeten ophouden van een nieuwe benaming het onmogelijke te eischen, n.l. dat het alle kenmerken, eigenschappen, werkingen enz. van het ding zal uitdrukken, terwijl het in werkelijkheid altijd slechts om één domineerend kenmerk te doen is. In één woordje alle begripsdeelen te omvatten, is finaal onmogelijk.

Een woord ‘rams’ te maken uit Hd. Ramsch is onzinnig, en - men vergeve ons de sterke uitdrukking - een misdaad tegen onze taal. Laten wij dan dadelijk maar het Duitsch heelemaal overnemen, en het Nederlandsch afzweren.

En een vorming ‘ruma’ of ‘rumas’ is weinig mindere gruwel, al is men in vele (mogelijk alle?) beschaafde landen op zulke fraaiigheden sinds eenige jaren als verzot. Men kan het in alle geval overlaten aan uitvinders of fabrikanten van schoenensmeer of eksteroogentinctuur!

Van onze leden.

Nog eens: de beknopte zin

- In onze aflevering van Augustus spraken wij over zekere vormen van ‘beknopte zinnen’ en gingen wij na in welke verhouding in de gegeven voorbeelden de beide zinsdeelen tot elkander stonden. Thans werd onze aandacht getrokken door den volgenden zin: ‘Geen van beiden feilloos, leverden beiden ons een goed boek, dat we niet graag meer zouden willen missen.’ Is dat nu wel in orde? vroegen wij aan het lid van onzen Raad, dat ons den vorigen keer reeds terecht geholpen had, en wij verkregen daarop het volgende antwoord:

* Logisch-grammaticaal: deze verbinding is alleen te verdedigen, als ‘Geen van beiden’ slaat op ‘beiden’ in den volgenden zin (en niet op hun beider boeken).
Stilistisch-grammaticaal: voor een zeer verstandig lezer is deze toegeevende (concessieve) verbinding wel begrijpelijk: ‘zeggen’ zal men zoo iets nooit. Hier is echter de boog der ‘spaarzaamheid in de uitdrukking’ wel wat heel sterk gespannen.

Het concessieve zinsverband is n.l. te kenmerken als een uiterst gevoelige modaliteit (het is de noeming van een omstandigheid, die echter als beslissende factor niet van belang is). Dit zinsverband kan bezwaarlijk anders worden uitgedrukt dan door een of ander bijwoord, of voegwoord. Op zijn minst zou het woord ‘tòch’ of ‘evenwel’ of ‘nochtans’ hier in den hoofdzin gewenscht zijn.

Slag

- Een lid van onzen Raad merkt naar aanleiding van de bespreking ten aanzien van het woord slag het volgende op:

* Ik wijs U voor de beteekenis slag = karrespoor nog op halfslag = ‘halfspoor’ in de uitdrukking: halfslag rijden; vaak zag ik in vroeger tijd op het platteland van Zuid-Holland bordjes: ‘halfslag rijden verboden’. Men moet daarbij denken aan grintwegen, die twee diepe wielsporen hadden met daartusschen het ‘paardepad’: dit alleen, of tezamen met de wielsporen, heette ‘het rijspoor’. Gaarne liet men zijn paard, voor den wagen loopend, niet in dat rijspoor loopen, maar aan den kant van den weg, zoodat het eene wiel door het paardenspoor ging en het andere over den vlakken weg, naast het diepe wielspoor. Dat was voor het paard gemakkelijker, maar bedierf den weg.

Waarom tinnegieter

- Onlangs vroeg mij een kennis of ik wist, waar de benaming ‘politieke tinnegieter’ vandaan komt. Waarom heet iemand die zijn verbeelding in politieke quaesties den vrijen loop laat en er maar op los politiseert, nu juist een politieke tinnegieter? Ja, dat wist ik waarlijk niet hoewel ik mij veel met politiek heb moeten bezig houden (wat denken wij toch vaak weinig na over uitdrukkingen die wij telkens weer gebruiken) maar ik ben ernaar gaan zoeken. Eerst in 't Groote Woordenboek. Maar dat bleek nog net niet aan de Ti toe te wezen! Toen in het Etymologische Woordenboek van Franck-Van Wijk. En daar vond ik: ‘Afkomstig van het Deensche blijspel ““Den politiske Kandestöber”” van L. Holberg (1722), in 1766 onder den titel ““De Staatkundige Tingieter”” in het Nederlandsch vertaald.’ En ik

heb voorts in een Deensch-Duitsch woordenboek gevonden dat ‘Kandestöber’ inderdaad tin- of kannegieter beteekent en dat het woord ook in het Deensch (vermoedelijk na Holberg) een overdrachtelijke naast de eigenlijke beteekenis heeft.

Goed, wij hebben onze politieke tinnegieters dus uit het land van Holberg gekregen: maar waarom noemde die schrijver ze juist t i n n e g i e t e r s ? Wat is er aan dat bedrijf dat hem ertoe bracht? Dat heb ik eens gevraagd aan het lid van onzen Raad dat het Woordenboek er in vertegenwoordigt, Mej. Dr. Van Lessen. En die antwoordde mij dat men h.i. aan bloot toeval moet denken; Holberg heeft eenvoudig gegrepen naar een zeer ongeleerd beroep en greep toevallig een tingieter. Even goed had hem een bakker of een metselaar in den geest kunnen zijn gesprongen.

En daar moeten we ons nu maar aan houden.

C.K.E.

Inboorling

- Wij waren blijkbaar verdwaald en niemand wist eigenlijk waar wij wel te land gekomen waren; de kaarten lieten ons in den steek. Tot een van het gezelschap voorstelde dan maar een ‘inboorling’ op te vangen en hem te pressen ons naar de bewoonde wereld te geleiden. Dat maakte de zaak pikant; nu waren wij in gedachten in de binnenlanden van Afrika en zouden er ‘inboorlingen’ komen, met spies en boog gewapend, en zulk een ‘inboorling’ moesten wij nu vangen.

Toch impliceert het woord i n b o o r l i n g niet het begrip ‘wilde’; een Zeeuw - zegt Van Dale - is een ‘inboorling’ van de Nederlandsche provincie Zeeland, - een Vlaming, een ‘inboorling van Vlaanderen’. En, zij mogen dan nog pijl en boog hanteeren, ons leven loopt bij hen geen gevaar!

In Indië is inboorling bij velen t a b o e ; Onze Overzeesche Gewesten (bijvoegsel bij De Avondpost) maakt er zich vroolijk over dat de zucht in Indië, om de woorden inlander of inboorling te vermijden, zóó ver gaat dat in een Indische krant in allen ernst gesproken werd van inhemers.

Vorderen

- Waarom raakt ons o p v o r d e r e n zoo in onbruik? Vroeger werd ‘vorderen’ alleen maar gebruikt in den zin van: geld vorderen, rekenschap vorderen en dgl.; als de fiscale overheid ons een aanslagbiljet thuis stuurt, heeft zij voor het bedrag, dat daarin is uitgedrukt, een ‘vordering’ op ons. Maar als de militaire overheid onze paarden en auto's opeischt, dan spreke zij van o p v o r d e r e n en o p v o r d e r i n g .

‘Vordering van paarden’ klinkt ons zoo Duitsch in de ooren en waarom zou de Nederlandsche overheid niet Nederlandsch spreken? Daar steekt toch geen schande in?

Durend

- ‘Vincent van Gogh werkte in d u r e n d e extase’. Voor ons is ‘durend’ een germanisme, hd. dauernd, ook al kennen wij er een oud voorbeeld van (‘durentlijk’, bij Camphuyzen). Wij kunnen spreken van altijddurend, eeuwigdurend, voortdurend, maar ‘durend’ alleen is o.i. geen Nederlandsch.

Het gaat hiermee als met b e t e e k e n e n d; wij hebben ‘onbeteekenend’ (in den zin van onbeduidend), ‘veelbeteekenend’, maar ‘beteekenend’ kennen wij niet. Men zegge daarvoor: aanzienlijk, aanmerkelijk, belangrijk.

Richten aan (tot)

- ‘Ik lees in een brief: “wij dienen het protest te richten a a n het departement”; ik meen dat dit niet juist is en dat het moet zijn: richten t o t.’

Wanneer de schrijver met ‘protest’ heeft bedoeld ‘het protesteeren, het protesteerend woord’, dan dient men inderdaad te zeggen t o t; wij richten het woord t o t iemand. Maar als ‘protest’ hier moet worden opgevat als ‘het stuk, den brief’, dan is a a n ter plaatse; wij richten een brief a a n iemand.

Zou

- Sommigen schrijvers willen blijkbaar constructies met ‘zou’ niet gemakkelijk uit de pen; zou het een zekere voorkeur zijn voor de Deutsche syntaxis, die hen dit woord doet vermijden?

Wat zegt men van het volgende: ‘Natuurlijk houdt het eene met het andere verband, maar men vergiste zich, meende men, dat het laatste uitsluitend gevolg van het eerste zou zijn?’ ‘Men vergiste zich, meende men, ...’; dat vinden wij echt Duitsch gekleurd!

-Isch

- ‘Het zal helaas niet altijd mogelijk zijn’, schrijft een lid, ‘het achtervoegsel -i s c h te omzeilen; hoe zouden wij uitdrukkingen als ““pessimistisch (een pessimistische opvatting)”” kunnen vermijden’.

Waarom is ons lid zoo ‘pessimist’, waarom heeft hij zulk een ‘pessimiste’ opvatting? Analoge (niet ‘analogische’) vormingen hebben wij toch in: egoïste, optimiste, idealiste, - oordeelt een ander lid.

Schrijven

- Wist U al, dat het zelfst. naamw. ‘schrijven’ ook in het meervoud gebruikt wordt? ‘Wij verwijzen naar de schrijvens van ons kantoor van....’, las ik dezer dagen in een machineschrijven, dat ik van een groot ‘huis’ ontving.

Uwer majesteits

- ‘God behoede de nieuwe telg uit Uwer Majesteits geslacht.’ Aldus een hooge overheidspersoon, ter gelegenheid van de geboorte van het prinsesje.

Het geslacht van Hare Majesteit is: Hare Majesteits geslacht, of: Harer Majesteit geslacht.

Krantentaal

- Een kras voorbeeld - schrijft een lid - van den slechten invloed van de krantentaal op het Nederlandsch vond ik in een van onze groote dagbladen, waar men sprak van ‘wederrechtelijk te v e r v o e g e n over deelen van een mandaatgebied’. (Hd. verfügen = beschikken.)

‘Grootbanken handhaven liquiditeit’ schreeuwt een ander dagblad ons in het oor; men schijnt langzamerhand onze taal aan het ‘liquideeren’ te zijn!

Verzorgen

- ‘Onze kalender, samengesteld door de heeren X en Y, werd weder door de Drukkerij Z verzorgd.’

Krijgt hiermee die drukkerij een pluimpje voor haar goede zorg, en de heeren X en Y krijgen niets? Of was het alleen maar de bedoeling te zeggen, dat de kalender g e d r u k t is door Z? Maar waarom het dan niet gezegd?

‘De omslagteekening werd verzorgd door den heer A’; ook al zoo'n zorgzame mijnheer.

-Wezen

- Het verslag in de krant van een zitting van den Amsterdamschen Gemeenteraad legt een der wethouders de woorden in den mond: De aangebrachte bezuiniging op het krankzinnigenwezen bedraagt.....

Zoo ergens, is hier toch wel dit ‘wezen’ misplaatst. De spreker bedoelde natuurlijk: de bezuiniging, aangebracht bij de verpleging der krankzinnigen.

Gedegen

- ‘Het (Nederlandsche cricket-) elftal speelt in een zeer gedegen stijl.’

G e d e g e n stijl is nonsens; ‘gedegen’ is: vast, dicht, ineengedrongen, gestold, compact, sterk. Gedegen goud, en bij overdracht, een gedegen betoog, dat gaat, maar gedegen s t i j l gaat niet. (Toen wij een lid van onzen Raad eens de uitdrukking ‘gedegen mensch’ voorlegden, riep deze uit: Ongelooflijk!)

Weeswater

- Bij het indikken van melk onder verminderden druk wordt de ontwikkelde damp verdicht door koud water in den condensor te spuiten. Het afloopende water hoorde ik door den condenseur ‘weeswater’ noemen. Dit was klaarblijkelijk een verbastering

van het Engelsche 'waste water'. (Niet te verwarren met weesvader; dat is weer wat anders.)

Gesperd staan

- Bij een telefoontoestel, dat tijdelijk buiten gebruik gesteld was, vonden wij de volgende aankondiging: 'Dit toestel staat gesperd'. Kan het Duitscher?

Labiodentaal

- Het was maar een grapje; de vorm labiodentaal duidt aan een letter, die met lip en tanden wordt uitgesproken. Lip: labrum, labium; lipletter: litera labialis. Tand: dens (dentis). Labio-dentaal.

Koopmanstaal

- 'Muttersprache' hekelte weer eens de taal van den koopman, met haar overmaat van ouderwetsche, opgesmukte en opgeblazen zinswendingen, een taal die hij zelf, bij het spreken, als 'kindisches Zungenreden und Gelall von Toren' veroordeelen zou. Wat de hovenier van den taaltuin - zegt het blad - aan onkruid zorgvuldig uitwiedt, zaait de koopman er rustig weer in en al is de bloem nog zoo leelijk en riekt zij nog zoo kwalijk, voor den koopman is zij blijkbaar schoon en lieflijk van geur.

Het blad verwondert er zich over dat juist de zakenman, die toch bij uitstek 'zakelijk' is, zakelijk denkt en spreekt, zoodra hij de pen ter hand neemt (of voor zijn schrijfmachine gaat zitten) zich verliest in 'uferloses Geschwätz'.

Ook met de zoo geroemde Deutsche 'Gründlichkeit', maar dan geparodiëerd door den koopman, steekt 'Muttersprache' den draak. Een fabrikant van een tandpasta put zich uit in omschrijvingen hoe men een tube openschroeft en hoe men dan den inhoud toepast. Blijkbaar uit vrees dat men anders de tube met een cirkelzaag te lijf zou gaan en de pasta op zijn eksteroogen smeren!

Dit alles geldt natuurlijk den Duitshen koopman; maar wij, die zoo gretig aanvaarden wat de oostenwind hierheen blaast, mogen ons wel eens afvragen, of ook wij misschien, zij het dan in iets mindere mate, aan dit euvel mank gaan.

Jaarvergadering.

De algemeene vergadering van leden zal dit jaar gehouden worden op Zaterdag 28 October a.s. in het 'Polmanshuis', Warmoesstraat 197-199 te Amsterdam, des namiddags te half vier.

Punten van behandeling:

1. Opening door den Voorzitter.
2. Notulen van de vorige Ledenvergadering.

3. Ingekomen stukken.
4. Jaarverslag van de Secretaresse.
5. Jaarverslag van den Penningmeester.
6. Rapport van de Commissie tot het nazien van de rekening, benoemd in de vergadering van 29 October 1938.
7. Benoeming van een Commissie tot het nazien van de rekening over het vereenigingsjaar 1939-1940.
8. Verkiezing van twee bestuursleden. (Aan de beurt van aftreding zijn de heeren F.J.W. Drion en J.T. Duyvis. De aftredenden zijn terstond herkiesbaar.)
9. Rondvraag.

[Nummer 11]

Eerbied voor de taal.

Wij Nederlanders hebben dikwijls maar weinig liefde voor onze taal en wij maken er ons veelal niet druk over, als een vreemdeling haar met onverschilligheid bejegent. Hoe anders is het te verklaren dat wij toestaan, dat een Amerikaansche firma hier haar product verkoopt onder den naam Palmolive-zeep en dat een andere soort zeep, naar ik meen een Hollandsch artikel, alsmede een margarine-soort welke, geloof ik, ook hier te lande gemaakt wordt, aan het publiek worden aangeboden onder namen als Sunlight en Blue Band. Koopers en verkoopers weten dikwijls niet hoe zij die drie woorden moeten uitspreken en het toont m.i. weinig eerbied voor onze nationaliteit, dat de fabrikanten het niet de moeite waard achten er Nederlandsche namen voor in de plaats te stellen. Wanneer zal in ons land een beweging ontstaan tegen het koopen van goederen welke, onnoodig, onder vreemde namen aangeboden worden?

En wanneer zullen wij eens ophouden met verkeerd Engelsch te gebruiken? De winkeliers verkoopen rosbief, cornétbief, bacón (ook genaamd baken-spek), stemgember (stem ginger, d.i. confiture gemaakt van den stam der gemberplant) en Amerikaansche soupen in blik. Ook eet men tegenwoordig in Holland toffés.

Spel en mode spelen ook een rol. Iedereen speelt tegenwoordig brits en maakt af en toe een mans; de maat heet natuurlijk partner (met een korte a). De Engelschen namen pyjamas over uit het Hindostansch en nu dragen bij ons ook de vrouwen píamaas als nachttoilet.

Dank zij de filmreportage kan tegenwoordig ook een Hollandsch verhaal een happy end (m.z. ending) hebben; verschillende dagbladen lieten eens een minister, bij de verdediging zijner begroting in de Tweede Kamer, het woord head expenses gebruiken (in de Handelingen stond gelukkig overhead expenses); in een Amsterdamsche studenten Almanak kan men limmericks vinden; een vergunninghouder hier ter stede vond voor zijn etablissement den naam Slip inn uit (English spoken, concert daily); een heer in een dagblad-feuilleton verschijnt in een diner-jacket (dinner jacket).

Al zeggen tegenwoordig de slagtersjongens niet meer p'rdon, maar sorry, wanneer ze u bijna met de fiets onderstboven rijden, toch zijn wij nog lang niet zoo sterk in Engelsch als in Fransch, gezien b.v. de vertalingen uit eerstgenoemde taal. In een krantenbericht zag ik police officer vertaald met politie-officier, in een ander licor (Amerikanisme voor liquor) met likeur. De recensent voor Amerikaansche litteratuur

van een groot dagblad had het over boodschaploopers, waar de auteur over shipping clerks gesproken had; de vertaler van een Engelschen roman, waarin een touristen-zeereis voorkwam, wist geen raad met den quartermaster die als watchman aan de valreep stond en maakte er een wachtmeester van. Of men iemand toeroept: stop!, dan wel: halt!, in beide gevallen gebruikt men een woord dat aan een vreemde taal ontleend is, maar men kan toch ook te veel stoppen. Stoppage (het stoppen van gaten in weefsels, natuurlijk geen Engelsch), stoppen (stilhouden of doen stilhouden) en stopzetten (doen stilhouden) zijn toch zeker alle drie bastaardwoorden in onze taal; zij worden echter door Van Dale niet als zoodanig gesignaleerd. Het lijkt mij dat wij ze geen van drieën noodig hebben; men kan b.v. het verkeer even goed stilzetten als een horloge, terwijl een trein even goed stil kan houden als stoppen.

Echte Anglicismen halen wij ook onnoodig in onze taal binnen, den laatsten tijd; men kan in het Engelsch zeggen: the conversation dried up, maar het is verkeerd in onze taal te spreken van

de opdroging van een bedrijf, wanneer men bedoelt het verlopen der onderneming. Overlap en overlappen zijn volgens Van Dale reeds in onze werktuigkundige terminologie opgenomen, maar dan wordt het toch tijd dat men er andere woorden voor vindt; in een wetenschappelijke voordracht heb ik al eens hooren spreken over invloedssferen welke elkander overlappen (over elkander heenvallen).

Wanneer zullen wij tot bezinning komen?

MENKMAN.

Van onze leden.

Het dagelijks(ch) inzenden

- Een van onze leden schrijft: In een ambtelijke circulaire komt dit zinsdeel voor: 'indien U nalatig zijt in het dagelijksch inzenden van de copieën uit Uw afleveringsregister....'

Een debat over de taalkundige waarde hiervan liep uit op de volgende vragen:

1. Is het geoorloofd, hier te spreken van 'het inzenden'?
2. Is het woord dagelijks(ch) een bijwoord of een bijvoeglijk naamwoord?
3. Indien het een bijvoeglijk naamwoord is, moet dan niet dagelijksche geschreven worden?

Het lid van onzen Raad, dat op ons verzoek van deze vragen had kennis genomen, antwoordde daarop als volgt:

* 1. Het is, dunkt mij, juist in dit geval te spreken van 'het inzenden'; 'nalatig in de inzending van enz.' lijkt mij niet wel mogelijk.

2. 'Dagelijks(ch)' kan zoowel als bijv. nw. als als bijw. worden opgevat. Daar 'inzenden' formeel een znw. is, mag men de bepaling een bijv. nw. noemen, maar dan moet dat woord ook verbogen worden. Doch ik voel 'inzenden' nog zoozeer verbaal, dat voor mij 'dagelijks' daardoor ook bijwoord blijft en dus geen buigings-e behoeft. In 'het dagelijks inzenden' is het verband tusschen het tweede en het derde woord, dunkt mij, nauwer dan in 'het dagelijksche inzenden', en de beteekenis is in beide gevallen ook niet heelemaal gelijk.

Den boog der 'spaarzaamheid in de uitdrukking' al te sterk gespannen?

- De krant vertelt ons van een voetbalclub, die er een eigen ziekenkamertje op na houdt, met instrumentarium voor sportieve spoedoperaties. Zeker, wij zijn verstandige lezers, zéér verstandige lezers zelfs, en wij begrijpen dus best wat hier de bedoeling is, maar laat ons toch maar wat oppassen: straks verdraagt de boog de spanning niet meer en dan zitten wij met de stukken!

-Isch

- In ons nummer van October heeft een lid er op gewezen, dat wij vormingen met -isch in vele gevallen kunnen vermijden en dat wij in plaats van: een pessimistische opvatting, gerust kunnen spreken van: pessimiste opvatting; evenals wij voor: egoistisch, optimistisch, idealistisch, kunnen zeggen: egoist, optimist, idealist.

Dit, zegt een lid van onzen Raad, is m.i. niet juist. * Het achtervoegsel -isch is een geheel Nederlandsch achtervoegsel geworden, hoezeer van Duitschen oorsprong, evenals -es en -ist (van substantiva), hoezeer van Fransche afkomst. Wij behoeven dus dat achtervoegsel niet te omzeilen, en kunnen het ook niet, wanneer wij een adjectief noodig hebben, dat past bij een zelfst. nw. op -isme: atheïstisch, egoïstisch, imperialistisch, legitimistisch, orangistisch, pessimistisch, protectionistisch, socialistisch, enz. enz. Daarvoor in de plaats te willen stellen adjectiva, gelijkkluidend met de bijbehorende persoonsbenoeming: egoïste, idealiste, is geen verbetering. Want dat is overneming van een Fransch taalgebruik, dat bij ons niet bestaat.

Een enkele moderne schrijver (Couperus bv.) moge dat soms doen, het Wb. der Nederl. Taal noemt zulk gebruik terecht ongewoon. En gaan wij even verder, dan blijkt vanzelf wel, dat het niet Nederlandsch is. Zal men van een 'rationaliste beschouwing' spreken? De Franschen gebruiken wel het adj. rationaliste. Of van 'socialiste theorieën'? De Franschen doen dat. Het is voor mij weinig twijfelachtig, of Couperus, Robbers en zulken kozen ter afwisseling die adjectieven op -ist onder invloed van hun Fransche lectuur.

Wij overnemen

- Ons lid Mr. C.H. Thiebout heeft van een boomkweker een catalogus ontvangen, die smakelijk is uitgevoerd, maar ontsierd wordt door ergerlijke germanismen. 'Wij overnemen de planting'. 'Wij reserveeren tot afroep'. 'De 100 stuksprijs', en nog veel meer. Als deze kweker zijn boomen even slecht verzorgt als zijn taal, dan zullen het rare vruchten zijn, die zijn koopers zullen oogsten!

Regelmatig

- 'Voor regelmatig gebruik van korte trajecten neme men een trajectkaart.' Zoo staat het in het nieuwe spoorboekje. Tijdens een persconferentie deelde een hoofdinspecteur van de spoor den aanwezigen mede, dat 'de dienstregeling der treinen tusschen Leiden en Woerden werd gewijzigd in een regelmatigen uurdienst'. Natuurlijk was het niet de bedoeling van dezen hoofdamtenaar der Nederlandsche Spoorwegen uit te drukken, dat er een einde was gemaakt aan de onregelmatigheden, die op dit traject voorkwamen. In de beide hier genoemde gevallen is het woord 'regelmatig' gebruikt in den zin van hd. regelmässig; in onze taal dient men hier te zeggen: g e r e g e l d .

Foutloos

- ‘Het spoorboekje is niet foutloos’ zoo wordt gezegd. Dit ‘foutloos’ is niet zonder bedenking; wij moeten met dit -loos wat voorzichtig zijn en niet al te veel naar het Oosten of het Westen kijken. Laat ons -loos gebruiken uitsluitend om een gemis uit te drukken en het niet laten verzwakken tot niets dan een ontkenning.

Goed, wij hebben nu eenmaal rookloos kruit en naadlooze buizen en naamlooze vennootschappen, maar laat het daar dan bij blijven. Wij hebben waarlijk geen behoefte aan ‘foutlooze’ spoorboekjes; als deze boekjes ‘vrij van fouten’ zijn, is het ons ruim voldoende.

Onbestemd

- ‘De post, de scheepspapieren en menige passagier van bestemde en onbestemde nationaliteit werden van boord gehaald’. Dit *o n b e s t e m d* lijkt ons een woord van ‘onbestemde’ nationaliteit: Duitsch is het niet (want dan zou het moeten luiden ‘unbestimmt’) en echt Nederlandsch is het toch eigenlijk ook niet. ‘Door den invloed der Hoogduitsche taal- en letterkunde bij ons in zwang gekomen’, zegt het Wdb., dat een heele reeks van schrijvers aanhaalt, die dit woord hebben gebezigd. ‘Het woord is intusschen, ondanks een zoo algemeen gebruik, zeer stellig als een germanisme te beschouwen. Ons “bestemmen” heeft een geheel andere beteekenis dan hd. “bestimmen”; het laatste wordt bij ons door “bepalen” teruggegeven*); slechts in enkele gevallen beantwoordt het aan ons “bestemmen”. “Onbestemd”, in den hier vermelden zin, is dus eene onjuiste uitdrukking, die slechts verwarring veroorzaken kan.’

Rûchte

- Naar aanleiding van ons artikel ‘Van rams en ruma’ in de vorige aflevering schrijft een lid: ‘Wat zoudt U denken van *r u i g g o e d* of van *r u i g t e*. Ik ben tot deze woorden gekomen via het Friesche woord: ‘rûchte’, dat verschillende beteekenissen heeft. B.v. een watervogel bouwt zijn nest van *r û c h t e*, allerlei plantenafval; een egel verstopt zich in het najaar onder *r û c h t e*. De begroeiing van een berm, een slootkant of een ander niet bewerkt gedeelte van een bouwland noemt men ook wel *r û c h t e*. ‘Yn 'e rûchte’ beteekent: ten naaste bij, ongeveer, globaal, naar schatting. Het woord rûchte heeft dus altijd iets in zich van ‘niet nauwkeurig omschreven’ of

*) “terug”gegeven; zoo staat het er werkelijk. Men verwijt ons wel eens, dat wij al te aanhoudend op het aanbeeld der germanismen hameren; maar als wij nagaan, dat Verwijs of De Vries zelf (zij zijn de bewerkers van de grootste helft van deel X, zegt het voorbericht) - De Vries, die zich met zulk een kracht te weer stelt tegen “het onmetelijk heir der germanismen”! - bij de bestrijding van een germanisme als “onbestemd” zich een veel erger germanisme laat ontsnappen, dan gevoelt men toch wel, dat wij niet anders *m o g e n* doen dan voor en na, zonder ophouden en met allen nadruk, te wijzen op het gevaar, dat ook de besten onder ons bedreigt.

ook 'niet gecultiveerd'. Vandaar mijn voorstel 'Ramsch' te vertalen door ruigte of ruiggoed.

Een nieuwe krantenvondst.

In onze dagbladen kwam dezer dagen een bericht voor, met het opschrift: 'Pendeldienst van de Nederland'. En met kennelijk welgevallen wordt het schoone woord nog driemaal aangewend in het korte stukje.

Nu, en wat zou dat? Begrijpen de lezers niet, wat dat voor een rarigheid is? dat komt van hun domheid. Voor 'ons, journalisten' is het een doodgewone zaak. Een pendeldienst, dat zeggen wij altijd. In Amsterdam rijden (of zullen wij 'varen' gaan zeggen?) wij geregeld met een pendeltram naar een pendelboot; er varen immers ook pendelbussen naar Schiphol. Zoo brengen 'wij, journalisten' onze moedertaal spoedig tot volmaaktheid.

Jaarvergadering.

De jaarlijksche vergadering van leden heeft plaats gehad op Zaterdag 4 November j.l., in het Polmanshuis te Amsterdam.

Het verslag van deze vergadering zal worden opgenomen in het nummer van December a.s. De verslagen van secretaresse en penningmeester, met het kas-overzicht en de verklaring van de commissie tot het nazien der rekening, volgen hieronder.

Jaarverslag van de secretaresse.

Het verslag over het achtste vereenigingsjaar, dat op 31 Mei j.l. is afgelopen, geeft geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Het Genootschap heeft zijn werk geregeld kunnen voortzetten; ons deskundig College heeft ons ook in het afgelopen jaar overvloedig bewijzen gegeven van zijn belangstelling en vele leden hebben medegewerkt aan het orgaan. Er is dus alle reden tot tevredenheid. Ook de pers heeft dit jaar weer van een steeds stijgende belangstelling in ons werk blijk gegeven. Wij stellen dit met waardeering vast.

Het bestuur is op geregelde tijden bijeen gekomen ter afdoening van de loopende zaken. Een bestuurslid, dat verhinderd was een vergadering bij te wonen, is op de vriendelijke gedachte gekomen zijn aanwezigheid af te koopen door een aanmerkelijke gift ten bate van het genootschap.

Teleurstellingen zijn ons niet bespaard geworden; wie een werk onderneemt als het onze, weet dat teleurstellingen hem wachten, maar de gunstige factoren blijven overwegen.

Een groep lezers heeft gemeend zich van ons te moeten afwenden. Dit is stellig te betreuren, in het bijzonder wegens de reden daarvan: gebrek aan belangstelling in taalzaken; maar nu dit verlies is goedgeemaakt door het toetreden van nieuwe leden en lezers, van wie wij willen aannemen, dat hun belangstelling van meer blijvenden aard zal zijn, mogen wij ons over de ondervonden teleurstelling heenzetten.

De verspreiding van het orgaan is uitgebreid; het bestuur heeft besloten het maandblad, dat tot nu toe, behalve aan de leden en lezers, werd toegezonden aan circa 250 dag- en weekbladen, zoowel hier te lande als in Indië, ook toe

te zenden aan de 120 societeiten in ons land. Geldelijk gewin wordt daardoor niet verkregen, integendeel, maar geldelijk gewin is ook niet het doel waartoe het genootschap werd opgericht; het doel is in breede kringen van ons volk belangstelling voor de taal te wekken en die belangstelling levendig te houden. Dit doel wordt door de vergrootte rondzending gediend.

Het is een verblijdend teeken, dat het streven van ons genootschap steeds meer wordt gewaardeerd. In een bespreking, welke onze voorzitter heeft gehad met den secretaris-generaal van een van onze Regeeringsdepartementen, is opnieuw gebleken, dat bij de Regeering veel belangstelling bestaat in ons werk en dat onze opmerkingen op het stuk van de taal daar in goede aarde vallen. Dat het Hoofdbestuur der P.T.T. in de kwestie Kengetal-Netnummer onze zijde heeft gekozen is den leden uit ons orgaan bekend; het orgaan van deze tak van overheidsbedrijf heeft de ambtenaren er toe opgewekt belangstelling te toonen in ons werk en gebruik te maken van ons aanbod om op bijzondere voorwaarden een abonnement op ons maandblad te verkrijgen.

Het gebruik, dat het Normalisatie-Bureau van de diensten van ons genootschap maakt, en de steun, welken het ons daartegen verleent, strekt dit bureau tot nut en ons tot bevrediging. En dat er leden zijn, die zich hebben genoopt gevoeld in den kring hunner kennissen een voordracht te houden over het gebruik der Nederlandsche taal, geeft reden tot voldoening; niet minder ook, dat na zulk een voordracht eenigen der toehoorders tot ons genootschap zijn toegetreden.

Er zijn teekenen, die er op wijzen dat op het gebied der zuivering van de technische taal in haar vollen omvang, zoowel hier te lande als in België, belangrijke gebeurtenissen te wachten zijn; het is nog te vroeg om hierover in details te treden.

Het aantal leden en lezers bij het begin van het vereenigingsjaar bedroeg 330; sedert zijn toegetreden 84 leden en lezers en moesten 66 wegens overlijden of bedanken worden afgevoerd, zoodat aan het eind van het vereenigingsjaar het genootschap telde 348 leden en lezers; en één donateur.

* * *

Dit verslag loopt over een tijdvak, dat zijn afsluiting heeft gevonden met het einde van de maand Mei van dit jaar. Sedert dit tijdstip heeft zich over ons werelddeel een noodlot voltrokken, dat duizenden in ellende heeft gestort en waarvan het einde niet is te voorzien. Ons land, hoewel niet direct daarbij betrokken, heeft er den weerslag van ondervonden en wij allen zien de toekomst met zorg tegemoet. Is het wel ter plaatse - zoo zullen velen van ons zich hebben afgevraagd - dat wij in deze omstandigheden onze aandacht blijven schenken aan de belangen van de taal en daarvoor de belangstelling van anderen vorderen?

Ons dunkt, deze vraag kan bevestigend worden beantwoord; ook thans, ja zelfs in het bijzonder in dezen tijd, hebben wij een plicht te vervullen jegens onze taal, dienen wij haar te eeren en te beschermen. Het mag ons niet voldoende zijn, dat wij de grenzen des lands willen vrijwaren voor aantasting en onze materieele belangen met

kracht verdedigen; wij dienen indachtig te zijn dat op ons de plicht rust ook dat bezit te beschermen, welks waarde niet in geld is uit te drukken, maar zonder hetwelk een volk niet kan bestaan. En daartoe behoort de taal; stellig niet in de laatste plaats!

Jaarverslag van den penningmeester.

In het afgelopen jaar zijn onze ontvangsten evenals de uitgaven voor de verschillende onderdeelen van ons werk, ongeveer gelijk gebleven aan die van het vorige verenigingsjaar. De op 31 Mei 1939 achterstallige contributies bedroegen *f*51.50, waarvan een gedeelte waarschijnlijk oninbaar zal blijken wegens overlijden of de onmogelijkheid van het buitenland uit te remitteren. Giften werden dit jaar niet ontvangen.

Om te voorkomen dat onze Vereeniging bij onzen geldschieter te veel in het debet geraakt gedurende den loop van een verenigingsjaar, zou het Bestuur het zeer op prijs stellen indien alle leden in het vervolg hun contributie aan het begin van het verenigingsjaar, dus telkens zoo spoedig mogelijk na 1 Mei zouden willen voldoen.

De in 1938 uitgeschreven prijsvraag vergde in 1937/38: *f*113.73, en in 1938/39: *f*183.83, waar tegenover een speciale gift van *f*150. - stond. Verdere uitgaven zijn uit dezen hoofde niet meer te verwachten.

De op onze reserve gemaakte rente komt dit jaar niet meer onder de ontvangsten voor, aangezien het Bestuur die direct bij de Reserve zelf wenscht te boeken. De onder uitgaven vermelde *f*31.92 stelt de over 1937/38 gemaakte rente voor. Het batig saldo over het jaar 1938/39 van *f*97.97 dient dus eigenlijk met dat bedrag te worden verhoogd, het saldo over het jaar 1937/38 daarmee verlaagd.

Kas-overzicht 1938/9

ONTVANGSTEN			UITGAVEN
Saldo 1 Juni 1938		<i>f</i> 214.46	Orgaan <i>f</i> 413.95
			Porti <i>f</i> 121.16
Contributies:			Kantoorbehoeften <i>f</i> 53.20
vorige jaren	<i>f</i> 40.-		Abonnementen <i>f</i> 7.50
1938/39	<i>f</i> 793.50		Redactie en honoraria <i>f</i> 120.-
vooruitbetaald	<i>f</i> 101.50		Zaalhuur <i>f</i> 10.-
	_____	<i>f</i> 935.-	Bindkosten enz. <i>f</i> 42.65
Jaargangen en omslagen		<i>f</i> 13.50	Prijsvraag <i>f</i> 183.83
Banden		<i>f</i> 11.50	Inningskosten <i>f</i> 0.88
Inbinden		<i>f</i> 5.50	Rente 1937/38 bijgeschreven op Spaarbank <i>f</i> 31.92
Diversen		<i>f</i> 4.60	Kassaldo (postgiro) 31 Mei 1939:

vooruitbetaalde <i>f</i>	
contributie	101.50
Batig Saldo	<i>f</i> 97.97
	_____ <i>f</i> 199.47

_____	_____
<i>f</i>	<i>f</i> 1184.56
1184.56	

=====

=====

=====

De ondergeteekenden, H. Kleinhoonte en Mr. H.J.D. Revers, in hunne qualiteit van leden der commissie tot het nazien der rekening over het vereenigingsjaar 1938/1939, als zoodanig benoemd in de ledenvergadering van het genootschap op 29 October 1938, verklaren de boeken en bescheiden, betrekking hebbende op deze administratie, te hebben gecontroleerd en accoord bevonden.

Amsterdam, 4 Augustus 1939.

's-Gravenhage, 13 September 1939.

(get.) H. KLEINHOONTE.

(get.) H.J.D. REVERS.

[Nummer 12]

Bede om hulp.

Men verneemt dikwijls de klacht, dat onze overheid zoo weinig medewerkt, waar het betreft de bevordering van de zuiverheid der taal, ja zelfs dat zij, in plaats van mede te werken, zoo menigmaal in de stukken, die van haar uitgaan, een slecht voorbeeld geeft.

Het dient te worden erkend, dat de klacht niet geheel en al ongegrond is; wij allen hebben wel eens het hoofd geschud wanneer wij een staaltje van deze ‘overheidstaal’ onder de oogen kregen.

Wij spreken nu niet over de zgn. ‘Kanselarijtaal’; dat is een taal op zich zelf, die mag men niet meten met den maatstaf, die voor ons geldt. Natuurlijk, als onze regeeringsambtenaren zelf tot de overtuiging zouden komen, dat hun taal wel eenige herziening kon velen, en zij zelf zouden de hand aan den ploeg slaan, dan zou niets ons behoeven te beletten zulk een poging van harte toe te juichen.

Zoo is elders in deze aflevering sprake van het woord ‘dezerzijds’, gebezigd in een verklaring van den Minister van Buitenlandsche Zaken (‘dezerzijdsche goede wil’); allerminst een fraai woord, en misschien gemakkelijk te vermijden, maar een gevaar zien wij er niet in. Er is niet veel kans dat dit woord in de dagelijksche schrijftaal zal doordringen. Als een vader zijn zoon aanspoort tot ijver bij zijn studie en daarbij wijst op de opofferingen, welke hij, de vader, zich ten behoeve van zijn zoon heeft

getroost, zal deze vader er niet licht toe komen te spreken van de ‘dezerzijdsche opofferingen’.

Anders evenwel staat de zaak, als de overheid woorden bezigt die heel bepaald fout zijn, maar toch dicht genoeg bij de goede woorden staan, om zonder erg aanvaard en in de gewone taal opgenomen te worden.

Zoo heeft onze militaire overheid het woord *v o r d e r e n* in omloop gebracht en dat is een kwaad ding. Nu op eens leest men overal van auto's die ‘gevorderd’ worden. Wie het woord voor het eerst ziet, kijkt even op; hij vraagt zich af, wat dat nu weer voor een vreemd woord is. Maar veel tijd is er niet om lang daarover na te denken; als men het den volgenden dag weer leest, schijnt het al iets minder vreemd en spoedig valt er niemand meer over: het kwaad is geschied.

Want een kwaad is het stellig: een goed woord uit ons spraakgebruik verdrongen en daarvoor in de plaats gesteld een woord, klaarblijkelijk gedachteloos overgenomen van onze Oosterburen. Een fout woord.

Stellig een *f o u t* woord; want wij kunnen niet spreken van de ‘vordering’ van auto's: onze taal vraagt hier *o p v o r d e r e n* en *o p v o r d e r i n g*. Immers, wat geven de woorden met *o p* (opvorderen, opeischen, opvragen) te kennen? Dat iemand (of iets) gevraagd, geëischt, gevorderd wordt door iemand die hooger is - of zich hooger waant - in macht of rang, dan degene tot wien die vraag, die eisch, die vordering komt. *O p* wil in deze gevallen n.l. zeggen ‘tevoorschijn’, maar eigenlijk en ouder: ‘naar boven’, d.w.z. naar de plaats waar de machtige eischer zit. Zoo gaat het ook met ‘brengen’ tegenover ‘*o p b r e n g e n*’: wie iets brengt kan dat doen aan zijn gelijke of zelfs aan zijn mindere; wie iets opbrengt niet. Evenzoo is er verschil tusschen: ik vraag hem geld (te leen b.v.) en: ik vraag het geld *o p* (waarop ik recht heb, omdat het mijn eigendom is).

Het gevolg van deze differentiatie is een ander verschil. Vroeger kon men zeggen: ik eisch de stad - in den zin van 'ik eisch uit hoofde van mijn macht de o v e r g a v e van de stad' of: 'dat de stad wordt o v e r g e g e v e n'. Thans is dat onmogelijk, doch men kan nu wel zeggen: ik eisch de stad o p. Met andere woorden: het object bij werkwoorden als 'vorderen' en 'eischen' is in deze beteekenis altijd verbaal, dat bij o p v orderen, o p e ischen, o p v ragen - nominaal. Daarom kunnen de autoriteiten wel de 'levering van motorrijtuigen vorderen', maar de 'motorrijtuigen zelf' alleen 'opvorderen'. Bij 'vorderen' geldt dan bovendien nog dat het tegenwoordig in zeer beperkt gebruik is; wij noemden reeds in onze aflevering van October: geld, rekenschap vorderen, beide wat ouderwetsche, min of meer staande uitdrukkingen. 'Eischen' wordt veel vrijer gebezigd en 'vorderen' - dat veel ouder is dan opvorderen - heeft nu een duidelijk waarneembare Deutsche kleur gekregen.

* * *

Zoo. En nu; wat moet er nu gebeuren? Onze leden weten het nu, en onze lezers; en de kranten krijgen het te zien en overal waar Onze Taal wordt verspreid, in de omringende landen, tusschen de bergen van Zwitserland, in Oost-Indië en in de West; in het warme Carolina en het koele Canada; in het verre Australië en in China, waar ook de krijg woedt - overal waar Nederlanders zijn die voelen voor hun taal, daar zal men het nu weten. Maar zal men het ook weten dáár, waar het kwaad zijn oorsprong heeft? - zal men het daar weten en iets willen doen?

Waarom moeten w i j het eigenlijk zijn, die over deze dingen spreken? Met vriendelijke woordjes, omzichtig, om maar niemand te ontstemmen en daardoor misschien tegen ons in te nemen; vriendelijk, omdat wij immers iets hebben te vragen, moeten hopen op gehoor. Of men toch de taal wat zal willen ontzien.

Waarom moeten w i j dit alles doen? Omdat wij betere vaderlanders zijn dan die anderen, die ons dit aandoen? Dwaasheid, wij hebben de vaderlandsliefde niet in pacht; wij hebben niets om ons op te laten voorstaan. Het is alleen maar, als men het toch maar wist, als men maar een beetje kon meegevoelen.

Intusschen, een gaaf stuk van de taal is alweer losgewrikt en dreigt in zee te storten; laat er hulp komen, voor het te laat is.

Van onze leden.

Schoonheidsfout

- Een lid vraagt om een goede vertaling van het Deutsche woord 'Schönheitsfehler'. 'De auteur van een bij ons in bewerking zijnde uitgave op het gebied van schoonheidsverzorging kan hiervoor geen goede Nederlandsche vertaling vinden en wilde "Schönheitsfehler" onvertaald overnemen. Het woord schoonheidsfout achtte hij niet bevredigend en hij meende, dat deze letterlijke vertaling als germanisme beschouwd moet worden. Wat is Uw meening hierover? We hebben nog gedacht aan het woord schoonheidsfeilen.'

‘Schoonheidsfout’ lijkt ons inderdaad een te letterlijke vertaling van het Duitse woord en dit bezwaar drukt o.i. eveneens op het door ons lid geopperde woord schoonheidsfeil.

Voor zoover wij weten wordt in werken als door ons lid bedoeld doorgaans het Duitse woord gebezigd en dan tusschen aanhalingsteekens geplaatst. Misschien zou in den context soms ook het enkelvoudige fout, of tekort, of gebrek wel passen.

In het algemeen zouden wij er voor zijn ‘Schönheitsfehler’ te vernederlandschen met aesthetische fout, d.i. een fout tegen de eischen der schoonheidsleer. ‘Aesthetisch’ kan nl. allerlei betrekkingen tot het znw. aethetica uitdrukken en behoeft volstrekt niet altijd ‘schoon, fraai of sierlijk’ te beteekenen. Men vermijdt bovendien op deze manier de samenstelling, die immers vaak minder Nederlandsch is dan een uitdrukking die bestaat uit een bnw. en een znw.

Regelmatig

- De Mij X te Amsterdam schrijft aan een Nederlandsen belanghebbende in Urbitanië:

‘..... wij hebben dit artikel vroeger regelmatig geëxporteerd naar Urbitanië, maar nu wil het er niet meer in.....’

De Nederlandse belanghebbende kon hieruit opmaken dat de maatschappij het artikel regelmatig (dus: correct, zonder onregelmatigheden) had geëxporteerd. De mededeling als zodanig was echter niet van groot belang. Wij beginnen niet te veronderstellen dat een exporteur onregelmatigheden pleegt in zijn zaken. Wèl was het van belang geweest te weten of de Mij X het artikel geregeld, dus verschillende keren en met min of meer gelijke tussenpozen, had geëxporteerd.

G-n.

Toeslag

- De Wagons-Lits vraagt voor haar accomodatie in den Edelweiss een zekere bijbetaling; zij geeft daartegen een biljetje af, dat in het Fransch door haar genoemd wordt ‘Coupon de Supplément’ en in het Nederlandsch ‘toeslagbiljet’. Het zou beter zijn, oordeelt een lid, hiervoor het woord b i j s l a g (of supplement) te bezigen.

Kanons

- Een van onze leden heeft er zich over verwonderd, dat sommige landgenooten den meervoudsvorm van ‘kanon’ maken door aanhechting van een s, in plaats van (n)en.

Voor zoover wij weten, zijn het de militairen, die den vorm ‘kanons’ bezigen; wij mogen dezen vorm dus beschouwen als behoorende tot de vaktaal. De meervoudsvorm ‘kanons’ zal dateeren uit den tijd, toen het woord nog een sterk Franschen klank had; in de legertaal zijn nog vele oude vormen te vinden.

Ons lid de heer M.P. Kokje deelt ons mede dat, voor zoover hem bekend, de meervoudsvorm kanons alleen gebruikelijk is bij de Marine. Bij de landmacht wordt gesproken van ‘vuurmonden’ of ‘stukken geschut’ en slechts bij uitzondering gebruikt men het meervoud van het woord ‘kanon’, en dan zegt men niet ‘kanons’, maar ‘kanonnen’.

Eenduidig

- Kent U - vraagt een lid - een goed Nederlandsch woord ter vervanging van e e n d u i d i g? Ons lid zegt dat dit woord in technische kringen zeer veel wordt gebruikt om aan te geven, dat bijv. een vraagstuk slechts één oplossing heeft, of dat een bepaalde mededeeling slechts op één manier kan worden uitgelegd. Een enkel woord, dat ‘eenduidig’ kan vervangen en dat zelf in beteekenis ook ‘eenduidig’ is, bestaat, naar ons lid meent, niet.

Kunnen onze leden hun medelid aan zulk een woord helpen? Het zou kunnen; maar zoo niet, dan zouden wij het ook al niet erg vinden; dan omschrijven wij het begrip maar. Er schuilt een zeker gevaar in het streven, om elk begrip, dat in een vreemde taal met één woord wordt aangeduid, ook in onze taal met één woord weer te geven!

Klipvisch

- ‘Houdt U van k l i p v i s c h? Ik heb liever stokvisch. Een correspondent uit Noorwegen vertelde dat men daar klipvisch eet.’ Aldus een lid, dat natuurlijk niet bedoelt te informeeren naar onze culinaire voorkeur, maar listiglijk het eerste woord wil brandmerken als een onjuisten vorm van het tweede. Ten onrechte evenwel, met klipvisch wordt iets anders bedoeld dan stokvisch. Beide zijn gedroogde visch: klipvisch is gezouten en op de klippen te drogen gelegde kabeljauw (of schelvisch); niet-gezouten kabeljauw, aan stokken gestoken en te drogen gehangen, geeft stokvisch. Uitgesneden, gezouten en ingekuipte kabeljauw kennen wij als zoutevisch.

Dezerzijdsche goede wil

- '... een samenloop van omstandigheden..., die niet aan een gebrek aan dezerzijdschen goeden wil moet worden toegeschreven.' (Memorie van antwoord van den Minister van Buitenlandsche Zaken). 't Mag, maar 't most niet magge!

Het licht zien

- 'Het Staatsbedrijf verscheen met een postkoetsje, dat omstreeks 1890 in gebruik was en met het Auto-postkantoor, hetwelk in 1939 het licht zag.' Wat dunkt U van een auto, die 'het licht zag'?

Wat dunkt ons lid van een 'boek, dat het licht zag'? Toch geen ongewone uitdrukking! Wij lazen eens van zes poesjes, die op Kerstavond 'das Licht der Welt erblickten'. Ten eerste was het bij deze blijde gebeurtenis, die in een tuinhuis plaats had, pikdonker en viel er dus niets te 'erblicken'; het 'Licht der Welt' stond aan den anderen kant. En bovendien waren de mormeltjes bij hun geboorte zoo blind als mollen.

Wij moeten niet àl te precies zijn!

Gauleiter

- In Duitschland heeft men tegenwoordig dezen titel en als zooveel vreemde titels doen wij maar het beste ook deze onvertaald te laten; en niet, zooals de krant doet, spreken van 'gauleider' ('gauwleider'!) Forster. Wij kennen g o u w (niet: gauw!) als historischen term; de deelen van het rijk der Frankische vorsten werden aldus aangeduid. Wij vinden het woord bewaard in: Oostergoo, Henegouwen, Wolvega, het Gooi. In Vlaamsch België bestaat bij sommigen het streven om 'gouw' in de plaats van 'provincie' te stellen; 'gouverneur' wordt dan 'gouwgraaf'.

Volwaardige arbeidskrachten

- Een vereeniging tot hulpbetoon aan blinden tracht dezen op te leiden tot, naar zij dat noemt, 'volwaardige arbeidskrachten'. Laat men voor 'volwaardig' - dat een leelijk germanisme is - zeggen: volslagen, volslagen geschikt; en dan zou men dat 'arbeidskrachten' met voordeel kunnen vervangen door 'werkers'. 'Volslagen (geschikte) werkers'.

Snoer

- Een van onze leden heeft van een bekende draad- en kabelfabriek een circulaire gekregen, waarin gesproken wordt over 'telefoonsnoer' en hij vraagt zich nu af, of wij niet beter zouden doen met hier te spreken van 'telefoon k o o r d'.

Inderdaad gebruikt de Gemeentelijke Telefoondienst dezen term, maar wij zouden denken dat 'snoer' even goede rechten heeft. Het Wdb. (XIV, 2388) zegt: Snoer. Omsponnen draad of samengevoegde draden eener electriche geleiding.

Natuurlijke plicht

- ‘Dankbaarheid is, zegt een spreekwoord, een natuurlijke plicht; maar dan een, waaraan de meesten zich onttrekken; allerminst een vanzelfsheid.’

Wij kennen nog een natuurlijke plicht, en daaraan onttrekken zich velen helaas ook: de zorg voor de taal. Toch ook eigenlijk een vanzelfsh...!

Drietonig

- De Zwitsersche autoriteiten zeggen ons wat wij hebben te doen als het ‘drietonig’ signaal van den postauto weerklinkt; voor ‘drietonig’, merkt een lid op, moesten wij maar zeggen: ‘in drie tonen’.

Ja, wij hebben ook een hekel aan al die vormingen met -ig, maar de eerlijkheid gebiedt ons te erkennen, dat zij in het Nederlandsch niet ‘fout’ zijn; onze Raad noemt vormingen als: achtklassig, veertigurig ‘gewoon’, even gewoon als vierwielig. Trouwens, als de Zwitsersche autoriteiten ons willen vertellen, dat wij met onzen wagen moeten wegkruipen, als het drietonig signaal van den postauto weerklinkt, dan zou het vreemd zijn als zij zouden zeggen: het signaal in drie tonen. De beteekenis van de beide uitdrukkingen is ook niet dezelfde. Het ‘drietonige’ signaal wil zeggen: het bekende signaal van de postauto's (U weet wel, dat met die drie tonen); ‘als het signaal in drie tonen weerklinkt’ zou ruimte laten voor de opvatting, dat de postauto's er ook nog andere signalen op na houden en dat wij d i e rustig langs onzen kant kunnen laten gaan.

Verpleging

- Mag men den Regeerings Persdienst gelooven, dan worden al onze gemobiliseerde medeburgers subiet ziek; immers deze dienst zegt dat ze allen ‘verpleging’ noodig hebben.

In werkelijkheid zijn ze niet ziek en ze denken er ook niet aan zich te laten verplegen; ze doen flink hun werk. Maar als het werk afgelopen is, willen ze graag een dak boven hun hoofd hebben en ook wat te bikken; m.a.w.: huisvesting en voeding. Hiervoor mag men het woord *v e r z o r g i n g* bezigen.

Een verheugend verschijnsel.

In een stukje in een van onze dagbladen heeft een inzender de Ned. Heide-Maatschappij verweten een ‘leelijk germanisme’ te hebben ingehaald, en wel door het bezigen van den naam ‘sander’ voor snoekbaars. De Directeur van de Heide-Maatschappij acht dit verwijt ongegrond en wijst er op, dat het woord sander slechts sporadisch in de stukken voorkomt. Bovendien is deze schrijver het niet eens met de opvatting, dat ‘sander’ bepaaldelijk een germanisme zou zijn; men kan het z.i. evengoed een gallicisme of latinisme noemen. Hij verwijt zijn opponent, dat deze zelf zich schuldig maakt aan het bezigen van een afkeurenswaardig woord, nl. ‘planktisch’.

Het is niet om den strijd over deze beide woorden in het bijzonder, dat wij deze controverse vermelden, maar om de gezindheid bij beide partijen, die er uit spreekt: de zorg voor de taal en het verzet tegen vreemde termen, zij mogen dan zijn germanismen, gallicismen of latinismen.

Want dat achten wij een verheugend verschijnsel.

Ledenvergadering op zaterdag 4 nov. 1939, des middags te 3.30 uur, in het Polmanshuis te Amsterdam.

De voorzitter opent de vergadering. Hij laat de notulen voorlezen; deze worden zonder discussie goedgekeurd.

Ingekomen stukken: bericht van verhindering van het lid van het bestuur H.H.J. van de Pol; van het eereid, C.K. Elout, van het lid van de commissie tot het nazien van de rekening over het afgelopen vereenigingsjaar Mej. Mr. H.J.D. Revers; van de secretaresse Mej. G. ter Huppen.

De voorlezing van het verslag van de secretaresse geeft geen aanleiding tot opmerkingen. De voorzitter uit een woord van erkentelijkheid jegens de leden van den Raad van Deskundigen, voor den bijstand, welken zij het genootschap ook in het afgelopen vereenigingsjaar weder hebben verleend; hij vermeldt den naam van het lid, wiens belangstelling zulke gelukkige gevolgen voor het genootschap heeft gehad; dit blijkt te zijn de heer Dr. G.J. van Meurs te Dordrecht.

Ook het jaarverslag van den penningmeester geeft geen aanleiding tot eenige opmerkingen. De voorzitter brengt dank aan de commissie, welke de stukken, betrekking hebbende op de administratie, hebben onderzocht en hij stelt voor, den penningmeester décharge te verleenen voor het door hem gevoerde beheer, met dank voor hetgeen hij ten bate van het genootschap heeft verricht. De penningmeester brengt een groot deel van dezen dank over aan den vorigen functionaris, wiens aandeel in het gevoerde beheer hem hierop recht geeft.

Tot leden van de commissie tot het nazien der rekening over het vereenigingsjaar 1939/'40 worden benoemd: mejuffrouw Mr. H.J.D. Revers en de heer P.J. d'Artillac Brill; aan beiden zal worden gevraagd, of zij de benoeming willen aanvaarden.

De aan de beurt van aftreding zijnde bestuursleden, de heeren F.J.W. Drion en J.T. Duyvis, worden met de grootst mogelijke meerderheid van stemmen herbenaemd; beiden verklaren de herbenaeming te aanvaarden.

De Voorzitter vermeldt met voldoening de toetreding als lid tot het genootschap van den Bond van Scholen voor Neutraal Bijzonder Onderwijs in Nederland; bij dezen bond zijn circa 80 schoolvereenigingen aangesloten, met ongeveer 115 scholen. De Voorzitter acht de toetreding van dit lichaam van groot belang voor het werk van het genootschap.

De Vereeniging voor Beschaafde Omgangstaal, welke gevestigd is te Antwerpen, geeft in haar orgaan Stijl en Volk blijk van veel belangstelling voor ons orgaan, in het bijzonder uiteraard voor de bijdragen van de leden van den Raad van Deskundigen; de Voorzitter verheugt zich over deze belangstelling.

Bij de rondvraag merkt de heer Menkman op, dat het z.i. aanbeveling zou verdienen, het orgaan niet alleen toe te zenden aan de bladen in Ned. Oost-Indië, maar ook aan die in West-Indië; en niet alleen aan de societeiten in Nederland, maar ook aan die in de beide Indiën. Het Bestuur neemt dit denkbeeld gaarne over.

De heer M. Goldenberg vraagt of het orgaan geregeld wordt toegezonden aan de afdeling Boekverspreiding van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Van de bestuurstafel wordt dezen spreker geantwoord, dat Onze Taal geregeld wordt toegezonden aan het A.N.V. in Den Haag; wanneer het Verbond den wensch zou te kennen geven om ten behoeve zijner afdeling Boekverspreiding de beschikking te verkrijgen over een aantal exemplaren van Onze Taal, zou het Bestuur zulk een verzoek gaarne in overweging nemen.

De heer Hendrik Muller zou willen breken met de gewoonte, het verenigingsjaar te laten beginnen op 1 Juni; het is spreker gebleken dat vele leden, die gewoon zijn al hunne contributies in Januari te voldoen, van meening zijn dat hun betaling aan Onze Taal de contributie dekt over het geheele kalenderjaar, terwijl in werkelijkheid deze betaling slechts strekt tot 31 Mei.

Het blijkt, dat het denkbeeld van den heer Muller weerklank vindt en het Bestuur zal nu trachten dit te verwezenlijken. Daar niemand verder iets ter tafel wenscht te brengen, sluit de Voorzitter de vergadering.